

ידי השלחן

סיכום הלכות מקואות

תמוז תשפ"ה

מהדורה פנימית

עורך ידידיה אושרי

ניתן להשיג סיכומים נוספים על שבת, תפילה ברכות, נידה, איסור והיתר, אבלות, מצוות התלויות בארץ, מועדים

להערות ויצירת קשר: 0504181108 didiosher@gmail.com

סימן רא □ דיני המקוה ומימיו

סעיף א

אין האשה עולה מטומאתה ברחיצה במרחץ. ואפילו עלו עליה כל מימות שבעולם, עדיין היא בטומאתה וחייבין עליה כרת עד שתטבול כל גופה בבת אחת במי מקוה או מעיין שיש בהם ארבעים סאה. ושיעורם, אמה על אמה על רום שלש אמות במרובע, באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע, ואם הוא רחב יותר ואינו גבוה כל כך, כשר אם יכולה להתכנסת כל גופה בהן בבת אחת. וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וקי"ח אצבעות בגודל ועוד חצי אצבע (ד"ע צ"ט). וצריך שיהיה החרץ שבו המים גדול יותר משיעור זה, כדי שכשתכנס הטובלת ויתפחו המים ישארו שם ארבעים סאה (תוס' פ' ערכי פסחים).

שיעור 40 סאה

בגמרא חגיגה "מים שכל גופו עולה בהם. וכמה הם אמה על אמה ברום שלש אמות. ושיערו חכמים מי מקוה 40 סאה". השיעור הוא במרובע ולא בעיגול כן משמע בעירובין. כתב ר' ירוחם הוא הדין אם יהיה רחב ונמוך יועיל אם נכנס בהם שוכב וכן מבואר לקמן.
טבילה לא מועילה לאישה עד שתטבול כל גופה בבת אחת, אפילו עלו עליה כל מימות שבעולם, ואפילו עלו עליה ט' קבין לא מועיל (ט"ז סק"א).

חשבון הגודל באמות ואצבעות

» **ר' ירוחם** ו' אמות עולה לחשבון 41,472 אצבעות מעוקבות, לפי חשבון 24 אצבעות לאמה.
» **רשב"ץ בשם ראב"ד** החשבון הוא לפי אמה שוחקת והוא יתר חצי אצבע לאמה. וכתב בדק הבית לפי זה יוצא השיעור 44,118.5 אצבעות מעוקבות (בדק הבית).
» **פסק שו"ע** "ושיעור אמה על אמה על רום שלוש אמות במרובע באמה בת שישה טפחים וחצי אצבע... וצריך שיעלה בתשבורת 44,118 אצבעות ועוד חצי אצבע.
» **ש"ך** (סק"ו) פחות רבע אצבע. ולמרות שבב"י הביא את השיעור של 41,472 אצבעות, אינו סותר, ששם דיבר באצבעות שוחקות שיש בהם 24 באמה, וכאן באצבעות עצבות שיש מהן 24.5 באמה.

גובה שפת המקוה

» **רשב"ץ** צריך שהחרץ שבו המים יהיה גדול יותר משיעור 40 סאה, שאז שפת המקוה תהיה גבוהה מהמים, שלא יגלשו המים מהמקוה בשעת טבילתו, **וכן פסק שו"ע**.
» **מעיל צדקה** (פת"ש סק"ג) אפילו אם יש במקוה אלף סאה צריך שתהיה השפה גבוהה מהמים. הולך בשיטת הרמ"א (ס"ט) שאסור שגם המים העודפים על 40 סאה יהיו זוחלין.
» **ב"ח** יש להחמיר בזה אף בדיעבד.
» **חכם אחד** (שם) גם **לרמ"א** הפסול הוא רק כאשר המים יוצאין מעצמן, אבל אם יוצאין מחמת הטובל לא מקרי זוחלין. (והמעיל צדקה יסבור שזהו רק כשחוזרין למקוה).

לקמן סעיף ג' מבואר עוד דין זוחלין.

חסר מ40 סאה

רשב"ץ פסול לטבילה בחסר קורטוב ששיעור כדינר. ושיעור דינר יצא לו ממה שאמרו בגמרא ששיעור קורטוב הוא אחד משמינית שבשמינית של לוג. **ב"י** אפילו חסר כל שהוא מ40 סאה פסול **וכן פסק שו"ע**.

כתב רשב"ץ צריך שיהיה בברכה יותר מארבעים סאה, כדי שכשטובל לא יחסר מ40 סאה.

מי צריך מים חיים דווקא

רק זב צריך דווקא מים חיים, אך זבה ונידה מועיל גם מקוה, שלא נאמר בהם מים חיים. **רש"י** (בכורות נה): כתב לחד לישנא שגם זבה צריכה מים חיים. **תוספות** סתרו את שיטתו.

החילוק בין מקוה למעיין

מבואר בתורת כהנים מעיין מטהר בכל שהוא ובזוחלין ומקוה רק במי סאה ובאשבורן.

שיעור מקוה

בטבילת כלים מדאורייתא סגי ברביעית, נזיר (לח): "רביעית דמקוה בטולי בטלוה", מדרבנן הצריכו במקוה 40 סאה. בטבילת אדם בגמרא ע"ז (עה): "אך במי נדה יתחטא, מים שנדה טובלת בהן הוי אומר ארבעים סאה". ובחגיגה (יא). "ורחץ במים במי מקוה. את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהם. וכמה הן וכו'". **תוספות** (נזיר לח) משמע שבאדם גם מדאורייתא בעינן 40 סאה. **ב"י** (עמי רכ"ו ד"ה ומ"ש) משמע ממנו שמדאורייתא גם באדם אין צריך 40 סאה, וסגי במים שכל גופו מתכסה בהם. לסיכום מקוה לכלים מ' סאה דרבנן, לאדם מחלוקת אם דאורייתא סגי בכל גופו מתכסה.

שיעור מעיין

בטבילת כלים (ד"מ סק"ב) **מרדכי** בעינן רביעית גם בזה. **רבינו שמחה ותוספות** סגי בכל שהוא (ראיתי בש"ך מ"ב שכתב בכלי הניקה מגוי בעינן מ' סאה ומיירי כאן על כלי טמא). בטבילת אדם :
» **רמב"ם וראב"ד** סגי בכלשהו, בין לאדם ובין לכלים, ובתנאי שכל גופו יעלה בהם. ראיותיהם :
א) בברייתא תורת כהנים 'מעיין מטהר בכל שהוא והמקוה בארבעים סאה', מדברת לאחר שביטלו רביעית במקוה, ובכל זאת כותבת שהמעיין בכל שהוא. **ב)** במשנה מקוואות 'למעלה מהם מי מקוה שיש בו 40 סאה, שבו טובלים ומטבילים', דהיינו אדם וכלים. 'למעלה מהן מעיין שמימו מועטין שרבו עליו מים שאובין, שווה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא', משמע שקאי על טובלין ומטבילין דמקוה, דבמעיין סגי בכל שהוא.
» **ר"י וטור רא"ש רשב"א ר"ן** בטבילת אדם בעינן 40 סאה גם במעיין (מהרא"ש לקמן משמע שהוא מדרבנן, מאידך מהראשונים שלקמן משמע שהוא מדאורייתא) וראיה מגמרא חגיגה (כב). אמר רבא המחלק מקוה בסל וגרנותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה, 'דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא ובעינן דאיכא מ' סאה', משמע שמדבר במעיין, שגידי המעיין מתחברים תחת הקרקע ובכל אופן בעינן מ' סאה. **וכן פסק שו"ע**.

כתב ב"י אף לר"י אם המים משוכים כגון מעיין שהוא זוחל, ויש מ' סאה מתחילת הנביעה עד סופה מועיל לטבול אף שגופו נכנס שם רק בשכיבה, וראיה מדין חרדלית של מי גשמים במדרון שנחלקו ב"ש ובי"ה אם מצטרפת משום שאין אשבורן וקטפרס אינו חיבור, אך מצד מה שהטובל נכנס רק שוכב מועיל.

תערובת זוחלים עם הנוטפים

במשנה מקוואות (ה ה) "הזוחלין, כמעייין. והנוטפים, כמקוה. העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים, שהם כשרים". **וכן פסק שו"ע** התערבו הרי הם כמעייין (ומשמע במיעוט נוטפים).

טבילה בנהרות

בגמרא בכורות שבת נדרים "רבי מאיר אומר יובל שמו שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו, ולמה נקרא שמו פרת שמימיו פרים ורבים. מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיבריד, ופליגא דרב דאמר רב אמי אמר רב מיטרא במערבא סהדא רבה פרת, אבוה דשמואל עביד להו לבנאיתיה מקוה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי מקוה ביומי ניסן סבר לה כרב דאמר רב אמי אמר רב מיטרא במערבא סהדא רבה פרת שמא ירבו נוטפין על הזוחלין והוו להו מי גשמים רובא ומפצי ביומי תשרי ופליגא דידיה אדידיה דאמר שמואל אין המים נטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי". **מבואר** מחלוקת שמואל נהר פרת מעצמו מתברך, ורב סבר שעל ידי מטר ארץ ישראל, אבוה דשמואל סבר כרב והיו טובלות בנותיו במקוה מלבד יומי תשרי שהיה עושה מחצלות ועליהם היו טובלות (ויבואר מה עניין המחצלות), שמואל עצמו אמר הפוך מדבריו והתיר רק ביומי תשרי.

נחלקו הראשונים: אם מותר לטבול בנהרות בחורף בזמן שיש כפול מים, **ר"ת רש"י סה"ת סמ"ג סמ"ק מרדכי ר"ן ואשירי** הלכה להקל כשמואל שבבריתא מבואר שכל טפח מים שירוד יוצאין לקראתו מלמטה מי תהום. **ר"י ר"ף רמב"ם מהר"ם רא"ש טור ריב"ש ר"ן** הלכה כרב וכמעשה אביו של שמואל, שהלכה כרב באיסורים ועוד ששמואל עצמו הורה כן.

נחלקו להלכה: **שו"ע החמיר**, בטבילה בנהרות לטבול רק על ידי מפץ שיעשה אשבורן. **רמ"א על פי מהרי"ק תרוה"ד ובנימין זאב** נכון להחמיר ואין למחות במקלים וכן נהגו במקומות שאין להם מקוה. הוסיף **ש"ך** כל שיש מקוה אין לטבול אלא אם הנהר קטן מאוד (יש לציין שהש"ך סבר שהקל ר"ת רק במקום שלא התרחב הנהר).

לאוסרים איזה זמן בשנה מותר: בהוראת שמואל ההיתר הוא יומי תשרי, הטור שהביא דברי **ר"י** נקט כל החורף עד זמן הפשרת השלגים, בתשרי ודאי מותר, הסתפק הבית יוסף אם באלול מותר כי הכול הפשיר או שעדיין שלהי הקיץ יותר חמים, או שהכול לפי מה שהייתה השנה, או שכוונתו להתיר גם ימי חשוון שעדיין לא הגיעו גשמים או שמא גם בהם יש לחוש שירד במקום אחר והגיע לשם. **מהר"ם** נקט בימי הגשמים או בימי הפשרת שלגים, כתב ב"י משמע שהולכים אחר מראית העין את התרבה יותר ממה שהוא בימי תשרי. בשו"ע לא ביאר מתי יהא מותר.

סיכום הדעות בנהרות

מציאות זרימת הנהר, יש ב' מצבים רבו זוחלים (מי הנביעה) רבו נוטפים (מי הגשמים), ובכל מצב יש נידון לטבול במקום שלא התרחב ובמקום שהתרחב.

בתוספתא מבואר ב' מקומות מעייין המושך כנדל שיש בו מים מועטים והרחיבו, אינו מטהר לא במקום שהיה מהלך מתחילה, נחלקו להלכה.

לדעת ר"ת וסיעתו שפסקו כשמואל להקל (והקילו כמותם רמ"א וש"ך כשאין מקוה):

» **רמ"א** הבין שהכשיר בכל נהר אף כשרבו הנוטפין על הזוחלין משום נהר מכיפי וכו'.

» **ש"ך** סבר שלא היקל במקום שהתרחב הנהר גם כשהזוחלין הרוב.

לדעת רי"ף רמב"ם ועוד שפסקו כרב להחמיר :

- » **ראב"ד** סבר שהחמיר רק במקום שהנהר התרחב ורבו הנוטפין.
- » **רמב"ם שו"ע ורמ"א** במקום שרבו זוחלין כשר אף שהנהר התרחב, במקום שרבו נוטפין בעינן אשבורן אף במקום שלא התרחב.
- » **מהרי"ק רי"ו ש"ך וגר"א** החמיר בכל מקום אלא אם רבו הזוחלין ובמקום שאין הנהר התרחב.

החילוק בין רבו נוטפים לבין הוסיף מים שאובים על מקוה

הקשה תרומת הדשן לדעת רי"י מדוע מקוה של מ' סאה כשר כשהוסיפו עליו שאובים, ואילו נוטפין שרבו על הזוחלין אסור. **תרומת הדשן** מים שאובים שנתלשו חוזרים להיחשב מחוברים על ידי זריעה, ואילו מי גשמים לא יתכן שייחשבו כנובעים שהרי לא היו כך מעולם. **ב"ח** אליבא דהראב"ד יש ליישב שכל מה שפוסלים הזוחלים הוא רק מה שהתרחב הנהר (ורק כשהיו רבים מהנוטפים) ולכן אין להשוות לשאובים הכשרים באותו מקוה. **עוד בב"ח** שאובים פסולים מדרבנן ואילו נוטפים בזחילה מדאורייתא, **ט"ז** באמת גם כאן היה ראוי להכשיר כשרבו נוטפין, אלא שפסלו מגזירה שמא יטבול בקטפרס שאינו מחובר לנהר (והקשה על שאר התירוצים, שמבואר במקוואות מעיין שהמשיכו כנדל כשר כמו שהיה בתחילה משמע שמדאורייתא אינו פוסל אלא רק מגזירה).

כשיש מחצה על מחצה זוחלין ונוטפין

נחלקו בדעת הראב"ד, **ב"י** כמעייין, **ש"ך** כמקוה באשבורן.

נהר המתהווה לגמרי על ידי הגשמים ונהרות שלפעמים אינם נובעים

נהר הפוסק לגמרי: כתב רמ"א על פי מהרי"ק נהר הפוסק לגמרי בזמן שאין גשמים אסור לטבול בו עד שיקוו בו המים.

נהר הפוסק פעם בשבע שנים: במשנה פרה "המים המכזבים, פסולין. אלו הם המים המכזבים, המכזבים אחד בשבוע. המכזבים בפלמסיות ובשני בצרון, כשרים. רבי יהודה פוסל". נחלקו לעניין טבילה בהם, **יראים ר"ן ומרדכי פסול**, **ר"ש רא"ש ורמב"ם** כשרים והפסול הוא רק לעניין נטילת מי חטאת מהם.

איסור ממראית העין

כתב מהרי"ק נהר ראשון נשפך אליו מחרדלית ומשם מתמלא נהר שני, יש לאסור ממראית העין הנהר השני אף שמימיו מגיעים מהראשון (ורובן זוחלין מנביעה) שהרי הרואים מבחינים שהוא נוצר רק בימי הגשמים ויבואו להתיר טבילה במי גשמים זוחלין.

ביאור 'מפצי ביומי תשרי' מפץ מועיל לאשבורן

דברי הגמרא לעיל על אבנה דשמואל שהחמיר לאסור טבילה בנהרות היה עושה להם מקוואות ביומי ניסן ומפצים ביומי תשרי, נחלקו מה העניין במפצים בחודש תשרי, **רש"י** שלא יגעו רגליהם בטיט משום חציצה **ר"ת ורמב"ם** מחיצת קנים משום צניעות, **רמב"ם** מחיצות להיטהר באשבורן ואבהוה דשמואל סבר שגם ביומי תשרי בעינן אשבורן (ואין הלכה כמותו אלא ביומי תשרי מותר). בשו"ע בהלכות נידה כתב ב' הפירושים הראשונים, וכאן הביא את הביאור של הרמב"ם שמועיל לטבול על ידי מפץ.

סעיף ג

ארבעים סאה שאמרו, צריך שלא יהיו שאובים. שאם הם שאובים, פסולים. הגה: ואם כל המקוה הוא שאובין, פסול מן התורה, וספיקא לחומרא. אבל אם רוב המקוה כשר והמיעוט הוא שאובין, אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא (טור נ"ט הר"ע ור"ע והרבה פוסקים).

פסול מים שאובים

דין השו"ע פשוט כמבואר בכמה מקומות בש"ס.

נחלקו אם הפסול הוא דאורייתא או דרבנן: בתו"כ למדו זאת מהיקש דומיא דמעייין שצריך שיהיה בידי שמים, בגמרא בב"ק מבואר ששאיבה פסול מדרבנן. **ר"ת רשב"ם רש"י ר"ש סמ"ג רא"ש טור מהרי"ק ותרוה"ד מדאורייתא, ר"י גאוניו רשב"ם רמב"ם רשב"א ר"י מיגש מרדכי ועוד דרבנן, יש אומרים בראב"ד** אם נעשה שאוב על ידי כלי שהונח דרבנן על ידי אדם שמילא דאורייתא. **ר"ש** על ידי כלים שאינם מקבלים טומאה דרבנן מקבלים טומאה דאורייתא. **יש אומרים שהובא בר"ן** הכול שאוב או ג' לוגין בתחילה הוי דרבנן, ג' לוגין על פני המים דרבנן.

להלכה: בדעת השו"ע ט"ז סבר דאורייתא ש"ך דרבנן, וראיה מלקמן סעיפים נ"ג וס"ט. **רמ"א וט"ז** רובו שאוב דאורייתא מיעוטו דרבנן. **גר"א ורדב"ז** כר"י דרבנן.

מקוה ממי פירות, ריב"א פסל מדרבנן, ר"י שאר פוסקים ובית יוסף דאורייתא.

סעיף ד

מקוה שהיא של עובד כוכבים ומקבל ממנו שכר, אין להאמינו לסמוך עליו אלא אם כן יש (תמיד) במקוה **כ"א סאה**. הגה: למאחר דרובו כשר, ספיקא לקולא. מקוה שהיתה חסרה לפנינו, ונא ומלאה מלאה (כ"י נ"ט תשובת הרשב"ץ) ולא ידענו מי מילא אותה, אי היתה כבר רובה בהכשר, דהיינו שהיה זה כ"א סאה, אזלינן לקולא. ואם לא היה רובה בהכשר, דעכשיו איכא ספיקא דאורייתא, אם יש לחוש שעובד כוכבים מילאה כדי לרחוץ בה, פסולה (כך משמע בתוספתא). ואם לאו, דולאי ישראל מילא אותה כדי לטבול בה, כשרה. (רשב"ץ ס"ט) דרוב המזויין אצל מקוה ועושין כדי להכשירה בקיאות הן ודולאי בהכשר מילא אותה. וכל שכן אם הישראל לפנינו ואומר שבהכשר מילא אותה, דנאמן (מהרי"ק שורש קט"ז וללא כרשב"ץ) מאחר שצידו לתקנה וכהאי גוונא עד אחד נאמן באיסורין (ס"ט ע"ג) כללעיל סימן קכ"ז ועיין עוד לקמן סוף הסימן דלין ספק שאובים.

מקוה של גוי

בתוספתא מקוואות הובאו ג' הלכות, מרחץ שבין אושא לשרעם הושיב ר' דוסא ב' תלמידי חכמים שישגיחו שלא ממלאים אותה גויים. ועוד רום בית ענת שהיה מקום שהכיל יתר מאלפיים כור פסל ר' חנניא בן תרדיון מלטבול שם, עוד העיד ר' יהושע על רבן גמליאל שטבל בים ולא במרחץ של גויים, עוד הובא על בור שהישראל משיק אותו בבוקר והגוי אחראי עליו בלילה, ביום טהור בלילה טמא.

להלכה מקוה של גוי:

» **טור בשם הרא"ש** אין לטבול שמא יחסר וימלאנו.

» **כתב בית יוסף** תשובת הרא"ש מבואר שיש חילוק אם היה מלא כ"א סאה כשר שלא נפסל על ידי הוספת הגוי, שכל החשש הוא שימלא דרך הגג ויש היתר המשכה, ומבואר שלא חוששים שירוקן.

» **רשב"א** שאלוהו על מקוה נעול ב' מנעולים שיש חשש שהגוי ימלא דרך נקב מלמעלה כשהבורר רק, וענה להם שאף במקוה ריק הוי ספק דרבנן ולקולא, וטוב שישאירו הנקב מלמעלה פתוח שהחשש להמשכה מלמעלה לא פוסל כדין שאובה שהמשיכה (שאם יהיה הכול נעול יש לחוש באותה מידה שמילא על ידי שפיכה ללא המשכה). **עוד** תשובה על גממיות בבית עכו"ם האם יש לחוש שמילאם הגוי, רצה להתיר משום ספק דרבנן, והתסייג משום שדעת ר"ש ששאובים דאורייתא יומי ישיב את האר"י, ולמסקנא התיר כשהדרך למלאותם היא על ידי גשמים ולא בכתף והגוי מסיח לפי תומו וגם בזה המחמיר תבוא עליו ברכה.

להלכה:

- » **שו"ע** פסק אם יש כ"א סאה מועיל לטבול כמבואר.
- » **רמ"א** כתב הטעם מאחר שברובו כשר ספיקא דרבנן לקולא (מים שאובים לדעת רמ"א לשיטתו לעיל, ברוב פסול דאורייתא מיעוט דרבנן), משמע שגם כשהגוי יכול להוציא משם כשר.
- » **ט"ז** הקשה דברי השו"ע הם שלא בדקדוק, שלא סמך הרא"ש על מקוה שיש בו כ"א אלא רק כשאין אפשרות לגוי להוציא אלא רק להוסיף דרך הגג, וטעם ההכשר משום שאין ההוספה פוסלת כשיש רוב מים כשרים אין לפסול, אך כשיכול להוסיף חוששים משום שיש לגוי תועלת בהחלפת המים שאם יהיו סרוחים לא יבואו לטבול שם.
- » **ש"ך** ביאר שגם השו"ע לא הכשיר אלא כשהגוי יכול רק לשפוך מהגג ולא להוציא וממילא לא קשה קושיית הט"ז. וביאר שאין כוונת השו"ע להתיר משום ספק דרבנן לקולא, שאם כן היה לו להתיר גם כשלא היה מלא מתחילה כלום משום שדעתו שכל פסול שאובים הוא מדרבנן.

ספק במקוה

כתב רמ"א בשם רשב"ץ מקוה שהיה חסר ונמצא מלא אם היה רובו דהיינו כ"א סאים בכשר אזלינן לקולא. ואם לא היה רובה בהכשר, אם יש לחוש לגוי פסול אך אם ודאי ישראל מילא כשר שרוב המצויים אצל מקוה בקיאים ובודאי מילא בכשרות. וכל שכן אם ישראל לפנינו ואומר כך, נאמן מאחר שיש בידו לתקנה, והוסיף ש"ך נאמן הישראל אף שהגוי מכחיש.

סעיף ה

כל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה. הילכך גל שנתלש מהים ובו ארבעים סאה ונפלו על האדם או על הכלים, עלתה להם טבילה. אבל אם הטביל בגל כשהוא באויר, קודם שיפול על הארץ, אף על פי שיש בו ארבעים סאה, או שזרק כלים באמצעות הגל שהוא עשוי ככיפה, לא עלתה להם טבילה.

טבילה בימים וגל הנתלש

משנה מקוואות (ה ד) "כל הימים כמקוה, שנאמר, ולמקוה המים קרא ימים, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, הים הגדול כמקוה. לא נאמר ימים, אלא שיש בו מיני ימים הרבה. רבי יוסי אומר, כל הימים מטהרים בזחלין, ופסולין לזבין ולמצרעים, ולקדש מהם מי חטאת (שנאמר בהם מים חיים)". הלכה כר' יוסי.

נחלקו בביאור המחלוקת במשנה: **רש"י ור"ש** לכולי עלמא אינם מים חיים ונחלקו אם מטהרים בזוחלים כמעין, ר' מאיר סבר דינם כמקוה, ר' יהודה חילק שרק הים הגדול דינו כמקוה, ר' יוסי מטהרים בזוחלים. **רמב"ם** על פי הבי"י לכולי עלמא מטהרים כל הימים בזוחלין, ונחלקו אם נחשבים כמים חיים, ר' מאיר סבר שלא, ר' יהודה סבר שהים הגדול לא ושאר ימות כן, ר' יוסי סבר כר' יהודה לחלק בין הים הגדול לשאר אך התנה שמה שנחשבים למים חיים הוא רק באשבורן ולא בזוחלים, הטעם שזוחלין של ים דומים לנהרות. אף שמי הים הם מלוחים מטהרים באשבורן כמים חיים, הואיל ומליחותם היא מתחילת ברייתן. **מבואר** לכולי עלמא מי ים מטהרים בזוחלים, ולרמב"ם אף מועיל כמים חיים על ידי אשבורן, **וכן פסק שו"ע** כל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה.

גל שנתלש

משנה מקוואות (ה ו) "גל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם והכלים טהורים". **גמרא** חגיגה מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין שאין מטבילים באוויר. **וכן פסק שו"ע** גל שנתלש מהים ובו ארבעים סאה ונפלו על האדם או על הכלים, עלתה להם טבילה. אבל אם הטביל בגל כשהוא באויר, קודם שיפול על הארץ, אף על פי שיש בו ארבעים סאה, או שזרק כלים באמצעות הגל שהוא עשוי ככיפה, לא עלתה להם טבילה.

טעם שלא מועיל להטביל באוויר וצריך חיבור לארץ: **רש"י ותוספות** **וכן פסק ט"ז** דאורייתא דומיא מעיין ובור, **רמב"ם** על פי הבי"י גזירה שמא יבוא להטביל בנוטפין זוחלין, שיאמר מספיק שנחמיר שלא נטביל בנוטפים כשהם באוויר אך אם הם רק זוחלין מותר.

הטעם שבעינן מ' סאה בגל: בתחילת הסימן נפסק שבמעין מועיל כל שהוא להטביל כלים ולרמב"ם אף אדם (קטן, ובגדול בכל מקרה בעינן מ' סאה) וצ"ע מדוע כאן בגל שנתלש בעינן דווקא מ' סאה: **ב"ח** בטבילה **ב"מ** צריך מ' סאה ובוזה אינו כמעין, דהיינו מטהר בזוחלין כמעין אבל לא בכל שהוא. **דרישה וט"ז** אין הכרח שיהיה מ' סאה, אלא שנקט מילתא דפסיקתא וקמ"ל שאף שהמים באים על כל גופו מכוח ירידתם ממעלה למטה בכל אופן חייב שיעור כל גופו. **ש"ך** גל שנתלש מהים אינו כמעין לטהר בכל שהוא.

לקמן סעיף נ"ז מבואר מה הדין בגל שנתלש ממקוה, האם פסול משום זוחלין.

סעיף ו

צריך שלא יהיו ארבעים סאה של מקוה בתוך הכלי, שאין טובלין בכלים.

אין טובלין בכלים

בספרא למדו ממעין שאין לטבול בתוך כלי או בתוך בור שבספינה, וכן פסק שו"ע מ' סאה של מקוה לא יהיו בתוך כלי, הוסיף ש"ך הוא הדין במעין. הפסול הוא דאורייתא.

כלי שחיברו לקרקע

משנה מקוואות (ד ה) "השוקת שבסלע וכו' אינה פוסלת את המקוה, הייתה כלי וחברה בסיד וכו' ופוסלת את המקוה". **מבואר** שוקת שחוקקה בסלע טהורה אבל אם הייתה קודם כלי ואז קבעה פוסלת. כן כתב הטור, וכן מבואר ברמ"א סעיף הבא.

חיברו ואחר כך עשהו כלי

נגמרא בבא בתרא "ת"ר צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה מני לא ר' אליעזר ולא רבנן (דף שקבעו בכותל, ר' אליעזר טיהר אף שקבע אחר שהחליקו לדף וחכמים טימאו אף שקבע ורק אז החליקו לדף) וכו', לעולם רבנן היא ושאני שאיבה דרבנן אי הכי אפילו חקקו ולבסוף קבעו נמי, שאני התם דאיכא תורת כלי עליו בתלוש (היקלו כשקבעו ואחר כך חקקו הואיל ושאובים דרבנן אבל לא כשנקרא עליו שם כלי עוד לפני שנקבע)". להלכה מחלוקת, **משמע מרמב"ם רשב"א ואגודה, רא"ש טור שו"ע סעיף ל"ד רמ"א כאן ועוד אחרונים** כשר לכל טבילה (ביאר ערוה"ש תירוץ הגמרא הוא אליבא דרבנן, אך לר' אליעזר כשר בקבע וארח כך חקק), **נודע ביהודה** בטבילה כלי זכוכית דרבנן כשר בטבילות דאורייתא פסול נידה היושבת על כתם מועיל דיעבד שטבלה. **רעק"א** פסול, ומועיל רק על ידי שימשיך מים למקוה (שו"ך סקכ"א, פת"ש סק"ז).

ברז הסותם כלי עם נקב

פת"ש (סק"ז) דן בכלי שעשו בו נקב שפופרת הנוד וחיברוהו לקרקע שתחבו בו ברזא מעץ לסתימה, **נודע ביהודה** אסור הואיל ובעת שעשה הנקב בכלי היה דעתו לסותמו לא נחשב שבטל והוי כחקק ולבסוף קבע, **בית אפרים** כל שלא הניח הברזא לא נחשב כלי וחשיב כקבע ולבסוף חקק, אך יש לחוש לנו"ב ולכן יעשה ב' נקבים לפני שקובע אותו אחד כמוציא רימון (שהוא גדול יותר) והשני כשפופרת הנוד, ויקבע בקרקע, ואת הנקב של מוציא רימון יסתום לגמרי ואת הנקב של שופרת הנוד יסתום על ידי ברזא ויפתח אותו כל פעם שרוצה לטבול. ובשבת לא יחזירו את הברזא בכוח אלא שיהא מתנענע בנקב.

סעיף ז

הלוקח כלי גדול, כגון חבית גדולה או עריבה גדולה, ונקבו נקב המטהרו וי"א דנעיני נקב כשפופרת הנוד (טור והרא"ש בתשנזה) וכן יש להחמיר וקבעו בארץ ועשהו מקוה, הרי זה כשר. וכן אם פקק הנקב בסיד ובבנין, אינו פוסל והמים הנקווים בתוכו מקוה כשר. סתמו בסיד או בגפסית, עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה. ואם הוליכו על גבי הארץ ועל גבי הסיד, ומירח בטיט מן הצדדין, ה"ז כשר. אגה: מותר לעשותו על הגג, וכלכל שלא יהיה תוך כלי או אבן אחת שחקקו ולבסוף קבעו, אצל חכמי ארזים הרבה לא מקרי כלי (תשנזה הרשב"א סימן ת"ת).

הכשרת כלי להיות מקוה או בתוך מקוה

יש להקדים בכלי הקבוע במקוה יש ג' דינים, לטבול בתוכו כשהוא בתוך מקוה גדול, לטבול בתוכו כשהוא עצמו המקוה, לטבול בשאר מקוה שעובר על גביו.

משנה מקוואות (ד ה) "השוקת שבסלע וכו' ואינה פוסלת את המקוה, הייתה כלי וחברה בסיד ופוסלת את המקוה, ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם כשירה. וכמה יהיה בנקב (רמב"ם להבנת הבית יוסף לבטלו מתורת מקוה, על פי הגמרא ביבמות לחברו לעניין עירוב מקוואות) כשפופרת הנוד. אמר רבי יהודה בן בתירא, מעשה בשוקת יהוא שהייתה בירושלים והייתה נקובה כשפופרת הנוד, והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבה ושלחו בית שמאי ופחתוהו

שבית שמאי אומרים עד שיפחת רובה (שוקת חקוקה בסלע ולא היה בה מ' סאה, והייתה משיקה למקוה כשר והיו מטבילים בה, ובית שמאי הורו לשוברה משום שיש לה שם כלי)." .

תוספתא מקוואות (ד, ר ז) "קסטילון (כלי גדול) המחלק מים בכרכין אם היה נקוב כשפורת הנוד אין פוסל את המקוה, ואם לאו פוסל את המקוה. הלכה זו עלו עליה בני אסיה שלש רגלים ביבנה ולרגל השלישי הכשירוהו אפילו נקוב כמחט. אמר ר' אלעזר בר' יוסי הלכה זו הורתי ברומי לטהרה (גאונים שטהורה בנקב כמחט, רמב"ם שטהורה בנקב המכשיר לטהרות) וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית. במה דברים אמורים מן הצד אינו פוסל את המקוה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקוה". **מבואר** פסק ר' אלעזר לטהר והודו לו, ועוד אמרו אם היה הנקב במקום שיש עדיין קיבול מהנקב ולמטה, פוסל את המקוה.

נחלקו מה שיעור הנקב שבכלי המונח במקוה שיגרום שהמים המונחים בכלי הנמצא בתוך המקוה לא ייחשבו שאובים ויהיה מותר לטבול בתוכם (רוב הראשונים לא חילקו והשוו דין לטבול בתוכו לטבילה בשאר המקוה שעובר על גביו, אך הראב"ד וכן רא"ש חילק כדלהלן) :

» **גאונים מהר"ש ר' שמחה וסתומת דברי ר"ש ורי"ו ורא"ש בפסקים** מלמטה כל שהוא מהצד כשפורת הנוד.

» **תוספות רמב"ן ריטב"א וטור בהבנת הרא"ש** תמיד צריך כשפורת הנוד. כתב ב"י שלא מצא תשובת הרא"ש, ותמוה שיכתוב כן שהרי בפסקים פסק כדברי הגמרא.

» **ר"ש ורי"ו ורא"ש בתשובה** יש חילוק בין להכשיר לטבול **בתוכו** **שפוסל** תמיד אפילו אם ניקב כשפורת, לבין שלא יפסול מים שעברו עליו והמשיכו שאז למטה בכל שהוא מהצד כשפורת הנוד.

» **רמב"ם** כתב בהלכה ג' כלי שחיברו בסלע פוסל את המקוה, אף על פי שחיברו בסיד. נקבה מלמטה או מהצד **כשפורת** הנוד כשרה ואינה פוסלת את המקוה (מה שמבואר בגמרא יבמות ששפורת הנוד הוא לענין עירוב מקוואות ביאר הבית יוסף ששתי סיפורים של שוקת יהוא אחת לענין כלי ואחת לענין עירוב מקוואות). ובהלכה ד' כתב הלוקח כלי גדול וכו' ונקבו נקב **המטהר** וקבעו בארץ ועשהו מקוה הרי זה כשר (שיעור הנקב לטהרה בכלי חרס הוא כמוציא זית, לכלי עץ ואבנים אף ששיעורם לטומאה הוא כמוציא רימון, כאן היקל כשפורת הנוד שהקילו חכמים בדין עירוב מקוואות, ב"י). והקשו סתירה בתחילה כתב שפורת הנוד ואחר כך כתב כשיעור טהרתו, הביא הב"י ג' תירוצים :

◀ **תירוץ א** קבע ואחר כך חקק צריך שפורת, חקק ואחר כך קבע צריך כדי טהרתו.

◀ **תירוץ ב** בכלי אבנים שאינם מקבלים טומאה כשפורת הנוד, בשאר כלים כשיעור נקב המטהרו.

◀ **תירוץ ג** כלי המחובר לסלע צריך כשפורת הנוד, והמחובר לקרקע צריך כשיעור נקב המטהרו.

» **ראב"ד** לא לפסול מים העוברים בו כדי טהרתו, בתוך הכלי עצמו כשפורת הנוד (דומה לחילוק ר"ש ורי"ו לבית יוסף, אך לא חילק בין הצד ללמעלה וכן לא פסל לעולם טבילה בתוכו). תמה ב"י על עצם החילוק, ועוד שמשמע מהראב"ד ששיעור שפורת הנוד גדול ממוציא רימון וזה אינו נכון.

» **רא"ה** לענין טבילה בתוכו אם הוא במקוה או בים המטהרים באשבורן מספיק נקב כשפורת, אך כשהכלי במעין המטהר בזוחלים צריך נקב כמוציא רימון.

» **רא"ש בפסקים** מלמטה כל שהוא מהצד כשפורת הנוד כגאונים. **רא"ש בתשובה** לטבול בתוכה אסור, בשאר המקוה נקב כל שהוא בשוליים ומהצד כשפורת. נחלקו בהבנתו :

- ◀ **הבנת ב"י בהו"א** להכשיר מים העוברים נקב כל שהוא, לטבול בתוכה לא אסור לגמרי אלא צריך כשפופרת הנוד, משום שרצו שיהא נקב ניכר גזירה שמא יבוא לטבול בלא נקב, נמצא שאין סתירה **(עוד מבואר** שאם קצת מי המעיין עוברים מעל הכלי ולא נכנסים כשר הכול בלא נקב). **הקשה** מניין לו חילוק זה, וכן מדוע לא ביאר דבריו.
- ◀ **הבנת ב"י במסקנא ור"ש** מדובר רק לעניין שלא תפסול שאר המקוה מלמטה כל שהוא מהצד כשפופרת וזה כוונתו בתשובה, אבל בתוכה אסור כלל לטבול בכל גודל של נקב, מה שהתיר בפסקים הוא רק לטבול בשאר המקוה, ואין סתירה.
- ◀ **טור על פי ביאור הב"י** לעניין שלא יפסול המקוה מלמטה כל שהוא מהצד כשפופרת (ובתנאי שלא יקבל מים), לטבול בתוכה כשפופרת בכל עניין, ודברי הרא"ש **סותרים** וזה הבנת הרא"ש **בתשובה**, אך בפסקים לטבול בתוכה הוא כמו להטביל בשאר המקוה.

להלכה:

- » **שו"ע כאן** פסק לשון הרמב"ם השיעור לבטלו מכלי הוא נקב **המטהרו** והרוצה לטבול בתוכו צריך שיקבע אותו בארץ (כרמב"ם יובא להלן), וכן בשיעור זה אינו פוסל המקוה.
- » **שו"ע בסעיף מ'** כרא"ש להבנת ב"י ור"ש, בשוליו כל שהוא בצידי כשפופרת הנאד, מועיל להכשיר רק לעניין שלא יפסול שאר המקוה, מכל מקום אין להקל לעשות כך מקוה לכתחילה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה, לעניין לטבול בו לא דיבר.
- » **רמ"א** השיעור לבטלו יש להחמיר כשפופרת הנוד.
- » **ש"ך** ביאר הסתירה בשו"ע, לכתחילה הוא רק על ידי שיעור נקב המטהרו בדיעבד מותר בנקב כל שהוא מלמטה.
- » **רעק"א** בסעיף שם מדובר לעניין לשאוב מים למקוה, וכאן מדובר לעניין לטבול בתוכו.

האם צריך שגם יהיה הכלי מחובר לקרקע

רמב"ם ושו"ע צריך שיהיה הכלי מחובר לקרקע, **ר"ש ורא"ש** לא חייב הואיל ולא חשיב כלי.

סתירת הכלי על ידי סיד וגפסים

בתוספתא שם "פקקו בסיד ובבניין אינו פוסל את המקוה בסיד ובגפסים פוסל את המקוה על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסים או שמירח בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקוה". וכן פסק שו"ע סיד ובנין אינו פוסל ונחשב עדיין נקוב, סיד וגפסית פוסל עד שיקבע או שיבנה. בסעיף מ' פסק עירב סיד וצרורות וסתם לא חשיב סתימה הושיבו על הארץ אפילו על סיד וגפסית לא חשיב סתימה. עוד הוסיף כאן על פי הרמב"ם הוליכו על גבי הארץ ועל גבי הסיד ומירח מהצדדים לא חשיב סתום וכשר.

מקוה שעשאו על גג

כתב רמ"א על פי המבואר בגמרא יומא שהיה טובל כהן גדול על גבי שער המים טבילה ראשונה ביום כיפור, שמותר לטבול במקוה העשוי על הגג.

ים של שלמה

מבואר בירושלמי שלא היה נחשב כלי לפסול המים, שהיו ברגלי השוורים פחותים כמוציא רימון למים הבאם מעיטם, נחלקו הראשונים מדוע לא היה מספיק נקב כל שהוא או כשפופרת. **תוספות** כדי שלא יטמא הכלי מהבא לטבול במקדש פסלוהו לגמרי, **עוד בתוספות ורשב"א** מעשה שהיה כך היה שיכנסו המים בשפע. **ר' אלחנן** מעיין עיטם היה מתקטן ולעיתים כולו היה נכנס לים לכן

ביטלוהו מתורת כלי לגמרי, רא"ה משום שלהכשיר לטבול בתוכו במים הבאים ממעיין צריך נקב כמוציא רימון.

מקוה על פני הנהר

מקוה שרוצים לעשותו על פי הנהר תיבה עם נקב כשפופרת הנוד, וסותמים הנקב שופכים מים חמים ואז פותחים וטובלים, כתב רעק"א **להתיר** על פי דברי המשנה שמועיל נקב שפופרת בשידה ותיבה שבים, אך דעת ר"ש לחלק במילתא דקביעא אין לעשות כך גזירה שמא יניח במקום שאינו מוציא כשפופרת הנוד (לא הבנתי מה יניח), **והציע** רעק"א לעשות עוד נקב כל שהוא שיישאר תמיד פתוח ואז לדעת ר"ש (שלא בעיני לקבוע בקרקע) לא נחשב שהמים נתלשו כלל, ויש לסמוך על זה לעניין הגזירה שמא יניח. **ויש לפקפק** בתקנה זו ולכן יניחו הכיסוי ברפוי ולא בהידוק ולנקוב עוד נקב כל שהוא. **ועדיין** יש לפקפק לדעת הראב"ד שאסור לטבול על דבר הראוי למדרס, ויש לומר להקל הואיל והתיבה אינה קבועה על המים וכן יש שחולקים על הראב"ד. בחתם סופר אסר לטבול במקרה דומה, בגיגית המחוברת לתקרה ומשתלשלת.

סעיף ח

מעייין שמקלח לתוך כלי, פסול לטבול בין במים שבתוך הכלי בין לאחר שיצאו מהכלי. ואם המעיין מקלח על שפת הכלי ולתוכו, תוך הכלי אסור לטבול. וחוצה לו, מותר, אפילו אם המים שבתוכו מרובין.

טבילה בכלי המחובר למעיין

משנה מקוואות (ה א) "מעייין שהעבירו על גבי השקת, פסול. העבירו על גבי שפה כל שהוא, כשר חוצה לה, שהמעייין מטהר בכל שהוא". עוד (ו ה) "השדה והתבה שבים, אין מטבילין בהם, אלא אם כן היו נקובין כשפופרת הנוד". בתוספתא "מעייין היוצא לתלמי ומן התלמי לבריכה, ראשונים ראשונים פסולים מפני שהם נשאבים".

הקשה ר"ש א) מדוע נפסלים מי המעיין הרי הם מחוברים למעיין? ב) אותו דבר יש לשאול במעיין שהעבירו על גבי השוקת הרי הם מחוברים למעיין? ג) מדוע התלמי אסור לטבול אם יש בו כשפופרת הנוד? תירץ ר"ש חכמים גזרו על טבילה בכלים שמא יקבעו אותם סמוך למוצא המים ולא יהא בהם כשפופרת הנוד, ודווקא בכלי שנמצא צמוד למעיין. **רא"ש** יש דין שמים הנשפכים לכלי אף שהכלי מחובר גזרו עליו שלא יבואו לטבול בכלים שיש בהם מ' סאה ללא חיבור, וההיתר להוסיף מים שאובים למעיין הוא רק במעיין עצמו.

וכן פסק שו"ע אסור לטבול בכלי בין בתוך בין בחוץ, ומיירי בכלי שאינו נקוב, שכלי נקוב מבואר בסעיף קודם. כתב ש"ך כאן שמקלח מעייין יהיה מותר על ידי נקב אף שהכלי אינו מחובר לקרקע.

דין המים שנמשכו לכלי גדול

מים שנמשכו לתוך כלי גדול ממעיין או מקוה:

- » **שאילתות רמב"ם רא"ש וטור** נפסלו.
- » **ראב"ד** פסולים בעצמם אבל לפסול מים אחרים אין דינם כשאובים.
- » **ב"י בהבנת רשב"א ור"ש** אם יש פתח כשפופרת הנוד טובלים בו אם אין פתח לא טובלים אבל אין המים נפסלים (מה שנאמר במשנה העבירו על גבי שפה הכוונה שמה שמחובר לא נפסל).

» **מהר"י טיטצאק בהבנת הרשב"א ורא"ש** אם יש נקב כשפופרת והמים מ' סאה המים כשרים לטבול.

» **שו"ע** כרמב"ם, מעיין שמקלח לתוך כלי, פסול לטבול בין במים שבתוך הכלי בין לאחר שיצאו מהכלי. ואם המעיין מקלח על שפת הכלי ולתוכו, תוך הכלי אסור לטבול. וחוצה לו, מותר, אפילו אם המים שבתוכו מרובין.

סיכום סעיף זה לוקה בחסר.

סעיף ט

כלי **טמא** שנתן בתוכו כלים אחרים והטביל הכלי, עלתה להם טבילה אף על פי שפי הכלי צר ביותר, שהרי המים נכנסים לו, ומתוך שעלתה טבילה לכלי הגדול עלתה טבילה לכלים שבתוכו. ואם הטחו על צדו והטביל, לא עלתה להם טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנאד. וכן אם היה הכלי טהור ונתן לתוכו כלים **טמאין** והטבילן, לא עלתה להם טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד. הגה: ומותר לטבול כלים כסל או נשק, לכיון לאינו מחזיק מים עדיף טפי מניקב כשפופרת הנוד (בית יוסף נשם משנה ופיקש הר"ש פ"ו דמקואות ורמב"ם פ"ו).

הטבלת כלי בתוך כלי

משנה מקוואות (ו ב) "דלי שהוא מלא כלים והטבילן, הרי אלו טהורים. ואם לא טבל (הכלי היה טהור מתחילה), אין המים מערבין, עד שיהיו מערבין כשפופרת הנוד". **גמרא** חגיגה (כב). "אמר רבא סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן טהורין (שיש בהם נקב כשפופרת הנוד), והני מילי (שצריך נקב כשפופרת) בכלי טהור אבל בכלי טמא מיגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא סלקא להו נמי לכלים דאית ביה". **תוספתא** מקוואות "עריבה שהיא מלאה כלים והשיקה למקוה צריכה שתהיה כשפופרת הנוד ומעיין כל שהוא. קומקמום היא מלא כלים והשיקן למקוה אף על פי שפיו צר כל שהוא כלים שבתוכו טהורים, היטחו על צידו עד שהוא בפיו כשפופרת הנוד".

מבואר במשנה ובגמרא כלי טמא מועיל להטביל מה שבתוכו טהור בעיני נקב כשפופרת הנוד, ובתוספתא הוסיפו אם הטביל בצורה שהיטחו על ידו אינו מועיל. **רמב"ם** ר"ש ושו"ע פסקו כלי טמא שהטבילו ופיו למעלה עלה למה שבתוכו, כלי טהור וכן כלי טמא שהטבילו מהצד לא עלתה לו טבילה וצריך שפופרת. **טור** העתיק רק את החילוק בין טהור לטמא ולא חילק בין הטבילו על צידו או מלמעלה. ביארו ש"ך וט"ז החילוק בין מהצד למעלה, כשמכניס ופיו למעלה המים נעשו חיבור מחמת כובדס למה שבתוך הכלי, כשמכניס ופיו מהצד המים שבתוך הכלי לא נעשו חיבור משום שאין מי מקוה שדוחפים עליהם (שהרי כוח המשיכה הוא למטה).

האם במעיין יהיה הדין שכלי טמא המוטבל מועיל אף שהוא מהצד: **ר"ש** מדברי התוספתא 'ובמעין כל שהוא יוצא שמועיל הטבלה במעיין כל שהוא ורק במקוה נאמר שלא מועיל מהצד, **רמב"ם** ו**סתנימת השו"ע** גם במקוה גם במעיין מהצד צריך כשפופרת, משום שהתוספתא חולקת על המשנה שהצריכה חור כשפופרת הנוד במטביל בתוך שידה ותיבה שבים (ויס דינו כמעין).

טבילה בסל

כתב רמ"א על פי המשנה שמותר לטבול כלים בסל או בשק, כיוון דאינו מחזיק מים עדיף טפי מניקב כשפופרת הנוד.

סעיף י

מעייין שהמשיכו לברכת מים שהם נקיים ועומדים, יש לו דין מעייין. ואם הפסיק ראש הקילוח, חזר להיות לה דין מקוה. ואם חזר והמשיך קילוח המעייין לתוכה, חזרה לדין מעייין.

מעייין הנמשך לברכה

משנה מקוואות (ה א) "מעייין שהעבירו על גבי ברכה והפסיקו, הרי הוא כמקוה. חזר והמשיכו, פסול לזבים ולמצרעים ולקדש מהן מי חטאת, עד שידע שיצאו הראשונים". מבואר כל עוד יש חיבור נחשב כמעייין אחרי שנפסק נחשב מקוה.

ביאור המשנה :

- » **ר"ש ורא"ש** הברכה מלאה מי גשמים על ידי חיבור מועילה כמעייין לטהר בזוחלין ובכל שהוא, אך לא כמים חיים, ואם חזר וניתק פסול, ואם חזר וחיבר שוב חזר להכשרו, ואם יצאו המים הראשונים מטהר אף במים חיים. **הסתפק** הבית יוסף בברכה **ריקנית** שמילא אותה במי מעייין והפסיק הקילוח שמא דינה כמעייין לעניין מים חיים אף שהפסיק הקילוח.
- » **רמב"ם** (מצריך במעייין שנמשך לברכה מלאה מי גשמים שהמים לא יהיו באשבורן בשביל שיהיה נחשב כמעייין, והפסיק הכוונה ליציאת המים מהברכה לחוץ, גם כשממשיך לא נחשב למים חיים עד שיצאו הראשונים) בריכה שהייתה מלאה מי מקוה וחיבר אליה מעייין, אם 'הפסיק' שמי המעייין נכנסים ולא יוצאים דינה כמקוה אף שיש שם חיבור למעייין. אם מי המעייין נמשכים לברכה וגם יש יציאה מהברכה, תלוי אם הראשונים יצאו לגמרי ואז התמלא ממי המעייין כשר אף לזבים ואם לא יצאו לגמרי, כשר אף שהם זוחלין אך לא מועיל לטהר זבים כדין מים חיים.
- » **מהרי"ק בשם הראב"ד ורמב"ם פירוש המשניות** מדובר שהעביר מי המעייין לברכה ריקה, שכל עוד שיש קילוח נחשב למעייין לברכה אם הפסיק הקילוח נחשב למקוה, ואם חזר וחיבר אחר ההפסקה פסול לזבים עד שיצאו כל המים שהיו בברכה (הסתפק הב"י אם לבאר שהרמב"ם בהלכות סבר כפירוש המשנה והניח בצ"ע).

להלכה : בשו"ע נקט הדין מעייין המשיך לברכה מחובר כמעייין מופסק כמקוה חזר וחובר כמעייין, ולמדו שדעתו כר"ש ורא"ש שמירי בברכה מלאה, ונקטו הפוסקים שאין להקל ריקה. בט"ז הבין בשו"ע ובטור בחיבור הראשון מטהר אף כדין מים חיים, בחיבור השני רק כדין מעייין זוחל וואני לא הבנתי מה החילוק בין החיבור הראשון לשני).

ברכה ריקה שהתמלאה ממעייין והוא פסק

ברמב"ם במשניות מבואר שדינו כמקוה וזה המשנה, בר"ש ורא"ש הסתפק הב"י מה יסברו, ונקטו הפוסקים להחמיר שאין דינה כמעייין.

ט"ז מחלק בין מעייין עומד לזוחל

כתב ט"ז יש חילוק בין מעייין שהיה מושך מתחילה למעייין שהיה עומד מתחילה, שמעייין **העומד** מתחילה והמשיכו לברכה קיימת של מים שאובים, הרי הוא מטהר אותם אך לא מועיל להתיר

בזוחלין, ואם היה זוחל מתחילה והמשיכו מטהרם להכשיר בזוחלין, וכאן מיירי שהיה זוחל מתחילה.

מדוע מעיין מועט מועיל לטהר הרבה מים

לעיל סעיף ב' מבואר לעניין נהרות שהולכים אחר הרוב ומדוע כאן מעיין מטהר הרבה מי בריכה:

» פרישה כאן מי מהמעין הם בעין, ואילו שם הם מעורבים.

» ט"ז רק בנהרות לא מועיל חיבור של מים חיים, גזירה שמא יטבול בחרדלית, אך מדינא היה צריך להועיל גם שם, ולכן כאן במעיין מועיל.

» ש"ך כאן שהוא להכשיר באשבורן לא בעינן רוב, שם להכשיר גם בזוחלין בעינן רוב, ולפי זה לטהר כאן בזוחלין בעינן רוב מהמעין.

מעיין שהמשיך לזחול אחר הניתוק מהנביעה

הוסיף מהרי"ק אם המים שזחלו מהמעין לבריכה הריקה המשיכו לזחול ללא הפסק אשבורן, דינן כמעין אף שכבר פסק החיבור למעיין כיוון שזחלו ללא הפסקה. וראיה מגל שנתלש שמטהר בזוחלין, הואיל ולא פסקה זחילתו. ראב"ד רשב"א וכ"פ ש"ך דינו כמקוה אף שזחל מתחילה עד עכשיו, ושאני גל הואיל ונתלש מעצמו וחיותו רב. פת"ש בשם החת"ס הורה כש"ך, והוסיף שמועיל לטבול בזוחלין ולא חיישינן שמא פסקו ולא אדעתיה. לקמן סעיף נ' הביא הרמ"א דברי מהרי"ק.

סעיף יא

מקוה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעיין, אפילו מי המעיין מועטים, המועטים של מעיין מטהרין את השאובים המרובים, בין קדמו מי מעיין לשאובים בין קדמו שאובים למעיין. הגה: כמו שיתבאר למטה. ומכל מקום אין לטבול בו רק באשבורן, ללא עדיף מנהרות שרבו הנוטפים על הזוחלין (מהרי"ק).

מים שאובים שהומשך עליהם מעיין

סעיף קודם מדובר על מעיין שהומשך על מי גשמים, שיכול לעשותם כמעין לעניין מים חיים. כאן מדובר על מים שאובים שהומשך עליהם מעיין.

פסק שו"ע על פי הרשב"א מקוה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעיין, אפילו מי המעיין מועטים, המועטים של מעיין מטהרין את השאובים המרובים, בין קדמו מי מעיין לשאובים בין קדמו שאובים למעיין. כתב רמ"א על פי מהרי"ק מכל מקום אין לטבול בו רק באשבורן, דלא עדיף מנהרות שרבו הנוטפים על הזוחלין.

הקשו מדוע כאן מטהר רק באשבורן ולא גם בזוחלין? ט"ז לשיטתו לעיל כאן המעיין שהומשך על ידי השאובים היה עומד קודם, ובסעיף קודם היה זוחל. ש"ך הבין גם בסעיף קודם שכל שאין רוב לא מועיל להכשיר בזוחלין אלא רק באשבורן. עוד ביאר מה שבסעיף ח' מועיל מי מעיין המקלחים על שפת הכלי אף שבכלי יש מים מרובים, משום שבכלי עם מי מעיין. (לסיכום: ט"ז סבר מעיין הזוחל מועיל לטהר מקוה להכשירו אף בזחילה, מעיין כנוס לא מועיל אלא רק להכשיר מדין שאובים, בנהר אינו מטהר אלא אם יש רוב זוחלין גזירה אטו חרדלית של גשמים. ש"ך סבר צריך רוב כדי להכשיר בזוחלין, וצריך מיעוט כדי להכשיר שאובין למקוה, אלא אם מים מקלחים על שפת הכלי שמלא במי מעיין).

סעיף יב

מעניין שהעבירו על גבי אחורי כלים והמשיכו למקום אחר חזר להיות לו דין מקוה, ובלבד שלא יטבול על אחורי כלים ממש.

מעניין שהעבירו על גבי כלים

משנה מקוואות (ה ב) "העבירו על גבי כלים או על גבי ספסל, רבי יהודה אומר, הרי הוא כמו שהיה. רבי יוסי אומר, הרי הוא כמקוה, ובלבד שלא יטביל על גבי הספסל". נחלקו מה ההיתר, ר"ש על גבי כלים מנוקבים ולכן התיר ר' יהודה, **רמב"ם** על גבי אחורי כלים ואסר ר' יוסי מגזירה. הלכה כר' יוסי וכן פסק שו"ע המעיין שעבר דינו כמקוה ולא יטביל על גבי ספסל עצמו.

חלק המעיין עובר בצדדים

כתבו ט"ז וש"ך מדובר שאין חלק מהמעניין שלא עובר על הכלים, אך אם קצת עובר על הצדדים ולא על הכלים ממשיך המעיין כדינו.

הטעם שפסק ממנו שם מעיין

גהות פרישה מדובר שפסק קילוח המעיין ולכן דינו כמקוה, ט"ז הקשה לפי זה מדוע טיהר ר' יהודה, וביאר שבגלל הפסק הכלי פסק ממנו שם מעיין (מדרבנן שלא יבואו לטבול בכלי).

אם המים לא היו עוברים לולי הכלי

כתב **תוספות יום טוב** מדובר שאף בלא הכלי היו עוברים המים שם, אך אם לא פסול שמבואר לקמן סעיף ל"ה דעת הרא"ש שצריך שהווייתן תהא בטהרה. ש"ך הרא"ש דיבר רק במי גשמים, אך מי מעיין שעברו על ידי כלי לא נפסלו מלמשש כמקוה אם עברו על ידי כלי.

טבילה על גבי אחורי כלים

עיקר הדין לעיל קצ"ח וכאן הבאנו מה שקשור למה שכתבו כאן. כתבו ט"ז וש"ך הטעם שמא יבוא לטבול תוך הכלי עצמו. בגמרא מבואר בגמרא נדה (סו:): "אמר רבא אישה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול. סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות (שבמרחצאות שלהם היו איצטבאות דומות לחרס, ואם נתיר להניח איצטבאות במקוה יבואו לטבול אף במרחץ), הא ע"ג סילתא (בקעת עץ עבה) שפיר דמי (דלא דמי לאיצטבא). א"ל רב חנן מנהרדעא, התם טעמא מאי משום דבעיתא, סילתא נמי בעיתא וכו'... עבד להו אבוה שדמואל מפצי לבנתיה". מבואר שיש כאן ב' גזירות גזירה של טבילה על כלי המקבל טומאה וגזירה של ביעתותא שמא תיפול.

לעיל סימן קצ"ח סעיף ל"א נחלקו לטבול על אחורי כלים, דעת **ראב"ד** **וחשש לו הש"ך** כאן אסור לטבול אחורי כלי משום שמקבל טומאה ורק על אחורי כלי חרס שאינו מקבל טומאה מגבו מותר, דעת **רמב"ם** **רא"ש** ושו"ע לכתחילה לא תטבול על אחורי כלים דבעיתא בדיעבד מועיל.

סעיף יג

מעניין שיורד מזהר טיפין טיפין בהפסק, יש לו דין מקוה אלא אם כן יורד בקילוח בלא הפסק.

מעין היורד טיפין טיפין

משנה מקוואות (ה ה) "הזוחלין (מי מעיינות המושכים) כמעין, והנוטפים כמקוה. העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים, שהם כשרים. ונוטפים שעשאן זוחלין, סומך אפלו מקל, אפלו קנה, אפלו זב וזבה, יורד וטובל, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, כל דבר שהוא מקבל טמאה, אין מזחילין בו". נחלקו בביאור הנוטפים שדינם כמקוה עד שיהא רוב מזוחלין, **רמב"ם ושו"ע** מעיינות שמטפטפין בהפסק יש להם דין מקוה עד שיהיו בקילוח בלי הפסק, **ר"ש** מי גשמים (משמע שמעין מועיל אף שהוא מטפטף).

לקמן סעיפים מ"ח ונ' מבואר שלמדו ממשנה זו כיצד להמשיך מי גשמים למקוה, ולענין מקוה שנסדק שזוחלין מימיו.

סעיף יד

נוטפין שעשאן זוחלין, כגון שסמך למקום המנטף טבלא של חרס חלקה והרי המים זוחלים ויורדים עליה, הרי הם כשרים. וכל דבר שמקבל טמאה, ואפילו מדברי סופרים, אין מזחילין בו. וזוחלין שקלהן בעלי אגוז, כשרים.

נוטפין שעשאן זוחלין

המשך המשנה על נוטפים שעשאם זוחלין אף על ידי מקל או קנה, ר' יוסי אמר לא על ידי המקבל טמאה והלכה כמותו. אותה מחלוקת שלעיל היא גם כאן, **לרמב"ם ושו"ע** מועיל למי מעין מטפטפים **לר"ש** למי גשמים מטפטפים. **עיין** לקמן סעיף מ"ח.

כלי המקבל טמאה, הלכה כר' יוסי שאסור לסמוך בו, וכן פסק שו"ע, וכתב על פי המשנה עדויות על ידי עלי אגוז מותר אף שראויים לצביעה אינם מקבלים טמאה, הזחיל בדבר המקבל טמאה מדרבנן הווי מי מקוה וכשרים באשבורן.

סעיף טו

מקוה שיש בו ארבעים סאה, ומעין כל שהוא, יכול לשאוב כל מה שירצה ליתן לתוכה והם כשרים, אף על פי שהם רבים על המים שהיו בתוכה תחלה. ואין חילוק בין קדס המעין לשאובין או לא, כמו שנתבאר, ועין לקמן סעיף מ' ד"ש חולקין נ"ז נ"ט תשנת רמב"ן סימן רל"א. אבל כל זמן שאין במקוה מ' סאה, אפילו אם אינו חסר אלא כל שהוא, אם נפלו לתוכו ג' לוגים מים שאובים, פסלוהו. לא שנא שאבן בכלי, לא שנא סוחט כסותו והגביהו והמים שבה נופלין ממקומות הרבה (רמב"ם פ"ה). וכן המערה מהצרצור ומטיל ממקומות הרבה לתוכו, או שזרקם בחפניו, ואפילו נפלו בו משני כלים או משלשה, מזה מעט ומזה מעט, מצטרפין. במה דברים אמורים, שמתחיל מכלי השני עד שלא פסק מהכלי ראשון, אבל אם פסק הראשון קודם שהתחיל השני, אין מצטרפין. ואם התחיל השני עד שלא פסק (הראשון), דווקא

משלשה כלים, אבל מד' אין מצטרפין. במה דברים אמורים שמארבעה אין מצטרפין, שלא היה דעתו מתחלה ליתן כל השלשה לוגין. אבל אם מתחלה היה דעתו ליתן כל הג' לוגין, אפילו אם לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים לג' לוגין, פסול. הגה: ואם העביר ג' לוגין בידיו ע"ג קרקע, או שנתזו מרגלי בהמה, כשר (טור). וי"א דרגלי בהמה כדון רגל אדם, ובשניהן אינו כשר אלא בהעביר על גבי קרקע דהוי כהמשכה, אבל לא בנתזו (ר"ס פ"ב דמקואות רמב"ם פ"ה) ועיין לקמן בסיומן זה סעיף ל"ט.

מים שאובים למקוה כשר

להוסיף מים שאובים למקוה, נחלקו בו :

- » **רא"ש** יכול לשפוך כמה מים שירצה אף שהרוב שאובים כשר, **וראיה** משנה מקוואות (ו ח) "היה בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום, ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה (על ידי המילוי של העליון נמשך לתחתון ומועיל למלא כל המקוה כד) ". **ועוד** (ה ג) "מעייין שהוא משוך כנדל ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה היה עומד וריבה עליו והמשיכו שזה למקוה לטהר באשבורן ולמעייין להטביל בו כל שהוא". וכן מסתבר שכל מה שמתחיל למלא נטהר בהשקה והכל טהור **וכן פסק שו"ע**.
- » **ראב"ד** אם נפלו מחצה שאובים או יותר פסול.
- » **רשב"ם** אף מקוה שלם נפסל בג' לוגים, ודחו הפוסקים דבריו.

להוסיף מים שאובים למעייין

משנה מקוואות (א ז) "למעלה מהן מקוה שיש בו ארבעים סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעייין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין שזה למקוה לטהר באשבורן ולמעייין להטביל בו בכל שהוא". מבואר שמועיל להוסיף למעייין ונשאר כדינו.

- » **רוב הפוסקים והשו"ע** התירו, אף שגופו עולה במים רק מכוח הוספת השאובים מועיל.
- » **מרדכי ביש אומרים** ג' לוגין שאובים פוסלים מעייין שאין בו מ' סאה, ביאר מהרי"ק דברי המשנה שמועיל להוסיף הם רק לעניין כלים הואיל וכלים אינם צריכים מ' סאה, אך אדם הצריך מ' סאה פוסל. ומהרי"ק לא סבר כדדעה זו, שהרי הרמב"ן והרשב"א סברו שצריך מ' סאה לאדם במעייין ובכל זאת כתבו שמועיל להוסיף.
- » **רמ"א לקמן** סעיף מ', נהגו להחמיר במעייין לנקוב הכלי ששואבים בו לחוש ליש אמרים הנ"ל ששאובים פוסלים.

קדמו השאובים למעייין: כאשר קדמו השאובים למעייין, כתב **הרמב"ן** טוב ליזהר לכתחילה, **והשו"ע** פסק לעיל י"א שאינו פוסל. **מרדכי** ביש אומרים אף במעייין שאין בו מ' סאה פוסלים ג' שאובים.

מעייין עומד: כתב הרמב"ן מועיל להרבות על מעייין כל שהוא אף במעייין עומד ואינו זוחל, וכתב ב"י שכן משמע משאר פוסקים. הטי"ז כתב שמטהר רק באשבורן אך בזחילה לא מטהר, שהיה מתחילה שהיה מעייין לא היה זוחל.

הלכו המים השאובים המעורבים במעייין לבור ריק: הביא בית יוסף דברי רי"ו יש אומרים שמותר לטבול בתוכם, וכתב ש"ך משמע שיש אוסרים הלכך טוב להחמיר, ודווקא שהומשכו לבור שלא היה בו מים או שהיה בו רק מעט כשר, אך אם היה רוב לכולי עלמא כשר. **נו"ב וחת"ס** אין להחמיר, וכן משמע מסתימת שו"ע.

דברי הרא"ה כשהלכו השאובים ממעיין לבור והשקת מעיין למקוה: בהמשך לדין הקודם, נשאל חת"ס באר עמוקה ולצידה מקוה ריק ומילא הבאר ונשפך למקוה על ידי חיבור שפופרת הנוד (כמו המקרה האחרון), וכתב לדעת הש"ך לא צריך לחוש, אבל לרא"ה שנקט שאם מתחילה לא היה כל גופו עולה באותו מעיין ועל ידי השאובים עלה, לא מועיל לטבול במה שנשפך לבור אחר, יש לחוש לכתחילה. **עוד ברא"ה** החמיר שלא מועיל חיבור מעיין להשקה למקוה אלא רק מקוה למקוה, וכתב **חת"ס** אם יצטרפו ב' הבעיות שישפך מבאר למקוה שלא היה עולה גופו בבאר אלא על ידי השאובים יש להחמיר. **מסתמת שו"ע** משמע שאין חילוק ויש להכשיר.

הוסיף רוב שאובים למעיין, טהור רק באשבורן: כתב ב"י בשם רמב"ן ורא"ש כשרבו שאובים על מעיין אינו מטהר בזוחלין אלא רק באשבורן, וכן פסק רמ"א סעיף י"א, כתב ש"ך מכל מקום עדיין מטהר כלים בכל שהוא.

פסול ג' לוגין במקוה

משנה עדויות (א ג) "הלל אומר, מלא הין מים שאובין פוסלין את המקוה, אלא שאדם חייב לומר בלשון רבו. ושמאי אומר, תשעה קבין. וחקמים אומרים, לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא עד שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון, שלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה, וקמו חקמים את דברייהם". עוד משנה מקוואות (ב ד) "רבי אליעזר אומר, רביעית מים שאובין בתחלה, פוסלין את המקוה, ושלשה לוגין על פני המים. וחקמים אומרים, בין בתחלה בין בסוף, שעורו שלשה לוגין". **וכן פסק שו"ע** מקוה שאין בו מ' סאה ג' לוגים שאובים פוסלים אותו.

סוחט כסותו ומערה מצרצור: משנה מקוואות "הסוחט את כסותו ומטיל במקומות הרבה, והמערה מן הצרצור ומטיל במקומות הרבה, רבי עקיבא מכשיר, וחקמים פוסלין. אומר רבי עקיבא, לא אמרו מטילין, אלא מטיל. אמרו לו, לא כך ולא כך אמרו, אלא שנפלו לו שלשה לוגין". מבואר דעת חכמים בסוחט כסותו ומערה מצרצור שפוסל אפילו שהוא מכמה מקומות, **עוד** מבואר בתוספתא מזלף בידיו פוסל, ואם רק הולכים עם הקרקע כשר, **וכן פסק שו"ע** לא שנא שאבן בכלי, לא שנא סוחט כסותו והגביהו והמים שבה נופלין ממקומות הרבה. וכן המערה מהצרצור ומטיל ממקומות הרבה לתוכו, או שזרקם בחופניו, ואפילו נפלו בו משני כלים או משלשה, מזה מעט מזה מעט, מצטרפים.

סחט כסותו: כתב ש"ך כל שלא הגביה כסותו מהמקוה לא נעשו שאובים ולא נפסל. ובלבוש בשם יש אומרים כתב אם סחט ממש אף שלא הגביה מהמים נחשבים שאובים, וכתב ש"ך זו דעת הרוקח שהובא בב"י סוף הסימן סעיף ס"ג.

שיעור ג' לוגין: תלוי בשיעור רביעית לוג, לר' חיים נאה 1036 מ"ל, לחזון איש 1800 מ"ל. **טעם** שקבעו ג' לוגין תוספות משום שהוא שיעור חשוב, ראב"ד כמו נסכי היין בקרבן ציבור.

לנגב המקוה: נהגו לנגב המקוה כשמחליפים מים כדי שלא יהיה מצב שנשאר ג' לוגים שאובים, ואז ברגע שיתחיל למלא ולא יהיו מ' סאה יפסלו אותם (כמובן שאם עושה השקה אחר כך יועיל).

כוונה בשפיכת הלוגין בידו ומתוך כלי נקוב: כתב הרמב"ן בשם ראב"ד, אם אחז כלי נקוב בידו ושפך ג' לוגין פסל המקוה, משום שנחשב בידי אדם, ורק אם נפל ממילא מהכלי כשר. כתב ב"ח גם כשנפל ממילא מכלי שאחז בידו מותר ואינו פוסל משום שלא נקרא בידי אדם, וכתבו ש"ך וט"ז לחלוק עליו שגם כשלא כיוון אם היה אחוז הכלי הנקוב בידו פסול. והקשה ש"ך על עצם

הדין **מלקמן** סעיף מ' '...הילכך הרוצה לשאוב מים מהמקוה לנקותו, וירא שמא יחזרו מהכלי שמוציאין בו המים ג' לוגין למקוה, אחר שחסרו מ' סאה, ויפסלוהו, ייקוב הכלי בשוליו כל שהוא, ואז לא יחשבו המים שבו שאובין'. וצ"ע הרי גם בלי כוונה לוגין פוסלין? ותירץ ששם בזה ששואב המים מהבור ודאי לא ניחא ליה שיפלו המים לשם, ונחשב ממילא אך מי שנשפך בלי כוונה פוסל.

נפלו ג' לוגין מכמה כלים

משנה מקוואות (ג ד) "מפלי אֶחָד, מְשַׁנִּים וּמְשַׁלְשֵׁה, מְצַטְרְפִין. וּמֵאֲרֵבָּעָה, אֵין מְצַטְרְפִין... בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים (שמצטרפים ג' כלים) בְּזֶמַן שֶׁהִתְחִיל הַשְּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרֵאשׁוֹן. וּבְמָה דְבָרִים אֲמוּרִים (שד' לא מצטרפים) בְּזֶמַן שֶׁלֹּא נִתְּפַן לְרֵבּוּת, אֲבָל נִתְּפַן לְרֵבּוּת, אֲפִלּוּ קָרְטוּב בְּכָל הַשָּׁנָה מְצַטְרְפִין לְשַׁלְשָׁה לְגִין". דעת ר' עקיבא במשנה לעיל לעניין צרצור שדווקא מטיל מכלי אחד, והלכה כחכמים ג' כלים מצטרפים, וכן אם כוונתו להרבות מצטרף אפילו קורטוב כל שנה **וכן פסק שו"ע**.

האם דווקא לוג מכל כלי: בנפל מג' כלים, כתב רש"י מה שפוסל 'הואיל ונפל לוג אחד מכל כלי וכתב הבית יוסף משמע שאם נפל מכלי אחד ב' לוגים ומעוד שני כלים כל אחד חצי לוג לא פוסל, וכן פסק הראב"ד וכן נקט הש"ך להלכה.

איזו כוונה מצרפת ביותר מג' כלים: במשנה נכתב 'אבל נתכוון להרבות אפילו קורטוב בכל שנה מצטרפין, רמב"ם וב"י שהתכוון לרבות מי המקוה שיהיו בשפע, **טור רי"ו וכן פסק שו"ע וש"ך** שהיה דעתו מתחילה לתת כל הג' לוגין. **ב"ח** בשם הברטנורא שהתכוון לרבות בכלים.

ג' לוגין מרגלי אדם ובהמה

בתוספתא מקוואות (ג, ב א) "ר' יוסי אומר זולף בידיו וברגליו שלשת לוגין למקוה פסול, הולכין עם הקרקע כשר. לגיון העובר ממקום למקום וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהן וברגליהן שלשת לוגין למקוה, כשר. ולא עוד אלא אפילו עשו מקוה בתחלה כשר". **מבואר** לזלף בידיו ורגליו פוסל על הקרקע כשר, וכן בלגיון של אנשים או בהמות שהביאו ברגליהם מים יכולים לעשות כך מקוה בתחילה.

נחלקו בבאור התוספתא, שבתחילה כתוב ר' יוסי זולף פסול ובהמשך כתוב זולף כשר, קשור לכאן ולסעיף ל"ט:

- » **רשב"א רא"ש וטור** אדם פוסל בהמה כשר.
- » **ב"י בר"ש** זולף על ידי התזה פוסל זולף על גבי קרקע כשר.
- » **ראב"ד וט"ז בר"ש** זולף שאובים פסול, זולף מים כשרים כשר עד רובו של מקוה.
- » **יש אומרים בראב"ד** זילף בכוונה פסול שלא בכוונה כשר.
- » **ב"י ברמב"ם** זילף על ידי נתינה בידיו או ברגליו פוסל, זילף על ידי המשכה או התזה כשר.

להלכה:

- » **שו"ע** בסעיף ל"ט הביא החילוק בין אדם לבהמה, על ידי אדם פסול בג' לוגין, (על ידי אדם שהמשיך כשר עד רוב כמבואר סעיף מ"ד), ועל ידי בהמה לא פוסל כתבו המפרשים ואפילו לעשות כל המקוה כך מותר.
- » **רמ"א כאן** הביא גם את דעת הר"ש, שאין להכשיר אלא כשהעביר על ידי המשכה, וממילא בהמה גם פוסלת אם לא המשיכה, **לקמן** על השו"ע ציין לכאן שהביא המחמירים, משמע שדעתו להחמיר.

» ט"ז לפי הבנתו שהר"ש פוסל רק בזילף מים שאובים, העיר על רמ"א שהביא את הר"ש בתור חולק ופוסל גם בבהמה שהתיזה מים כשרים אם לא היה בהמשכה, שאין זה נכון והר"ש לא חולק, ומה שיפסול בהתיזה הוא רק לעשות כך כל המקוה (במילים פשוטות הט"ז פוסק כהבנתו בר"ש ומבאר את זה במילים שציטט רמ"א את הר"ש).

כתב לחם ושמלה אף שעשה כל המקוה בהמשכה כשר, אף שקי"ל רובו בהמשכה פסול היינו דווקא במים שאובים אבל לא במים פסולים מחמת שהווייתם על ידי טומאה שקל טפי.

סעיף טז

הספוג שבלועין בו ג' לוגין וכשנפל למקוה נתערבו המים הבלועין עם מי המקוה, וכן דלי שפיו צר ובו ג' לוגין מים שאובין ונפל למקוה ולא יצאו כל המים שבתוכו אלא נתערבו עם מי המקוה, לא פסלוהו, שלא אמרו אלא שלשה לוגין שנפלו ונתערבו כולם עם מי המקוה.

ספוג ודלי צר שנפל למקוה

דין השו"ע כמבואר במשנה וברא"ש. הטעם שאינו פוסל, רא"ש ושו"ע משום שנשארו מים בספוג ובבקבוק ולא יצאו, ר"ש הואיל והמים לא בעין לא נחשב 'נפלו'.

סעיף יז

מים שאובין שהיו בצד המקוה, אף על פי שהמים נוגעים במי המקוה, לא פסלוהו.

מים שאובים בצד מקוה

משנה מקוואות (ו י) "האביק שְׁבַמְרָחַץ, בְּזֶמֶן שֶׁהוּא בְּאִמְצַע, פּוֹסֵל. מִן הַצֵּד, אֵינּוּ פּוֹסֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִקְוֵה סְמוּךְ לְמִקְוֵה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אֹמְרִים, אִם מְקַבֵּל הָאִמְבָּטִי רְבִיעִית עַד שֶׁלֹּא יִגְיעוּ לְאֲבִיק, כָּשֶׁר. וְאִם לֹא, פְּסוּל. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צְדוּק אֹמֵר, אִם מְקַבֵּל הָאֲבִיק כָּל שְׁהוּא, פְּסוּל". מבואר אביק דהיינו כלי הנמצא בתוך המקוה, ר' מאיר סבר באמצע פוסל מהצד אינו פוסל, חכמים אמרו שתלוי אם מגיע לרביעית לפני שיקבל האביק כשר ואם לא פסול, ור' אלעזר פסל כל שיש קיבול לאביק. הלכה כר' מאיר.

מחלוקת בביאור המשנה: נחלקו מה הפסול ומה החילוק בין אמצע לצד :

» ר"ש ורא"ש אביק הוא כלי מתכת משוקע בקרקעית המקוה ויש בו נקב ליציאת המים בשעת הצורך, אם הוא באמצע המקוה פוסל שנחשב שכל המים גורנין על הכלי (חכמים פסלו מה שנגרר על כלי משוקע בקרקע כמובא בתוספתא על גיסטרא שקבעו בגת) וכן שהחזקתם וסתימתם שלא יצאו מהנקב היא על ידי כלי (ויוצא שהוא אף בכלי שאינו מחזיק ג' לוגין), מה שמהצד אינו פוסל ביארו בדעתו שמדובר בצד בגובה הכותל ומחזיק המקוה כ"א סאה מהאביק ולמטה ולא פסול הואיל ויש רוב מקוה קודם.

» **רמב"ם** אביק הוא כלי קבוע בקרקע (לא משוקע אלא עוד על הקרקע), ומחזיק שלושה לוגין, אם הוא קבוע באמצע משעה שהגיעו המים אליו נעשו שאובים ונמצא שיש כבר ג' לוגים שאובים,

מהצד דמי למקוה (פסול) בצד מקוה (כשר) ולא נחשבים למעורבים (החידוש לכאורה שמהצד לא פוסל אף שבפועל מתערב לא נחשב למעורב).

להלכה:

פסק שו"ע לשון הרמב"ם, בשו"ע נקט מים בצד המקוה, אך לפי המבואר הכוונה היא אפילו בכלי בתוך המקוה שיש בו ג' לוגין אם הוא מהצד אינו פוסל. כתבו האחרונים אף שנקט הדין על פי ביאור המשנה לרמב"ם, יודה הוא לביאור הר"ש בכלי המשוקע בקרקעית המקוה, ואסור לסתום המים בקרקעית בכלי אף שהוא פחות מג' לוגין.

כתבו האחרונים חילוק בין לעיל סעיף ט"ז במים בקבוק שפיו צר שאינו פוסל המקוה לבין כאן שכן פוסל אף שהמים נמצאים בכלי, הואיל והמים שנכנסים דוחים תמיד את המים שהיו קודם אך בבקבוק אין את המציאות הזו.

סעיף יח

שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן ואחד מהן מלאה מים כשרים וחבירתה מלאה שאובין ונקב ביניהם, אם יש כנגד הנקב שלשה לוגין מים שאובין, נפסלה. כמה יהא בנקב ויהיה בו שלשה לוגין, אחד משלש מאות ועשרים לבריכה.

בריכות זו למעלה מזו ונקב ביניהם

לעיל מבואר ששאובים מהצד לא פוסלים, כאן פסק השו"ע דברי הרמב"ם אם נגיעת המים שאובים במקוה (שאינו בו מ' סאה שאם היה בו מוסיף עליו בהדיא וכשר) היא על ידי נקב מבריכה סמוכה, אם יש בנקב ג' לוגין נחשב שהתערבו בו ג' לוגין שאובים ופסולה (מה שדיבר בבריכה למעלה מהראשונה ולא גם בשוות, שמועיל גוד אסיק ואחית). שיעור נקב בבריכה של מ' סאה הוא אחד חלקי ש"כ, שבמ' סאה יש תתק"ס לוג ואם נחלק לג' יוצא ש"כ.

סעיף יט

שתי מקואות שאין בשום אחת מהן מ' סאה, ונפל לזו לוג ומחצה ולזו לוג ומחצה ונתערבו ב' המקואות, הרי אלו כשרים מפני שלא נקרא על אחד מהם שם פסול. אבל מקוה שאין בו מ' סאה, שנפלו לתוכן ג' לוגין מים שאובין ואחר כך נחלק לשנים, וריבה מים כשרים על כל אחד מהם, הרי אלו פסולין.

ב' מקואות שנפל לוג וחצי לכל אחת

משנה מקואות (גא) "רבי יוסי אומר, שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה, ונפלו לזה לג' ומחצה ולזה לג' ומחצה ונתערבו, כשרים, מפני שלא נקרא עליהן שם פסול. אבל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו בו שלשה לוגין ונחלק לשנים, פסול, מפני שנקרא עליו שם פסול. ורבי יהושע מכשיר, שהיה רבי יהושע אומר, כל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו לו שלשה לוגין וחסר אפלו קרטוב, כשר, מפני שחסרו לו שלשה לוגין. וחקמים אומרים, לעולם הוא בפסולו, עד שיצא ממנו מלואו

ועוד". **מבואר** ב' מקואות שנפל לוג ומחצה והתערבו כשר, שלא נקרא שם פסול על אף אחד. מקוה אחד שנפל לו ג' לוגין ונחלק, ת"ק פסל ר' יהושע הכשיר וחכמים הצריכו שיצא ממנו מילואו דהיינו מה שהיה בתחילה ועוד משהו מהג' לוגין, והחשיבו כל מה שיצא מהמים הראשונים. **פסק השו"ע** את ב' הדינים בנפל לוג וחצי מועיל להרבות, בנפל ג' לוגים לא מועיל לחלק ולהרבות אלא שיצא מילואו. מה שלא אומרים בצירוף המקואות חוזר ונייעור, משום שאין ג' שאובים נחשבים איסור אלא רק פסול דרבנן.

בתוספתא מובא מקרה דומה לדין השני כאן, ב' בורות של כ' סאה שנפל לאחד מהם ג' לוגין והגיע לשני ג' לוגין השני כשר משום שלא נפל לו ג' לוגין שאובים, אך אם הוסרה המחיצה בין שניהם והתערבו פסול מפני שנקרא שם פסול על הבור הראשון, בור אחד של יותר ממי סאה שנפל לו ג' שאובין ונשאר כשר, וחזר ונחלק לשתי בורות כשר להרבות על הבורות הואיל ולא נקרא שם פסול.

נחלקו כאן האחרונים מה הדין כאשר מערב את ב' המקואות שנפל לתוך כל אחת לוג ומחצה ועדיין לא הגיעו למי סאה וצריך להוסיף עוד כשרים, יש אומרים שנפסל הואיל ובזמן העירוב של שניהם נמצא שיש כאן ג' לוגים שאובים בפחות ממי סאה ולהכשיר צריך שיצא מילואו ועוד.

מקוה חסר שנפל לתוכו ג' לוגין וחזר ונפל ממנו למקוה חסר אחר: נחלקו האחרונים אם נחשבים פסולים לעניין לפסול כשנפלו מהם ג' לוגין, או שרק לפי חשבון מה שנפל אליהם. מלשון השו"ע כאן כתב נכתב 'הרי אלו פסולין' ויש שיישבו לשוננו.

סעיף ב

בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשארו מהשאובים שהיו בבור שלשה לוגין.

כיצד להכשיר בור שאובים שהאמה עוברת שם

משנה מקואות (ג א) "בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו, עד שיתחשב שלא נשתיר מן הראשונים שלשה לוגין". **מבואר** שצריך לחשב כמה יוצא וכן פסק השו"ע.

כתב הש"ך ב' אפשרויות לחשב מה שיצא, או שרואים לפי אחוז מה שנכנס ומה שהיה בבור, או שתמיד נחשב מחצה על מחצה. נפקא מינה לבי' הצדדים: (א) אם מי האמה מרובים כגון שהם ק"כ לוג ומי הבור הם מ' לוג ויצאו מהבור פ' לוג, אם נאמר מחצה על מחצה נמצא שיצאו מ' לוג והבור כשר, אם נאמר לפי חשבון יוצא שיצא $\frac{3}{4}$ מהאמה ורק $\frac{1}{4}$ מהבור ועדיין לא יצאו מ' שאובים. (ב) אם מי הבור מרובים כגון שהם ק"כ לוג ומי האמה מועטים מ' לוג, ויצאו לחוץ פ' לוג, אם נאמר מחצה על מחצה לא נותר ממי האמה כלום ומה שנשאר הם רק שאובים, ואם נאמר לפי חשבון יצא שיש בבור $\frac{1}{4}$ מפי' כשר.

טעם החומרא: ביאר הש"ך, הטעם שבסעיפים הבאים שמועיל שיצא מ' שיעור מילואו ולא לפי חשבון משום ששם רק ג' לוגין הם הדבר הפסול והיה סגי שיצא מהם קורטוב להכשיר והחמירו שיצא כדי מילואו, אולם כאן שהכל שאוב הפסול צריך לצאת כולו.

אם יש מ' סאה באמה הנכנסת: כתב ש"ך אם האמה של מי הגשמים הזוחלת לבור היא מ' סאה מועילה לטהר כל הבור מצד השקה, נמצא שהבין שאף שמי גשמים אינם מטהרים בזוחלין מכל

מקום מועילים להכשיר מים אחרים בהשקה ויועיל לטבול אחר כך באשבורן ולא נחשבים אז כמים פסולים. **לקמן** סעיף ס' מבואר שהרבה אחרונים סברו שזוחלין הוא פסול בעצם.

סעיף כא

מקוה שנפל לתוכו מים שאובים ונפסל, ואחר כך ריבה עליו מים כשרים עד שנמצאו הכשרים מ' סאה, הרי הוא בפסולו עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפתחו השאובים פחות מג' לוגין. וכן אם עשה מקוה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים, ועירבו עם המקוה הזה הפסול, טהרו אלו את אלו וה"ה צמעיין כל שהוא שהמשיך אליו השאובין, נטהרו כמו שנתבאר לעיל.

כיצד להכשיר מקוה כשר שנפסל משאובים

משנה מקואות (ג א) שהובאה לעיל סעיף י"ט "ורבי יהושע מכשיר, שהיה רבי יהושע אומר, כל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו לו שלשה לוגין וחסר אפילו קרטוב, כשר, מפני שחסרו לו שלשה לוגין (ולא צריך שיצא כדי מילואו). וחקמים אומרים, לעולם הוא בפסולו, עד שיצא ממנו מלואו ועוד". מבואר דעת חכמים שצריך שיצא כדי מילואו.

משנה מקואות (ג ב) "הבור שבחצר ונפלו לו שלשה לוגין, לעולם הוא בפסולו, עד שיצא ממנו מלואו ועוד, או עד שיעמיד בחצר ארבעים סאה ויטהרו העליונים מן התחתונים (אפילו הפסולים למעלה, משום שאומרים גוד אסיק, וכל שכן גוד אחית). רבי אלעזר בן עזריה פוסל, אלא אם כן פקק (ר' אלעזר סבר לא אומרים גוד אסיק ולא גוד אחית, אלא צריך השקה הבור יהיה מחובר שווה וסתום רק למקוה)". **מבואר** צריך שיצא כדי מילואו וכן שמועיל השקה בגוד אסיק או אחית. **לקמן** סעיף ס"ב יבואר מה נפסק לעניין גוד אסיק ואחית.

פסק שו"ע בור שנפסל בגלל ג' לוגין, מועיל שיצאו מים שאובים בשיעור מה שהיה בבור מלא מתחילה, או לעשות מקוה או מעיין ולהשיקו.

בור שהיה כ' סאה או פחות ונפל לתוכו ג' לוגין: בשו"ע כאן מבואר שמועיל שיצא כדי מילואו, ט"ז כתב אם היה חצי שיעור מקוה דהיינו כ' סאה או פחות לא מועיל כדי מילואו אלא בעינן לפי חשבון כמו סעיף קודם, **שאר הפוסקים** לא החמירו אלא גם בזה שיעור כדי מילואו.

סעיף כב

היה המקוה חסר ג' לוגין, ונפלו לו ג' לוגין מים שאובים, לעולם הוא בפסולו עד שירבה עליו מי גשמים או שישטפו עליו מים כשרים עד כדי שנשער שנפלו עליו במלואן הראשון ועוד, שהמים הבאים עליו דוחין את המים שבתוכו ומוציאין אותן. היה המקוה פחות, ואפילו קורטוב, ונפלו עליו מים שאובין פחות מג' לוגין והשלימוהו, לא פסלוהו ולא הכשירוהו. כיצד, הרי הוא בפסולו עד שירדו עליו מי גשמים או שישטפו כשיעור המים שהיה חסר. נפלו עליו מי גשמים כשיעורן, הרי זה כשר. היה חסר אפילו קורטוב, ונפלו

לתוכו שלשה לוגין מים, פסלוהו והרי הוא בפסולו עד שיצא ממנו מילואו ועוד. הגה: ודוקא בג' לוגין שאובין מכשרין צהאי גוונא, אבל אם היתה כולה שאובה אפילו נתן עליה עד שיצאו כלי מילואה ועוד, לא מהני אלא מהשבין המים היוצאין לפי ערך הכשרים והפסולים (ב"י פס"ק הראב"ד 7).

המשך כיצד להכשיר מקוה כשר שנפסל משאובים

חסר ג' לוגין ונפלו לו ג' שאובים: תחילת הסעיף היא חזרה על הדין של סעיף קודם (וביאר האחרונים שיש חידוש למה חזר שוב), בש"ך הדגיש מה שמועיל שנפל עליו כדי מילואו, הוא במקוה שהבור מכיל בדיוק מ' סאה שבזה כל מה שנתן מים כשרים יצאו באותו שיעור כל המים הראשונים, אך בור עמוק שמכיל יותר מ' סאה לא מועיל שיכניס מ' סאה משום שלא יוצאים בפועל מ' סאה. **עוד פסק שו"ע** מקוה חסר שנפסל בג' לוגין, הוא אף כשחסר קורטוב ולא רק בחסר ג' לוגין.

נפלו ג' לוגין בשעה שמנקים המקוה ורוצה לדלות כמילואם ועוד: בש"ך הביא בשם האגודה, כשמנקים מי המקוה והם נחסרים ממ' סאה ועל ידי השאיבה בכלי חוזרים מים שאובים לתוך המקוה בשיעור ג' לוגין, וכעת נותר בקרקעית מעט מים שאובים, לכאורה היה מועיל להוסיף מים כשרים ונדלה מהם כשיעור שיצא מילואם של אותם הצבורים, אך לא ראינו שנוהגין כן אלא טורחים לנגב כל הקרקעית לפני שנותנים שם מים כשרים, משום שמה שהקילו להוציא מילואם הוא רק כשהמים יוצאים מאליהם על ידי מילוי ולא לדלות. ונהגו לנקות מסיבות אחרות.

מקוה חסר שנפל לו פחות מג' לוגין: תוספתא מקוואות (א ר) "גבי שאין בו ארבעים סאה ונפל לתוכו פחות משלשה לוגין מים שאובין כשרין לחולין לחלה ולתרומה וליטל מהן לידיים וכשרין להקוות עליהן (כן גרסו ראב"ד ורא"ש), אך הרמב"ם גרס פסולים להקוות דהיינו שלא מועיל להוסיף, ביאר ב"י שדיבר במים טמאים שנפלו לבור שהוא כ' סאה או יותר, ואחר שהוסיף למ' סאה לא הוסיף יותר מרוב, בט"ז כתב שאין הלכה כדברי הרמב"ם), ירדו גשמים רבו ושטפו כדברי בית שמאי, וכדברי בית הלל אומרים רבו אף על פי שלא שטפו, וכדברי ר' שמעון שטפו אף על פי שלא רבו, כשרין לחלה ולתרומה וליטל מהן לידיים וכשרין להקוות עליהן וכיצד רבו, אף על פי שלא כדברי בית הלל". **מבואר** כאן מחלוקת איך להכשיר כשנפל פחות מג' לוגין, **בית שמאי** רבו ושטפו (שהוסיפו רוב מים כשרים, ויצאו מהשאובים), **בית הלל** רבו אף שלא שטפו (שהוסיפו רוב, כגון מקוה י"ט סאה נפל פחות מג' לוג שאוב והוסיף עוד כ"א), **ר' שמעון** שטפו אף שלא רבו (מקוה מחזיק כ' סאה שהיה בו י"ט סאה, ונפל לו פחות מג' ומילא עוד סאה ויצאו מעט מים, טהור). **שו"ע** פסק 'היה המקוה פחות, ואפילו קורטוב, ונפלו עליו מים שאובין פחות מג' לוגין והשלימוהו, לא פסלוהו ולא הכשירוהו. כיצד, הרי הוא בפסולו עד שירדו עליו מי גשמים או שישטפו כשיעור המים שהיה חסר' (ההבנה בדבריו היא מאוד פשוטה, צריך למלא את המקוה שיהיו מ' סאה כשרים, או שנמלא ויישפך או שנמלא ויישאר, ולא הבנתי כמו מי פסק בתוספתא שהצריכו רוב או שיישפך דווקא).

ב' בריכות מ' סאה חסרות ג' לוגין שנפלו ג' לוגים לעליונה ומשם נשפכו ג' לתחתונה: ויש חיבור השקה ביניהם, ב' הבריכות כשרות, תחתונה כשרה כי מה שנשפך מהעליונה הם פחות מג' לוגין שאובים שאי אפשר שלא התערבו בהם מים כשרים, ועליונה כשרה בהשקה לתחתונה. כן הובא בבית יוסף.

דברי הרמ"א כאן: הם חזרה על היסוד שראינו בסעיפים הקודמים, שיש הבדל בין בור שאובים שנתן עליו מים כשרים שמשערים ביוצא לפי חשבון, לבין בור כשר שנפלו עליו ג' לוגין שאובים.

דייקו מדברי רמ"א ינתן עליה עד שיצאו שמועיל נתינה של כשרים אף שהיציאה של המים העודפים לא מתבצעת מיד כמו אמה העוברת, אלא אף לאחר זמן.

סעיף כג

אין ג' לוגין פוסלין אלא אם כן יהיו של מים ומראה מים. לפיכך ג' לוגין מים שנפל לתוכן יין, והרי מראה מים יין, שנפלו למקוה, לא פסלוהו. וכן שלש לוגין חסרים כל שהוא, שנפל לתוכן מעט חלב והשלימוהו לג' לוגין ונפלו למקוה חסר, לא פסלוהו.

מתי שאובים פוסלין מקוה

מצינו ז' סוגים של משקים שנשפכו, לעניין פסול מקוה: (א) מים שאובים, (ב) שאובים במראה יין, (ג) שאובים שהשלימם על ידי קורטוב חלב, (ד) מי כבשים שלקות וכדומה, (ה) מי פירות (ו) מי צבע, (ז) יין או מוחל.

משנה מקואות (ו ה) "שְׁלֵשָׁה לָגִין מִים, וְנָפַל לְתוֹכָן קֶרְטוֹב יִין, וְהָרִי מְרָאִיהֶן כְּמֶרְאֵה הַיִּין, וְנָפַל לְמִקְוֵה, לֹא פָסְלוּהוּ. שְׁלֵשָׁה לָגִין מִים חָסֵר קֶרְטוֹב, וְנָפַל לְתוֹכָן קֶרְטוֹב חָלָב (מִיָּרֵי בַחֲלָב שְׁבוּה מִצוּי שְׁלֹא יִשְׁתַּנֵּה מֶרְאֵהוּ), וְהָרִי מְרָאִיהֶן כְּמֶרְאֵה הַמִּים, וְנָפַל לְמִקְוֵה, לֹא פָסְלוּהוּ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר, הַפֶּל הוֹלֵךְ אַחֲרֵי הַמְרָאָה". הלכה כחכמים כדי שיפסלו צריך מראה מים ושיעור ג' לוגין של מים בלבד, **וכן פסק שו"ע**. כתב הרא"ש והביאו ש"ך דוקא שלא שינו מראה המקוה שאפילו מקוה מ' סאה פסול בשינוי מראה.

סעיף כד

מי כבשים ומי שלקות ותמד שלא החמיץ, וכן מי צבע, פוסלין המקוה בג' לוגין. אבל כל שאר המשקין ומי פירות ומוריים ותמד משהחמיץ, אין פוסלין מקוה החסר בג' לוגין וגם אין משלימים אותו להכשירו, שאם היה בו ל"ט סאין ונפל לתוכו סאה אחת מאלו, אין משלימים אותו. אבל אם יש בו מ' סאה ונפל לתוכו סאה אחת מאלו, ונטל מתוכן סאה אחרת, כשר אפילו עשה עד י"ט פעמים. אבל במים שאובים שנפל סאה למ' סאה כשרים, ונטל מתוכן סאה אחת ונפל לתוכן סאה מים, כשרים, אפילו עשה כן עד עולם, כשר.

מי כבשים ושלקות

משנה מקואות (ו ב) "אֵלוּ פוֹסְלִין וְלֹא מְעַלִּין, הַמִּים, בֵּין טְמָאִים בֵּין טְהוֹרִים, וְמִי כְּבָשִׁים וְמִי שְׁלֻקוֹת, וְהַתְּמָד עַד שְׁלֹא הִחְמִיץ. בִּיצַד פוֹסְלִין וְלֹא מְעַלִּין. מִקְוֵה שֵׁישׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה חָסֵר קֶרְטוֹב, וְנָפַל מִהֶן קֶרְטוֹב לְתוֹכּוֹ, לֹא הֵעֲלָהוּ, פוֹסְלוֹ בְשֵׁלֶשָׁה לָגִין. אֲבָל שְׁאֵר הַמְשָׁקִין, וְמִי פְרוֹת, וְהַצִּיר, וְהַמְרִס, וְהַתְּמָד מִשְׁהַחְמִיץ, פְּעָמִים מְעַלִּין וּפְעָמִים שְׂאִינָן מְעַלִּין. בִּיצַד. מִקְוֵה שֵׁישׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה חָסֵר אַחַת, נָפַל לְתוֹכּוֹ סָאָה מֵהֶם, לֹא הֵעֲלָהוּ. הָיוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה, נָתַן סָאָה וְנָטַל סָאָה, הָרִי זֶה כָּשֵׁר". **מבואר** דין מי שלקות שבישלו בו ירקות ותמד שנתנו על שמרי יין כדין מים

ופסול, דין שאר משקים שמן מי פירות ציר מוריס תמד שהחמיץ, לא פוסלין מקוה, וכן לא מעלין מקוה חסר, אך מקוה כשר שנתן עליו סאה מהם וחזר ונטל כשר וזה ביאור מעלין ולא פוסלין, וכן פסק שו"ע.

נתן סאה ונטל סאה: בגמרא יבמות (פב:) "מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות נתן סאה ונטל סאה כשר, ואמר ר' יהודה בר שילא אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן עד רובו, מאי לאו דנשתייר רובו לא דלא נשקול רובו". **מבואר** מקוה מועיל לתת ולרוקן עד חציו, דהיינו להוסיף סאה ולהוציא סאה עד י"ט סאה. נחלקו על מה דיברה הגמרא שמועיל רק עד פחות מרוב:

- » **ר"ש ורא"ש וכן פסק שו"ע** רק במי פירות אך שאובים מועיל אפילו עד עולם.
- » **רמב"ם** החמיר מי פירות מועיל לתת ולקחת רק סאה אחת ובשאובים עד רובו, משום מראית העין שלא יבואו לומר כולו שאוב כשר.
- » **ראב"ד** במים נתן ונטל יותר מרוב פסול מדינא, ורק כשנתן ולא נטל מועיל שיוסיף ללא שיעור (ביארו האחרונים סברתו, שהחשיב זריעת השאובים על הכשרים לטהר משום חיבור תמידי וכדעת ר' ירוחם שהצריך השקה תמידית בין פסול לכשר, ולכן פסק שכשיצא רוב ואין שם מקוה פסול), וכתב הרשב"ץ לא יכניס ראשו במחלוקת להקל.

לעיל סעיף ג' הבאנו מחלוקת על מקוה מי פירות אם פסול דאורייתא או דרבנן.

כתב הדגול מרבבה (פת"ש), מה שהחמיר הרמב"ם ממראית העין הוא רק במקוה אשבורן, אך מעיין טהור אף שנטל ונתן שלא יבואו לומר מטהר בשאובין הואיל ורואים שנובע תמיד.

סעיף כה

מי צבע יש להם דין מים לפסול את המקוה החסר בג' לוגין, אף על פי שמשונים מראיהן ממראה המים. אבל המקוה השלם, אעפ"י שנפלו בו מי צבע ושינו מראיו, לא נפסל. וכן אם הדיח בו כלים ונשתנו מראיו, או ששרה בו סמנים או אוכלין ונשתנו מראיו, לא נפסל (ראב"ד ורשב"א). אבל אם נפל לתוכו יין או מוהל (פי' המים היוצאים מהזיתים בתחילת טעינת הזיתים וט' כהן לחצוהי זמן) ושינו מראיו מכמות שהיה, נפסל. כיצד יעשה, אם הוא חסר ימתין לו עד שירדו גשמים ויתמלא ויחזרו מראיו למראה מים. ואם יש בו מ' סאה שאינו נפסל עוד בשאיבה, ימלא בכתף ויתן לתוכו עד שיחזרו מראיו למראה המים.

שינוי מראה

משנה מקואות (ו ג) "הדיח בו סלי זיתים וסלי ענבים, וישנו את מראיו, כשר. רבי יוסי אומר, מי הצבע פוסלין אותו בשלשה לוגין, ואינן פוסלין אותו בשני מראה". בגמרא מכות "שלשת לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב של יין ומראיהן כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו, מתקיף לה רב כהנא וכי מה בין זה למי צבע דתנן ר' יוסי אומר מי צבע פוסלין את המקוה בשלשת לוגין, א"ל רבא התם מיא דצבעא מקרי הכא חמרא מזיגא מקרי". וכן פסק שו"ע, מי צבע פוסלים בחסר ג' לוגין כשאובים, אך לא פוסלין בשינוי מראה הואיל ואין בה ממשות ולא התערב במי הצבע מגוף המשקה הצובע.

נחלקו אם שינוי מראה פסול דאורייתא או דרבנן, ריטב"א ורוב הפוסקים דאורייתא שנאמר 'מקוה מיס' ונפקא מינה למקום שמסופק אזלינן לחומרא, ראב"ד דרבנן שמא יטבול במקוה של מי פירות.

עוד שם "נפל לתוכו יין, ומחל, ושנו את מראיו, פסול. כיצד יעשה. ימתין לו עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה המים. היו בו ארבעים סאה, ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה המים". מבואר אף מקוה שלם נפסל בשינוי מראה אף שלא היו שאובים, אפשר להכשיר על ידי שיבטל השינוי מראה, אם היה חסר ישפוך מים כשרים אם היה מלא יכול להוסיף שאובים. וכן פסק שו"ע, כתב ש"ך אין לשינוי שיעור אף אם שינו על ידי לוג אחד. וכן נשתנה המראה פסול לא רק אם ממש הפך ליין אלא כל ששינה מראהו.

שינוי מחמת חוס המים: כתב משכנות יעקב כאשר מחממים מי המקוה יש לפסול מחמת שינוי גוון המים ללבן, והפתי"ש כתב שלא פוסל שנחשב שינוי מעצמו ולא נפל שם דבר.

סעיף בו

היו בו מ' סאה, ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו של חציו, אם אין בו מראה מים מ' סאה הרי זה לא יטבול בו.

שינוי מראה של חלק מהמקוה

משנה מקואות (ו ד) "נפל לתוכו יין או מחל ושנו מקצת מראיו, אם אין בו מראה מים ארבעים סאה, הרי זה לא יטבול בו". וכן פסק שו"ע שמתר לטבול אם יש מראה של מ' סאה בצד שלא שינה.

סעיף בז

מקוה שנשתנו מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר, הרי זה כשר.

שינוי מחמת עצמו

דין זה למד הרמב"ם מקל וחומר מהדיח בו סלי ענבים, ומשום הכי יש להתיר אם טבל במקוה שעמד בו המים או אם השתנה מחמת רוב טבילות.

סעיף בח

אין שינוי מראה פוסל אלא במי גשמים שנעשו מקוה, אבל מעיין אינו נפסל בשינוי מראה (רמב"ם ורשב"א נשענ המים). ולא עוד, אלא אפילו המקוה שנפסל, אם המשיך אליו מי מעיין, המעיין מטהר אותו אפילו לא חזרו למראיהן. (לשון רשב"א סס).

שינוי מראה במעיין

דין השו"ע כמבואר בראשונים, וכתבו הטעם הואיל ולא מוזכר במעיין 'מים' כמו מקוה.

סעיף כט

נפלו לו שלשה לוגין יין, כאילו לא נפל מותר לטבול בין במקום היין בין במקום המים. היה שאוב והשיקו, השיק במקום היין, זה וזה לא טהר. השיק במקום המים, מקום המים טהר, מקום היין לא טהר. הגה: מקוה חסר שנפל שם יין ונשתנו מראה ונפל שם ג' לוגין מים שאובין, אינן פוסלין וכחוזר והשלים המקוה צמים כשרים וחזרה למראה מים, כשרה (ב"י צ"ס התוספתא צ"ס הראב"ד).

יין לא פוסל כשאובים

מבואר בתוספתא מקוה חסר שנפל לו יין ג' לוגין, אינו נפסל ואם חזר למראה מים כשר, ומותר לטבול אף במקום היין (מיירי כשלא שינה מראהו כגון יין לבן) וכן פסק שו"ע.

עוד מבואר להשיק על ידי מקוה כשר או מעיין במקום היין לא מועיל וכן פסק שו"ע. הביאור הוא אף שמדבר ביין לבן שאין בו מראה יין, בכל אופן לא מועיל כאשר במקום ההשקה יש יין שמא לא התערב היין ועומד בעינו וכל מהות השקה היא עירוב.

מקוה חסר ששינה מראהו ליין ונפלו לו ג' לוג שאובין: מובא בתוספתא מקוה חסר ששינה מראהו בגלל יין ונפלו לו שוב ג' לוג שאובים לא נפסל משום שבשעה שנפלו לא היה לו שם מקוה אלא יין, ואם **חזרו** מימיו לכמות שהיו **כשר**, **וכן פסק רמ"א**. נחלקו האם מועיל כשחזרו להיות מראה מים על ידי צירוף היין ולא הוסיף עוד מים כשרים כשיעור או שאין היין מצטרף, **ראב"ד** מועיל ומצטרף שהמים מטהרים את היין ומושך זה את זה, **ר"ש וכן פסק רמ"א** לא מועיל אלא רק על ידי שיוסיף עליו כשרים.

סעיף ל

אין שאיבה פוסלת אלא במים, אבל השלג והברד והכפור והמלח והטיט שהוא עב קצת אפילו יש בו רכות שיכולין להריקו מכלי אל כלי, אין שאיבה פוסלת בהם שאם שאב מאלו למקום החסר, לא פסלוהו. ולא עוד, אלא אפילו עשה כל המקוה משלג או כפור או ברד שהביאו בכלי ועשה מהן מקוה, כשר. הגה: וכשמעור שיעור המקוה בשלג, ימעך חללו תחילה (ב"י צ"ס הראב"ד והרא"ש וכ"כ הרמב"ם) ואז מותר לטבול בו כמות שהוא (מרדכי ס"פ צמה טומנין צ"ס ר' שמריה). ויש מחמירין לטבול בכל אלה, עד שנימוחו ונעשו מים (שם במרדכי צ"ס הר"ר שמחה והר"א מביהם). וטוב להחמיר לכתחלה (ב"י ועיין בא"ח סימן ק"ס).

מקוה משלג וברד

משנה מקואות "יש מעלין את המקוה ולא פוסלין, פוסלין ולא מעלין, לא מעלין ולא פוסלין. אלו מעלין ולא פוסלין, השלג, והברד, והכפור, והגליד, והמלח, והטיט הנרוק. אמר רבי עקיבא, ה"ה רבי ישמעאל דין כנגדי לומר, השלג אינו מעלה את המקוה. והעידו אנשי מידבא משמו שאמר להם, צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה. רבי יוחנן בן נורי אומר, אבן הברד, פמים. כיצד מעלין ולא פוסלין. מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל מהם סאה לתוכו והעלהו, נמצאו מעלין

וְלֹא פּוֹסְלִין". **מבואר** שלג וכדו' ת"ק סבר מעלין ולא פוסלין, ר' ישמעאל אמר שלא מעלה, העידו אנשי מידבא משמו שעושים מקוה בתחילה כך, ר' יוחנן בן נורי סבר על אבן ברד שנפסלת בשאיבה. הלכה כותיק, **וכן פסק שו"ע** אינם נפסלים בשאובין. וכתב ש"ך דווקא שניתן השלג במקוה קודם שנימוח.

למעך השלג: כתבו הראשונים ושו"ע ורמ"א, שצריך למעך בשיעור החלל (דהיינו לא צריך לשער הנפח מה היה כשהיה מפשר, אבל את הקרח צריך לשער כשהוא מעוך).

שיעור הטיט: במשנה מובא טיט הנרוק, **רש"י** ביאר שיכול להוריקו וכן הביאו טור ושו"ע, **רמב"ם** ביאר שהוא רך כמו רוק.

מקוה משלג בתחילה: במשנה ר' עקיבא אמר שהעיד לו ר' ישמעאל ששלג פוסל, אך אנשי מידבא אמרו שהתיר להם לעשות כך בתחילה בת"ק לא מבואר מה הדין לעניין תחילה, **רא"ש ושו"ע** מועיל וכשר, **רמב"ם** בשלג מותר בשאר דברים אסור, **ראב"ד** לעשות בתחילה אסור ורק לעניין צירוף מועיל כדברי ת"ק, ביארו שיטתו הואיל ולא היה השלג מים מעולם ובמקוה צריך שם מים. **רז"ה** אנשי מידבא שעשו הוא על ידי המשכה ולא שאיבה, ולכן אין היתר לעשות מקוה על ידי שלג שאוב. האחרונים נחלקו, יש שהתירו רק בשעת הדחק על ידי שייקח השלג בכלים נקובין ויניח חוץ למקוה ולא בפנים שתהייה המשכתו שלא על ידי אדם, בחזון איש חשש עוד לכך שלחלוחית שנמצאת על הקרח ומגיעה לשלוש לוגין יכולה לפסול אם יניח הקרח בתוך המקוה ולכן יניח בחוץ ויימשך לתוך המקוה מאליו.

טבילה בשלג עצמו: במרדכי הביא מחלוקת ר' שמריה הכשיר, ר' אליעזר פסל, ר' שמחה בתחילה הכשיר וחזר בו משום שלא יתכן שייגע בה מ' סאה מהשלג. **ב"י** נראה שמועיל לטבול בשלג, ראה מתוספתא שהתירו לצרף שלג למי הבור אף שהוא עדיין עיגולי שלג ולא נימוח, למעשה אין להקל בדאורייתא נגד ר' אליעזר ור' שמחה, ומיהו לטבול ידיים לאכילת לחם מותר. **רמ"א** מותר ויש מחמירים וטוב להחמיר לכתחילה. **ש"ך** אין להקל לטבול בשלג, שהרי הב"י כתב להחמיר, וברמב"ם כתב להתיר רק בשלג שריסקו (ומשמע ממה שכתב בכמה מקומות שהריסוק הוא לא למעך חללו אלא כדי שיהיה נימוח). ואפשר שגם הרא"ש אוסר. **חתם סופר** ביאר בדעת ר' שמריה מה שהכשיר לטבול בשלג, הוא בשלג המונח בבקעה ולא הובא על ידי אדם, אך שלג שטלטלו והביאו למקוה אינו מטהר עד שיפשר לכולי עלמא.

להמיס השלג על ידי מים חמים: כתב בתולדות יצחק מקוה המלא בשלג ורוצה להפשירו בשפיכת רותחין עליו, אליבא דהש"ך שכתב להחמיר בטבילה בשלג, אם יטיל עליו מים רותחים שאובים נעשה כג' לוגין הפוסלים מקוה חסר (הגרע"י חלק, שדעת מרן להתיר, ושאובים הוא דרבנן וספיקו לקולא), והחתם סופר התיר רק על ידי שיניח טס ברזל מלובן עם הרבה גחלים (שו"ת רב פעלים פקפק על עצה זו דחשיב הווייתו על ידי אדם, והגרע"י דחה דבריו).

סעיף לא

מקוה שאוב שהגליד, טהור משום מים שאובים. נימוחו, כשר להקוות.

מקוה שאוב שהגליד

דין השו"ע כמבואר בתוספתא, מים שקפאו כשר אם נמחה 'להקוות' עליו. בסמ"ג הביא ב' פירושים מהו להקוות, א) לטבול במים אלו כן פירשו **רא"ש ורי"ו**, ב) להוסיף מים כשרים מ' סאה ולטבול וכן פירש **השאלתות**. נחלקו בדעת השו"ע, **ש"ך** כרא"ש ורי"ו על ידי הקיפאון חזרו להיות

מי גשמים, **חזון איש** ביאר הש"ך לשיטתו שסבר שאסור לטבול בקרח לכן הוכשרו בגלל הקיפאון, אך לשו"ע שמועיל לטבול בקרח לא נעשה שינוי ויש לבאר דעתו כשאלתות שצריך להוסיף מים כשרים.

כתב החתם סופר לדעת הרא"ש ורי"ו ההיתר מחמת שעל ידי ההקפאה פנים חדשות באו לכאן, ודנו האחרונים לפי זה מה הדין במים שעברו אידוי וכן מים מהמזגן.

סעיף לב

מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט רך שהפרה שוחה ושותה ממנו, אם המים צפים על גבי הטיט יכולין לטבול אפילו בטיט. אין המים צפים על גבי הטיט, אין טובלין במקום הטיט. אבל במים, טובלין אפילו אין בו מ' סאה אלא על ידי הטיט.

מקוה שיש בו טיט

משנה מקוואות (ב י) "מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט, רבי אליעזר אומר, מטבילין במים ואין מטבילין בטיט. רבי יהושע אומר, במים ובטיט. באיזה טיט מטבילין. בטיט שהמים צפים על גביו. היו המים מצד אחד, מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט. באיזה טיט אפרו. בטיט שהקנה (שנגעץ שם) יורד מאליו, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, מקום שאין קנה המדה עומד (משמע שכלל לא עומד). אבא אלעזר בן דולעאי אומר, מקום שהמשקלת יורדת (משקולת בנאים שוקעת). רבי אליעזר אומר, היורד בפי חבית (נשפך מפי החבית הצר). רבי שמעון אומר, הנכנס בשפופרת הנוד (אף שהיא פחות צרה). רבי אלעזר בר צדוק אומר, הנמדד בלג (רחב יותר מהנוד)". **מבואר** מחלוקת ר' אליעזר ויהושע אם מטבילים במים ובטיט, ההיתר לר' יהושע הוא שטיט שהמים צפים עליו ולא הפוך, וכן כשהיה הטיט על המים ומרוכז בצד אחד יטבול בצד השני ומצטרף הטיט לשיעור מ' סאה, וכן פסק שו"ע כר' אליעזר מים צפים טובל בטיט, אין צפים טובל בצד השני ומצטרף על ידי הטיט.

שיעור עובי הטיט: במשנה הובא ו' דעות, כתב הר"ש בזבחים מבואר שיעור אחר שפרה שותה ממנו, וביאר שכל התנאים נחלקו מה השיעור שפרה שוחה ושותה, וכן פסקו **תוספות רא"ש סמ"ג רמב"ם ושו"ע** שיעור שפרה שוחה ושותה, **וסמ"ק** כתב להחמיר ככל התנאים במשנה מקוואות. **עוד** ביאר ר"ש בחולין נפסק מים שנפסלו משתיית בהמה טובל בהם, לא מיירי שהבמה נמנעת מחמת תערובת טיט שזה פסול, אלא מדובר במים מלוכלכים וכשר אף שהבהמה לא שותה מהם.

סעיף לג

כל שתחלת ברייתו מן המים, כגון יבחושים אדומים, מטבילין בו. ומטבילין בעינו של דג גדול שנימוק שומן עינו בחורו.

מקוה יבחושין אדומים ועינו של דג

דין השו"ע כמבואר בגמרא זבחים. הקשו האחרונים מלקמן סעיף נ"ב שפסק השו"ע יכל שיעמוד כשפופרת הנאד ממעטו, אפילו דבר שהוא מבריית המים, ביאר מ"א כאן מדובר שריסק

היבחושים, ברא"ש בגיליון ביאר שמה שהתיר כאן הוא כשגדלו ונוצרו במקוה ומה שפסל שם הוא שנוצרו ברקק אחר. בגידולי טהרה כתב לחלק בין מה שכשר לטבול לבין מה שמועיל בו חיבור שפופרת הנוד, ויבחושים מועיל לטבול אך לא עושה חיבור שפופרת הנוד.

סעיף לד

אין הכלי חשוב לפסול המים שבו משום שאיבה, אלא אם כן הוא ראוי לקבל קודם שיקבענו ושיתמלא לדעת, ואז פוסל בין אם הוא כלי גדול המחזיק ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש, בין אם הוא כלי קטן ביותר, ואפילו הם כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה.

מתי כלי פוסל מים שנמשכים

חקק וקבע: מבואר בגמרא בבא בתרא (סה:) "ת"ר צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה (משום שהוא כחריץ באדמה)". וכן פסק שו"ע.

גודל וסוג הכלי: עוד משנה מקוואות (ד א) "המניח בלים תחת הצנור, אֶחָד בְּלִים גְּדוֹלִים (כגון כלי עץ יותר על מ' סאה שעשויים לנחת) וְאֶחָד בְּלִים קְטָנִים, אֶפְלוּ כְּלֵי גְּלָלִים (שאינם כלי לעניין קבלת טומאה, הוו כלי לפסול), כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה, פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוֹה". וכן פסק שו"ע פוסל בין אם הוא כלי גדול המחזיק ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש, בין אם הוא כלי קטן ביותר, ואפילו הם כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה. נחלקו בכלים קטנים, **תוספות** ביארו שיש בהם כדי סיכת קטן, **רא"ש** סבר אפילו פחות מכאן.

צריך דעת: עוד במשנה "אֶחָד הַמְּנִיחַ וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵחַ, כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי. וּבֵית הַלֵּל מְטַהְרִין בְּשׁוֹכְחִי". הלכה כבית הלל שצריך דעת כדי לפסול, וכן פסק שו"ע. לדעת היינו לצרכיו ולא דווקא כדי למלא את המקוה.

סעיף לה

המניח טבלא תחת הצנור אצל המקוה כדי שיפלו ממנו המים למקוה, אם יש לה ד' שפות שראויה לקבל המים, פוסלת. ואם לאו, אינה פוסלת. זקפה על צדה לידוח, אפילו יש לה שפות, אינה פוסלת כיון שאינה עומדת בענין שראויה לקבל. וכגון שהמים ראויים לבא למקוה זולתה, אבל אם אין המים ראויים לבא למקוה זולתה, אפילו זקפה על צדה או כפאה על פיה, פוסלת.

הנחת טבלא תחת צינור

משנה מקוואות (ד ב) "המניח טבלא תחת הצנור, אם יש לה לבזבז, פוסלת את המקוה. ואם לאו, אינה פוסלת את המקוה. זקפה לדוח, בין כך ובין כך אינה פוסלת את המקוה". וכן פסק שו"ע, בשביל לפסול בעיני ד' שפות ואם זקפה אינה פוסלת. דעת השו"ע כדי לפסול צריכה לבזבז מדי

רוחותיה, אך ג' רוחות אינו פוסל וזו דעת הרא"ש ועוד ודלא כרוקח שפסל גם בג' לבזבזים. אין לה ד' לבזבזים אינה פוסלת אפילו הניחה כך ונשאר בה מים.

כפאה על צידה שהכשירו כתב הרא"ש וכן פסק שו"ע צריך שהיו יכולים המים להגיע בלי זה אם לא כן נחשב הווייתו על ידי טומאה. בטור הוסיף אם המים מגיעים רק בגלל הטבלה פסול אפילו אין לה לבזבזים, הקשה הב"י הרי לא מקבל טומאה ומדוע יפסול, ותירץ א' מדובר שיש לה לבזבזים אך היא הפוכה וכפאה על פיה, ולזה קרא הטור שאין לה דפנות. ב' אף שניטלו שפתותיה לא יצאה מידי טומאה לגמרי הואיל ולא נשברה. ג' אין לה שפה כלל ופסולה משום פשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מדרבנן. ט"ז ביאר מדובר שייחדה לשום תשמיש ולכן פוסלת.

לקמן סעיף מ"ח מבואר עוד דין המשכה על דבר המקבל טומאה. לעיל סעיף י"ב מבואר מחלוקת על הווייתו בטהרה במעיין תוספות יום טוב וש"ך.

סעיף לו

צינור שאין לו ד' שפות אינו חשוב כלי וראוי להביא על ידו מים למקוה. ואם חקק בו גומא אחת קמנה קודם שקבעו, אם הוא של עץ אפילו אין הגומא מחזקת אלא כל שהוא נעשה כולה על ידה כלי וכל המים שעוברין עליו חשובין שאובים. ואם הוא של חרס, אין החקיקה פוסלתו אלא אם כן היא מחזקת רביעית, ואם נפלו צרורות או עפר בגומא אינו חשוב סתימה לבטלו מתורת קבלה אלא אם כן יהיו מהודקים לתוכה. סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע, אינו חשוב קבלה לפסול בו המקוה. הגה: ולכן מותר לעשות מקוואות ע"י לנורות וסלונות של עץ שמזיזין מים מן הנהר או שאר מעיין אל המקוה (מרדכי קדושין ב"ק ס"ד/ו'). ולא חיישין שמא נעשה בהן גומא מכח לחלוטית ומקבלים, ללא מקרי קבלה אף אם היה בהן גומא הואיל ולא עשאו אדם צנונה (ס"ט טעמא דהר"ש). ואם המים באים אל הצינור על ידי כלים הקצועים בגלגל והם נקובים בדרך שלא מקרי כלי, מותר לטבול בהן אם יש מ' סאה במקוה (מרדכי הלכות נדה ב"ק רוקח). אבל אם אין בה מ' סאה, אין לטבול שם ללא מקרי חזר לנהר ע"י זה ועיין בא"ח סימן קנ"ט (ב"י ס"ס זה ולא כרוקח).

מים המובאים בצינור

משנה מקוואות (ד' ג) "החוטט בצנור לקבל צרורות, בשל עץ, כל שהוא. ובשל חרס, רביעית. רבי יוסי אומר, אף בשל חרס, כל שהוא. לא אמרו רביעית אלא בשב"י כלי חרס". וכן פסק שו"ע וכת"ק, צינור שאין לו ד' שפות אפשר להביא על ידיו מים, ואם חקק בו גומא בשל עץ כל שהוא פוסל ובשל חרס דווקא מחזיק רביעית, ודווקא שהייתה גומא קודם שקבע. כתב ט"ז, החילוק בין עץ לחרס משום שעץ ראוי לחקוק בו יותר הוי כאילו חקק כבר.

מדוע אין זה כשאובים שהמשיכם: כתב הש"ך לכאורה קשה גם אם על ידי הגומא נעשו שאובים הרי עדיין שאובים שהמשיכם כשרים לקמן סעיף מ"ד? תירץ מדובר שאין רוב כשרים במקוה שבזה פסול. בנקודות הכסף מבואר בזה שיש גומא בצינור לא רק מקום הגומא פסול אלא כל הצינור פסול, ולפי זה יוצא תירוץ נוסף הסיבה שפסול משום שלא נחשב המשכה של שאובים אלא נתניה בכלי לתוך המקוה.

ביטול הגומא על ידי צורות: עוד במשנה שם "היו צורות מתחלחלים בתוכו, פוסלים את המקוה. ירד לתוכו עפר ונכבש, פשר". **מבואר** שמועיל לבטל הגומא רק על ידי עפר שנכבש, נחלקו מהו נכבש שמועיל לבטל הגומא, ר"ש רא"ש ושו"ע תלוי אם מהודקים או לא וזה ביאור נכבש כשר, **רמב"ם וראב"ד** גרסו ונגפס דהיינו שנעשה חזק כגיפסיס, **רמב"ן** נכבש מאליו והתבטל עד שהמים לא יכולים לשטוף אותו (המחלוקת לא מהותית אלא רק בפירוש).

סילון צר הרחב באמצע, בית קיבול שלא נעשה לקבלה: עוד במשנה שם "סלון שהוא צר מקאן ומקאן ורחב מן האמצע, אינו פוסל, מפני שלא נעשה לקבלה". נחלקו בצינור שנעקם או צר ומתרחב או גומא שלא נעשית לקבלה, **רמב"ם** כשר הואיל ולא נעשה לקבלה כדברי המשנה. **ראב"ד** פסול וכן איתא בתוספתא סילון המחבר בין מקואות ונעקם פסול. **שו"ע** סתם כרמב"ם ולא חילק כראב"ד. **למעשה** כתבו האחרונים לחשוש לראב"ד, ונפק"מ במים המזלפים על גג שיש כל מיני שקעים, ולכן סמכו לבנות אוצר רק מגג שטוח ומוטה מעט שבסופו עושים נקב והמים יורדים דרך נקב ישר.

עשיית מקווה על ידי סלונות מהנהר: (כהמשך לדין לעיל) כתב **רמ"א בשם הר"ם** שמעיה הואיל ואין עיקום או רוחב בצינור פוסל, לכן מותר לעשות מקוואות ע"י צנורות וסלונות של עץ שמביאין מים מן הנהר או שאר מעיין אל המקוה. ולא חיישינן שמא נעשה בהן גומא מכח לחלוחית ומקבלים, דלא מקרי קבלה אף אם היה בהן גומא הואיל ולא עשאו אדם בכוונה. **הגהות מרדכי** אסר מחשש חטטין בתוכו.

הבאת מים על ידי סלונות מהגג: (כהמשך לדין לעיל) עוד כתב **רמ"א** בשם מהרי"ק צנורות של הגגות מותר ולא חיישינן שיעשו גומות, **במהרי"ק** עצמו כתב שהוא נוהג לא לעשות צנורות על ידי חטיטה (חציבה בעץ) שמא תישאר שם גומא, אלא על ידי הדבקות ב' לוחות, וכתב **ב"י** שהוא חומרא שהרי גם גומא שלא נעשית לקבלה אינה פוסלת.

הבאת מים על ידי גלגל כלים – השקה על ידי כלים נקובים כשפופרת: בגמרא חולין (קז:). "אמר רב פפא האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנו לידים דלא אתו מכח גברא, ואי מיקרב לגבי דולא דקאתו מכח גברא נוטלין ממנו לידים, ואי בזיע דולא בכונס משקה מילף ליופי ומטביל בה את הידים (ג' הלכות, השואב מהיאור ונותן לתוך צינור אין נחשב מה שהמשיך מהצינור לכוח גברא, ואם מקרב הידים לכלי ונוטל משם מועיל, וכן אם הכלי ששואבים יש בו נקב כונס משקה ובשעה ששופך לצינור הנקב מקלח ליאור, יש להתיר לטבול ידיים משום שנחשב חיבור ליאור)". **מבואר** על ידי נקב כונס משקה נחשבים המים מחוברים עדיין ליאור. דנו הפוסקים אם המים באים אל הצינור על ידי כלים הקבועים בגלגל והם נקובים בדרך שלא מקרי כלי, **רוקח** מועיל אף שאין במקוה מ' סאה, וכתב על זה המרדכי ולבי מהסס. **תוספות וב"י** לא מועיל משום שבטבילה ניצוק אינו חיבור, ובעיני נקב כשפופרת הנוד, ורק לנטילה היקלו. להלכה:

- » **רמ"א** כתב על כלים נקובים שאינם כלי ומחברים לגלגל ומביאים מים למקוה, יש להתיר רק אם יש במים מ' סאה (משמע שמועיל למלאת כך ולא נחשב שאובים, אך אינו מועיל להחשיב כחיבור).
- » **ש"ך** הקשה אם **רמ"א** מדבר בנקב המבטל מכלי, ולעיל סעיף ז' מבואר ברמ"א שהוא כשפופרת הנוד, היה לרמ"א להחשיבו כחיבור, ומה שהחמיר בב"י הוא בנקב כונס משקה.
- » **דגול מרובה** לא קשה מידי, שלא שייך להחשיבו חיבור מחמת מה שנוזלים המים מהכלי הנקוב כשפופרת הנוד, כדלקמן בסעיף ס' אין הנזחלין מערבין.
- » **חת"ס** כתב על דברי הדגמ"ר מה שלא מועיל נזחלין הוא רק בחיבור למקוה אך למעיין מועיל, ולפי זה צדקו דברי הש"ך שתמה על רמ"א, כאשר החיבור הוא למעיין.

סעיף לז

רעפים שמכסין בהן הגנות, אף על פי שיש בהן גומות וחקקים, אינן פוסלין המקוה לפי שלא נעשו לקבל בהם.

מים דרך רעפים

דין השו"ע כמבואר ברשב"א, וטעמו משום שלא נעשו לקבלה, ואף הראב"ד שאסר התיר ברעפים משום שאין הקיבול שלהם עשוי לצרורות (ומה שהחמיר הראב"ד הוא בקיבול העשוי לצרורות שמי שעשה אותו לא התכוון לכך).

סעיף לח

המגיה שק או קופה תחת הצנור, אין המים הנמשכין מהן פוסלין את המקוה.

שק או קופה תחת הצנור

דין השו"ע מבואר במשנה מקוואות. בט"ז כתב הואיל והמים שבכלים מתערבים עם המים היוצאים דרך הנקבים, והלבוש כתב אף שאין בהם נקב כשפופרת הנוד, אינם כלי כי אינם מחזיקים מים ונחשב כמו כלי שיש בו נקב כשפופרת הנוד, וכתב הש"ך לפי זה מותר להביא בהם מים ממש למקוה (וכתב גידולי טהרה מכל מקום מדובר שיש רוב שלא ממים אלו על מנת שיחיה הווייתו שלא על ידי אדם).

סעיף לט

זה שאמרנו כל שאינו עשוי לקבל את המים אינו פוסל את המקוה, לא אמרו אלא כשנפלו מתוכן למקוה מעצמן. אבל אם נתנם אדם למקוה, הרי זה פוסל. שכל על ידי אדם, אפילו זילף בידיו וברגליו ואפילו עובר במים ונודלפו מאליהם ברגליו למקוה, פסלוהו. במה דברים אמורים, כשנודלפו ברגליו. אבל אם היה רוכב על גבי בהמה ונודלפו מים ברגלי הבהמה, לא פסלוהו. אף על פי שעל ידי בהמה שהוא רוכב עליה נודלפו, אין זה כמזלף ברגליו וכנז נתצאר דיך חולקין ועיין לעיל סעיף ט"ו.

הווייתו על ידי אדם ובהמה, ג' לוגין מרגלי אדם ובהמה

סיכום מלעיל סעיף ט"ו: בתוספתא מקוואות (ג, ב ג) "ר' יוסי אומר זולף בידיו וברגליו שלשת לוגין למקוה פסול, הולכין עם הקרקע כשר. לגיון העובר ממקום למקום וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהן וברגליהן שלשת לוגין למקוה, כשר. ולא עוד אלא אפילו עשו מקוה בתחלה כשר". **מבואר** לזלף בידיו ורגליו פוסל על הקרקע כשר, וכן בלגיון של אנשים או בהמות שהביאו ברגליהם מים יכולים לעשות כך מקוה בתחילה.

נחלקו בביאור התוספתא, שבתחילה כתוב ר' יוסי זולף פסול ג' לוגין ובהמשך כתוב זולף כשר אפילו מקוה בתחילה, קשור לכאן ולסעיף ט"ו:

» **רשב"א רא"ש וטור** אדם פוסל בג' לוגין בהמה כשר.

» **ב"י בר"ש** זולף על ידי התזה פוסל זולף על גבי קרקע כשר.

» **ראב"ד וט"ז בר"ש** זולף שאובים פסול, זולף מים כשרים כשר עד רובן של מקוה.

» **יש אומרים בראב"ד** זילף בכוונה פסול שלא בכוונה כשר.

» **ב"י ברמב"ם** זילף על ידי נתינה בידיו או ברגליו פוסל, זילף על ידי המשכה או התזה כשר.

להלכה:

» **שו"ע** בסעיף ט"ו וכאן הביא החילוק בין אדם לבהמה, על ידי אדם פסול בג' לוגין, על ידי אדם שהמשיך כשר עד רוב, ועל ידי בהמה לא פוסל כתבו המפרשים ואפילו לעשות כל המקוה כך מותר.

» **רמ"א בסעיף ט"ו** הביא גם את דעת הר"ש, שאין להכשיר אלא כשהעביר על ידי המשכה, וממילא בהמה גם פוסלת אם לא המשיכה, כאן על השו"ע ציין לכאן שהביא המחמירים, משמע שדעתו להחמיר.

» **ט"ז** לעיל לפי הבנתו שהר"ש פוסל רק בזילף מים שאובים, העיר על רמ"א שהביא את הר"ש בתור חולק ופוסל גם בבהמה שהתיזה מים כשרים אם לא היה בהמשכה, שאין זה נכון והר"ש לא חולק, ומה שיפסול בהתיזה הוא רק לעשות כך כל המקוה (במילים פשוטות הט"ז פוסק כהבנתו בר"ש ומבאר את זה במילים שציטט רמ"א את הר"ש).

כתב לחם ושמלה אף שעשה כל המקוה בהמשכה כשר, אף שקי"ל רובו בהמשכה פסול היינו דווקא במים שאובים, אבל במים פסולים מחמת שהווייתם על ידי טומאה קל טפי.

הווייתו על ידי אדם בהסרת פקק ההשקה: אחר שהתבאר שעל ידי אדם פוסל בג' לוגין, נחלקו אם אדם המסיר הפקק מאוצר הזריעה אחר שהצטברו שם המים ובאים להיכנס מקוה, רב פעלים אסר והחתם סופר התיר.

סעיף ז

כלי שניקב בשוליו, אפילו כל שהוא, אינו חשוב כלי לפסול המקוה. ומ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה. ואם הנקב בצדדין, אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב כשפופרת הנאד, שהוא כשתי אצבעות ראשונים מהארבעה שבפס היד, מתהפכות בחלל הנקב בריוח, בין שהוא מרובע בין שהוא עגול, ויהא קרוב לשוליו, שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה, אבל אם מקבל שום מים למטה ממנו, לא נתבטל מתורת כלי. ואם עירב סיד וצורורות וסתם בהם הנקב, לא השיב סתימה להחזירו לתורת כלי. או אם הושיבו על גבי הארץ, ואפילו על גבי סיד וגפסים, לא השיב סתימה. אבל אם עירב סיד וגפסים וסתמו, חשוב סתימה. הילכך הרוצה לשאוב מים מהמקוה לנקותו, וירא שמא יחזרו מהכלי שמוציאין בו המים ג' לוגין למקוה, אחר שחסרו מ' סאה, ויפסלוהו, יקוב הכלי בשוליו כל שהוא, ואז לא יחשבו המים שבו שאובין. ואם הם מים נובעים, אין צריך לכך כי המעיין אינו נפסל בשאיבה. הגה: ומכל מקום נהגו להחמיר גם

במעין (מרדכי ה"נ ב"ס השאלות מהרי"ק שורש נ"ה וזה"ל סימן רנ"ח), כי יש חולקין אפילו במעין ואומרים דשאיבה פוסלת. ולכן לכתחלה יש להחמיר לנקוב הכלי שאובין בו, אף במעין, ואם לא עשו כן ואצבו בכלי שלם ונפלו סם שלשה לוגין שאובין ונפסלה המקוה ורואין לנקוטה ולהכשירה, אם אפשר לפקוק נקבי הנביעה בקלות טוב להחמיר ולעשות כן. אבל אם יש טורח גדול בדבר, או דיעבד שלא עשו כן, יש לסמוך אמקילין לסובין לאין שאיבה פוסלת במעין (מהרי"ק שורש נ"ה), כי כן עיקר. ואפילו במקוה שאין בה מעין, אם אין הכלי גדול כל כך שצודאי יפלו סם ג' לוגין שאובין, אלא שיש לחוש שמא נפלו בזה אחר זה וכיוצא בזה, אזלינן לקולא. דספיקא דג' לוגין שאובין הוי ספיקא דרבנן, ואין לחוש דיעבד. (מהרי"ק שורש נ"ו והגהות סמ"ק).

כלי שניקב בשוליו מבטל

השיעור שבו אינו פוסל: משנה מקוואות (ד ה) "השקת שְׁבִסְלֵע וכו' נְקְבָה מְלִמְטָה או מִן הַיָּד וְאִינָה יְכוּלָה לְקַבֵּל מִים כָּל שָׁהִם, כְּשֶׁרָה. וְכִמְהָ יִהְיֶה בְּנֶקֶב כְּשִׁפּוּפֶרֶת הַנּוֹד". **עוד** מקור הובא לעיל ז' קסטילון המחלק מים בכרכים. **נקב שאינו פוסל:** לעיל סעיף ז' הובא מחלוקת בדין זה, כאן פסק השו"ע כדעת הר"ש ורא"ש מלמטה כל שהוא מהצד כשפופרת הנוד, לעיל הבאנו ביאור הסתירה בין סעיף ז' לסעיף זה שפסק לעיל השו"ע בעין נקב כשיעור נקב המטהר, ש"ך לכתחילה הוא רק בשיעור נקב המטהרו בדיעבד מותר בנקב כל שהוא מלמטה. **רעק"א** בסעיף כאן מדובר לענין לשאוב מים למקוה, ושם מדובר לענין לטבול בתוכו, ולפי דבריו ביאר הפת"ש עוד מדוע לעיל הצריך השו"ע שיהיה הכלי מחובר ואילו כאן לא הצריך. רמ"א פסק לעיל כשפופרת הנוד.

לעשות לכתחילה, חילוק בין שאובים שהומשכו לבין על ידי אדם שהומשכו: הביא הטור בשם תשובת הרא"ש אין לעשות מקווה לכתחילה על ידי כלי מנוקב, וכתב ב"י שלא מצא תשובת הרא"ש זו, ובכל אופן הביא כן בשו"ע. דייק הטי"ז אם היה מנוקב בתחתית כשפופרת הנוד יש להקל לעשות כן מקווה לכתחילה, וצ"ע מסעיף קודם שראינו שאסור שיהיה על ידי אדם ורק להוסיף למיעוט מהני? ותירץ שכאן לא מדובר שמוסיף בשפיכה לתוך הבור אלא מניח סמוך לבור המקוה והמים נשפכים משם, ובזה אף שרוב המים נשפכים כך מועיל ומה שרוב בהמשכה פסול, הוא במים שאובים שהומשכו, אך מים כשרים שנמשכו לא נפסל.

שיעור שפופרת הנוד: משנה מקוואות (ו ז) "עָרַב מְקוּאוֹת, כְּשִׁפּוּפֶרֶת הַנּוֹד, כְּעֵבֶיָה וְכַחֲלָלָה, כְּשִׁתִּי אֲצַבְעוֹת חוֹזְרוֹת לְמִקְוֵי". ובתוספתא מבואר שתי אצבעות בינוניות ולא חצי טפח, ביארו הרא"ש ור"ש טפח הוא ד' גודלים או ו' אצבעות קטנות או ה' אצבעות בינוניות, וכאן בעין ב' בינוניות שהם שתיים מתוך חמש. **ר"ש ורא"ש** ב' אצבעות הכוונה ב' פעמים אצבע הסמוכה לאגודל, **רמב"ם ושו"ע** ב' האצבעות ראשונים (אצבע ואמה). עוד כתב ר"ש ושו"ע אפילו עגול שהוא קטן יותר. לר' חיים נאה הוא 3.5 ס"מ לחזו"א 5.

סתימת הנקב וקביעה בקרקע: בתוספתא שם "פקקו בסיד ובבניין אינו פוסל את המקוה בסיד ובגפסס פוסל את המקוה על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסס או שמירח בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקוה". לעיל פסק שו"ע סיד ובנין אינו פוסל ונחשב עדיין נקוב, סיד וגפסית פוסל עד שיקבע או שיבנה. כאן פסק עירב סיד וצרורות וסתם לא חשיב סתימה הושיבו על הארץ אפילו על סיד וגפסית לא חשיב סתימה. עוד הוסיף לעיל על פי הרמב"ם הוליכו על גבי הארץ ועל גבי הסיד ומירח מהצדדים לא חשיב סתום וכשר. כאן לא הצריך השו"ע שיקבע, לעיל בסעיף ז' הצריך שיקבע, וכתבו הפוסקים החילוק הובאו לעיל.

מנקה מקוה כיצד ישאב המים: כתב הרא"ש וכן פסק שו"ע, המנקה מקוה וירא שמא יחזור שאובין ינקב הכלי בשוליו כל שהוא ואז לא יחשבו המים שבו שאובים. **הקשו** הרי עדיין המים

באים על ידי אדם ולעיל סעיף קודם הבאנו שעל ידי אדם פוסל, תירץ ט"ז בגלל שבזמן השאיבה המים עדיין יוצאים מהנקב שבכלי למקוה נחשב חיבור למקוה מדין גוד אחית ולא נחשב חזרתו הוויה על ידי אדם (ביאר לפי זה מה שכתב רמ"א סעיף לו כלים הקבועים בגלגל ומשוכים למקוה, כשר רק אם יש מ' סאה במקוה, מיירי שהנהר נמוך מהמקוה ולא אמרינן גוד אסיק אלא רק גוד אחית. ומה שלקמן נפסק שלא אמרינן אפילו גוד אחית, שאני הכא שהוא לא לעניין להשלים המקוה אלא רק לעניין פסול מים שאובים. ומה שבסעיף ס"ג מצינו שבגד עבה שנשחט מים שבו נחשבים שאובים אף שהם מטפטפים מהבגד, יש לחלק הואיל ולא היה יוצא מהבגד בלי סחיטה). ש"ך הואיל ושואב מהמקוה ומגלה דעתו שלא נוח לו נקרא ממילא ולא נחשב הווייתו על ידי אדם. לעיל סעיף ט"ו כתב הש"ך לבאר מדוע לא נחשב שאוב בכוונה, וביאר שבעלמא גם כלי נקוב פוסל אם המילוי נעשה בידיעה, אך כאן יש כוונה הפוכה שמרוקן המקוה.

האם צריך לחשוש במעיין לג' שאובין: מי שמנקה מי מעיין האם צריך לעשות השאיבה כמו במקוה? רא"ש רשב"א ורי"ו לא צריך שאין ג' לוגין פוסלים במעיין נובע, והגדולים שהורו אחרת טעו. סמ"ק כתב שלא צריך לחשוש לנפילת ג' משום שאין ג' לוגים פוסלים כשנשאבו ביותר מג' כלים ולא מצוי שיפלו בפחות מג', וכתב ב"י אפשר שדיבר במקוה אך במעיין לא היה צריך לזה. **מרדכי** אף מעיין נפסל בג' שאובים, וכשמנקים פוקקים כל הפתחים ומייבשים לגמרי, וכתב **מהרי"ק** לחשוש ולהוציא המים מהמקוה בכלי נקוב או שיעשה חפירה ליד ויסיט המים לשם, ואם אי אפשר יש לסמוך על המקלים ששאובים דרבנן, ולא ידחו הטבילה בגלל זה, ואם היו סתומים פתחי הנביעה בזמן נפילת הג' לוגין לא מועיל אף בדיעבד. להלכה: שו"ע היקל, רמ"א כתב להחמיר לכתחילה לפקוק לייבש ואז למלאת שוב, ביאר ש"ך כשיש דוחק שתידחה טבילה חשיב בדיעבד ולא חוששים. כתב ש"ך לרמ"א לכו"ע מותר לפקוק על ידי דבר המקבל טומאה שהסתימה אינה אלא לנגב המקוה, ט"ז המחמיר לקמן סעיף נ' הוא הדין כאן.

מקוה שנטל ממנו מים וספק אם נפלו ג' לוגין: כתב ברשב"א מקוה שהוציאו ממנו מים ונתנו בכלי וידוע שנפלו מהכלים למקוה וייבשו אותם אך נשאר טופח על מנת להטפוח, אין זה פוסל המקוה, שהמקוה נפסל רק בג' לוגין וכאן שיש רק טופח אין לחוש שהם ג' לוגין, ואף אם היו ג' לוגין לא כל המים הם אלה שנפלו אלא יש ממה שהיה בתחילה, ומסתמא שנפלו מכמה כלין ושואבין פוסלים עד ג', ועוד גם הכל שאוב פסול דרבנן וספיקו לקולא. **וכן פסק רמ"א** ואפילו במקוה שאין בה מעיין, אם אין הכלי גדול כל כך שבדאי יפלו שם ג' לוגין שאובין, אלא שיש לחוש שמא נפלו בזה אחר זה וכיוצא בזה, אזלינן לקולא. דספיקא דג' לוגין שאובין הוי ספיקא דרבנן, ואין לחוש בדיעבד.

נביעה על ידי חפירה: כתב משכנות יעקב חפירה בקרקע על ידי אדם עד שמוצאים מים כמו שעושים סמוך לנהר יש להחמיר בה מבי' טעמים, חדא שיש האומרים שבכל מעיין יש להחמיר, ועוד שלקמן סעיף נ"ב דעת הרמב"ם שהחופר בצד מעיין או נהר דינו כמקוה, ואף שרמ"א היקל יש לחוש. ולפי השו"ע יש להקל.

קדמו שאובים למעיין ורבה המעיין יותר ממ' סאה: כתב החתם סופר במקום שקדמו מים שאובים למעיין שנפלו ג' לוגים לבור מקוה ופתאום נבעו שם מים רבים, מבואר לעיל סעיף י"א שמעיין מטהר אף בזה, ומיהו לרמ"א יש לחוש לכתחילה בג' שאובים במעיין ואין חילוק בין קדמו שאובים או קדם מעיין (ולא כדעת השואל שסבר שבקדמו הרמ"א יפסול מעיקר הדין).

סעיף מא

המניח כלים תחת הצנור לקבל מימיו שיפלו מהם לתוך המקוה, אם הניחם בשעת קשור עבים וקודם שנתפזרו העבים ירדו גשמים ונתמלאו, חשובים לדעת והווי שאובין. אבל אם

לא נתקשרו העבים בשעה שהניחם, ואחר כך נתקשרו ונתמלאו. או אפילו הניחן בשעת קישור העבים, ונתפזרו, ונשארו שם עד שחזרו ונתקשרו וירדו גשמים ונתמלאו, לא השיבי לדעת ואינם פוסלין. ובלבד שישבור את הכלי או יהפכנו בענין שלא ינביהנו מעל הארץ, שאם מנביהו מן הארץ עם המים, חשובים שאובין ופוסלים את המקוה.

מניח כלים תחת הצינור

משנה "המניח כלים תחת הצינור, אֶחָד כְּלִים גְּדוּלִים וְאֶחָד כְּלִים קְטַנִּים, אֶפְלוּ כְּלֵי גְלָלִים, כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה, פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוֹה. אֶחָד הַמְּנִיחַ וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵחַ, כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי. וּבֵית הַלֵּל מְטַהְרִין בְּשׁוֹכֵחַ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, נִמְנָו וְרַבּוּ בֵּית שְׁמַאי עַל בֵּית הַלֵּל. וּמוֹדִים בְּשׁוֹכֵחַ בְּחֶצֶר שֶׁהוּא טָהוֹר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, עֲדִיין מַחְלֶקֶת בְּמִקּוּמָה עוֹמְדָת". **מבואר** מחלוקת מניח כלים תחת צינור, ב"ש פסלו אף בשוכח ב"ה טיהרו בשוכח, ר' מאיר נקט שבמחלוקת זו הלכה כב"ש אך הם מודים בשוכח ממש שלא הניח תחת צינור, נחלקו הראשונים מה כוונת ר' יוסי **רוב המפרשים ורא"ש** סברו דעתו שלא רבו ב"ש והלכה כב"ה, **הרמב"ם** הבין שהלכה כב"ש והחמירו ב"ש אף בשוכח. **בגמרא** שבת (טו:) "אמר רב משרשיא דבי רב אמרי הכל מודים כשהניחם בשעת קישור עבים טמאים בשעת פיזור עבים ד"ה טהורין לא נחלקו אלא שהניחם בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו מר סבר בטלה מחשבתו ומר סבר לא בטלה מחשבתו". **נחלקו** על מה דיברה הגמרא, **רמב"ם** על שוכח כלים בחצר יש חילוק בין אם הניח בזמן קישור עבים וכו', **רא"ש** על מניח תחת צינור.

הדעות היוצאות ופסק הלכה: רמב"ם תחת צינור פסול תמיד כב"ש, ואפילו שכח גזרו על שוכח אטו מניח, מניח בחצר בזמן קישור עבים בין אם כוון ובין כששכח פסול, מניח שלא בזמן קישור או שהיה קישור פיזור ושוב קישור, כשר. **הרא"ש וכן פסק שו"ע** המניח תחת צינור בזמן קישור עבים פסול שלא בזמן קישור כשר, היה קישור התפזר והתקשר מחלוקת ב"ש וב"ה והלכה כב"ה, וכל שכן שוכח בחצר לא תחת צינור. כתבו המפרשים, אליבא דשו"ע כשר אף בכלי גמור, ומיירי במניח תחת צינור שקבעו ולבסוף חקקו שאם לא כן היה פסול.

מדוע לא נחשב מדעת כשהניח בפיזור עבים: עוד ביאר ש"ך אף שבמשנה הלשון היא שהתירו ב"ה בשוכח, החשיבה הגמרא פיזור עבים לשוכח משום שהסיח דעתו. הקשה דרישה מלעיל סעיף ח' מעיין הנכנס לכלי ויצאו מימיו פסול, תירץ שמדובר שהכלי התמלא מדעת, וש"ך תירץ שאני מעיין שודאי יעברו שם המים חשיב לדעתו, מה שאין כן גשמים שאין ירידתם תלויה בו כל שלא הניח בזמן עבים כשר.

צורת נטילת המים מהכלים: משנה מקואות (בז) "המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים, רבי אליעזר אומר, אם עונת גשמים היא, אם יש בו כמעט מים בבור, ישבר. ואם לאו, לא ישבר. רבי יהושע אומר, בין כך ובין כך ישבר, או יכפה, אבל לא יערה". **מבואר** דעת ר' יהושע לשבר או לכפות אבל לא לערות. וכן פסק שו"ע ישבור או יהפוך בלי להגביה.

סעיף מב

המניח קנקנים בראש הגג, לנגבם, וירדו עליהם גשמים ונתמלאו, אף על פי שהיא עונת גשמים, הרי זה ישבור הקנקנים או יכפם. והמים שהיו בקנקנים, כשרים לטבול בהן ואף על פי שכל המים האלו היו בכלים, שהרי לא מילאן בידו. אבל אם הגביה הקנקנים ועירם, הרי כל המים שבהם שאובים.

מניח קנקנים לנגבם

מבואר בתוספתא מהפסוק 'מעין ובור' שלמדו ממעין שצריך שיהיה בידי שמים, ומבואר שמועיל אפילו שיש קצת בידי אדם. במשנה מקואות (ב ז) "המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים, רבי אליעזר אומר, אם עונת גשמים היא, אם יש בו כמעט מים בבור, ישבר. ואם לאו, לא ישבר. רבי יהושע אומר, בין כך ובין כך ישבר, או יכפה, אבל לא יערה". והלכה כרבי יהושע שתמיד מועיל לשבור ולא כרבי אליעזר שהחמיר באין מים בבור לא יועיל לשבור ורק אם מתערבים מי הקנקנים בכשרים מתכשרים. וכן פסק שו"ע, כתב ש"ך בזה מועיל אפילו שהניח בזמן גשמים או קישור עבים שהרי העלה לנגבם.

סעיף מג

הסייד ששכח עציץ במקוה ונתמלא מים, אף על פי שלא נשאר במקוה אלא מעט והרי העציץ יש בו רוב המקוה, הרי זה ישבור העציץ במקומו ונמצא המקוה כולו כשר. וכן המסדר את הקנקנים בתוך המקוה כדי לחסמן, ונתמלאו מים, אף על פי שבלע המקוה את מימיו ולא נשאר שם מים כלל אלא מים שבתוך הקנקנים, הרי זה ישבור את הקנקנים, והמים הנקוים מהם מקוה כשר.

עציץ במקוה וקנקנים בבור

סייד ששכח עציץ במקוה: מבואר במשנה מקואות (ב ח) "הסייד ששכח עציץ בבור ונתמלא מים, אם היו המים צפים על גביו כל שהוא, ישבר. ואם לאו, לא ישבר, דברי רבי אליעזר. ורבי יהושע אומר, בין כך ובין כך ישבר". נחלקו אם עציץ שהיה מונח בבור והתמלא מי גשמים כשרים, האם תמיד מותר על ידי שבירה, או שדווקא אם מי הגשמים גבוהים על שפתו (בשונה ממעלה קנקנים שלא בעינן שייגעו לשפתו הואיל וכאן נחשב קצת לרצונו שהר הניח בבור), ר' אליעזר החמיר דווקא גבוהים ור' יהושע היקל וכן פסק שו"ע.

המסדר קנקנים בבור: "המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים, אף על פי שבלע הבור את מימיו, הרי זה ישבר". פירשו רמב"ם ורא"ש, מדובר באדם שהניח כדי שייקלטו הכדים מבחוץ את המים ולא יספגו את המשקים שייתנו בהם, המשנה היא אליבא דרבי יהושע ואף הוא החמיר כאן אלא לשבור אבל לא לכפות משום שיש כאן יותר דעת על קבלת המים.

סעיף מד

אין המים שאובים פוסלים את המקוה בג' לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מהכלי, אבל אם נגררו המים השאובים חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה, אינם פוסלים את המקוה עד שיהיו מחצה על מחצה. אבל אם היו רוב מהכשרים, הרי המקוה כשר. כיצד, מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים כשרים, והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכים ויורדים למקוה, בין שהיו נמשכים על גבי קרקע או בתוך הסילון וכיוצא בו מדברים שאינם פוסלים את המקוה, הרי הוא כשר ואפילו השלימו לאלף סאין, שהשאובה שהמשיכוה, כשרה אם היה שם רוב מ' סאה מן הכשר. וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים, ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מכ', שנמצא הכל פסול, ופתח הצנור ונמשכו הכל למקוה אחר, הרי זה מקוה כשר, שהשאובה שהמשיכוה כולה כשרה, הואיל ויש שם רוב מהכשר. הגה: אצל אס המשיך תחילה מים פסולים, ואחר כך הביא עליהם רוב מים כשרים, לא מהני (קדוק ה"י מדכני הרמב"ם).

המשכת שאובים למקוה

משנה מקואות (ד ד) "מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בהצטר, ובעקה, ועל מעלות המערה, אם רב מן הכשר, כשר. ואם רב מן הפסול, פסול. מחצה למחצה, פסול. אימתי, בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה. היו מקלחין בתוך המים, אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים, עד שלא ירד לתוכו שלשה לגין מים שאובין, כשר. ואם לאו, פסול". בגמרא תמורה (יב). "ר' אליעזר בן יעקב אומר מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים ממלא בכתף תשע עשרה סאה ופותקן למקוה והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה. מכלל דרבנן סברי דברבייה ובהמשכה לא, אלא הא דכי אתא רבין א"ר יוחנן שאובה שהמשיכוה כולה טהורה". **מבואר** במשנה המשכה קודם שירד למקוה מועיל למיעוט 'בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה, לשפוך למקוה עצמו מועיל רק אם יש שם מ' סאה. **מבואר** בגמרא דעת חכמים שמועיל המשכה לכל השאובים, וראב"י אומר למיעוט.

נחלקו בביאור המשנה במקואות מה הכוונה 'בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה', והאם טהור בהמשכה: ר"ש המשנה אינה מטהרת בהמשכה כראב"י בגמרא, אלא צריך תנאי נוסף שתהיה תערובת עוד קודם שיכנסו למקוה. **רמב"ם סמ"ג מרדכי רא"ש** אם יש רוב כשר במקוה, טהור על ידי המשכה כראב"י, ומה שבמשנה הוצרך שיתערבו קודם הוא כדי לטהר אפילו שאין רוב כשרים במקוה. **חכמי המערב** פסקו ששאובה שהמשיכה כולה כשרה ולא בעינן רוב כדברי חכמים בגמרא, דחה הרמב"ם דבריהם מהמשנה שהצריכה רוב, ביאר הב"י דעתם שהמשנה והגמרא חולקים. **פסק שו"ע** הלכה כרמב"ם ורא"ש.

האם בעינן כ"א או רוב: רש"י סבר בעינן כ"א סאה מי גשמים ודייק מהגמרא בנזיר, **רמב"ם** בעינן כ' ועוד משהו.

המשיך שאובים למקוה שאין בו רוב האם פסלוהו: נחלקו אם פסלו או שרק לא העלו, ט"ז פוסל בג' לוגין, ולא נטהר עד שיצאו הראשונים כדלעיל סעיף כ"ב, ולא דמי לסעיף נ"ה (שלשה מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד עשרים סאה מים כשרים, ובאחד מהם עשרים סאה מים שאובין, וירדו שלשה וטבלו בהם ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד, אם השאוב באמצע, שאין שני הכשרים יכולין להתערב אלא על ידו,

לא הוכשרו אלא נשארו כמו שהיו תחלה ואותם שטבלו בהם לא נטהרו). **פרישה** לא פוסל ולא מעלה ומועיל להוסיף עוד מים כשרים. **ב"ח בשם הראב"ד** חילק בין מקום שהוסיף בכוונה שפוסל למקום שהוסיף שלא בכוונה.

נעשה כולו בהמשכה: נחלקו אם פסול דאורייתא או דרבנן, **תוספות** דרבנן, **לחם ושמלה** דאורייתא.

שאובה שהמשיכה כולה, מושך מגג למקוה: (לעיל הבאנו דעת **חכמי המערב** שסברו שאובה שהמשיכה הכוונה שמועיל להמשיך כל המקוה שאובים, כאן מובא דעת שאר הראשונים) מבואר בתוספתא **וכן פסק שו"ע** גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים, ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מ'כ', שנמצא הכל פסול שהרי השאובים לא הומשכו, ופתח הצנור ונמשכו הכל למקוה אחר, הרי זה מקוה כשר, שהשאובה שהמשיכה כולה כשרה, הואיל ויש שם רוב מהכשר. הוסיף **רמ"א על פי הרמב"ם** אבל אם המשיך תחילה מים פסולים, ואחר כך הביא עליהם רוב מים כשרים, לא מהני. ביאר **שו"ע** דברי **רמ"א**, אם נתן פחות מ'כ' שאובים וחזר ונתן יותר מ'כ' כשרים לא מהני להמשיך שוב למקוה אחר ריק, דלא אמרינן שאובה שהמשיכה כשרה אלא כשמתחילה היו כשרים ואז פסולין. **יש שביארו** שמדובר על מי שנתן בבור קודם שאובים בהמשכה פחות מ'כ' וחזר ונתן מי גשמים כשרים (המקרה הראשון בשו"ע), לא מועיל המשכה כך אלא רק כשהיו קודם הכשרים.

סעיף מה

שיעור המשכה זו אין פחות מג' טפחים.

שיעור המשכה למקוה שיש בו רוב כשרים

נחלקו כמה צריך שימשיך, **כלבו וכן פסק שו"ע** ג' טפחים, **רשב"א** כל שהוא, **מנהיג** ממקום רחוק שתכלה רגל המשכה קודם שיגיעו למקוה (דהיינו שהזרימה לא תהיה מכוח שפיכת האדם). כתב החת"ס דווקא בפסול של שאובים צריך ג' טפחים אך בפסול שלא על ידי אדם מועיל כל שהוא. עוד כתבו צריך שיהיה רוחב המשכה טפח. נחלקו האחרונים אם צריך שיהיה בקו ישר ג' טפחים או שהפניות נחשבות.

סעיף מו

אין המשכה מועלת **אלא על גבי קרקע או על גבי צנור שלא היה עליו שם כלי בתלוש**, אבל אם המשיך על גבי כלים, אפילו כלי גללים וכיוצא בהם, לא הוי המשכה (הראב"ד 7). הגה: וי"א דאין המשכה מועלת אלא דווקא על גבי קרקע הראוי לבלוע בה. אבל אם המשיך על גבי לפת אבנים שאין ראוי לבלוע בה, וכל שכן על גבי דף או כלי, אף על פי שאינו פוסל המקוה, לא מהני (ב"י בשם מרדכי פ"ג דשבעות ש"כ בשם הרוקח). וטוב להחמיר לכתחילה.

המשכה צריך על גבי קרקע

פסק השו"ע על פי הראב"ד אין המשכה מועלת אלא על גבי קרקע או על גבי צנור שלא היה עליו שם כלי בתלוש, אבל אם המשיך על גבי כלים, אפילו כלי גללים וכיוצא בהם, לא הוי המשכה (ביאר ש"ך אף כלי שאינו חשוב כלי לפסול מקוה, מכל מקום הוא כלי לגרום שלא תועיל המשכה).

פסק רמ"א על פי המרדכי יש אומרים שאין המשכה מועלת אלא דוקא על גבי קרקע הראוי לבלוע בה. המושך על גבי רצפת אבנים שאין ראוי לבלוע בה, וכל שכן על גבי דף או כלי, **מרדכי בשם רוקח** אף על פי שאינו פוסל המקוה, לא מהני, **שאלתות רמב"ם וראב"ד** אבנים מהני, **רמ"א** וטוב להחמיר לכתחילה (יש לעיין אם משווה רמ"א אבנים לדף וכלי, או שדף וכלי פוסל בדיעבד). כאן דנו האחרונים בהמשכה על בטון רזה ומזויין.

סעיף מז

מקוה שנובע ונתייבש בקיץ, והיה בור רחוק ממנו קצת ומלאוהו מים שאובים ונתמלא המקוה מתחת הקרקע מאותם מים שאובים, המקוה כשר כאלו הוא נובע.

מעין נובע ונתייבש

דין השו"ע כמבואר בתשובת הרא"ש, ודווקא במעין שיבש, ב' טעמים נאמרו להיתר שמי הגשמים מסייעים למי הנביעה, ועוד שהנביעה לא מתייבשת לגמרי וכאשר מתרבים המים על ידי השאובים נעשה מעין שריבה עליו שאובים וכשר.

סעיף מח

הבא להמשיך מים למקוה, צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה, כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקוה, לא יאחו בידו דף ויעבירם עליו, אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם בטרם יעברו המים עליו. וכן סילון של מתכת, אסור להמשיך בו מים למקוה, שמקבל טומאה. והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה, אבל אם נופלים על שפתו בחוץ, ונמשכין לתוכו, או שמחבר לפי הסלון של אבר צנור קמץ של עץ או של חרס שהמים מקלחין ממנו למקוה, כשר. ואם הסלון של מתכות מחובר לקרקע, אפילו מקלח, להדיא לתוך המקוה, כשר שהרי אינו מקבל טומאה, לפי שהוא בטל אנב קרקע. ואין חילוק בין אם טמון תחת הקרקע או לא (כתב הב"י שכן משמע מתקופת הרא"ש ותקופת רמב"ן ורשב"א ומרדכי גם הרא"מ ור"ש ז"ל).

כיצד להמשיך מי גשמים למקוה

משנה מקואות (ה ה) "הזוחלין, כמעין. והנוטפים, כמקוה. העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים, שהם כשרים. ונוטפים שעשאן זוחלין, סומך אפלו מקל, אפלו קנה, אפלו זב וזבה, יורד וטובל, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, כל דבר שהוא מקבל טמאה, אין מזחלין בו". נחלקו בביאור דברי ר' יוסי, רא"ש הואיל והאדם מקבל טומאה לא יאחו דף להעביר על ידו המים, רא"ה ר' אליעזר מיירי לענין מי מעין שאסור להמשיכן בדבר המקבל טומאה, **רמב"ם** ר' אליעזר דיבר כהמשך לרישא נוטפים שעשאן זוחלים אסור לעשות על ידי מקל וכדומה דבר המקבל טומאה אפילו מדברי סופרים, ולדעת הרמב"ם אין דין הויה בטוהרה.

פסק שו"ע כביאור הרא"ש, למדים מפסוק 'אך מעיני' שצריך שהמשכה תהיה טהורה וכאן התחדש לא לאחוז על ידי אדם הואיל והוא מקבל טומאה, אך הדף עצמו אינו חשיב מקבל טומאה שהוא פשוטי כלי עץ ומקבל טומאה רק מדרבנן וזה אינו פוסל בהמשכה. יש לציין לעיל סעיף ל"ה מבואר מה שפוסל המשכה על דבר המקבל טומאה הוא רק כשלא היה ראוי לבוא אם לא היה המקבל טומאה, וגם כאן מה שפוסל זה רק שלא היה יכול להגיע למקוה בלי היד שלו. עוד יש לציין לעיל סעיף י"ד מבואר שדבר המקב"ט אף מדרבנן אסור לעניין נוטפין שעשאן זוחלין, אבל זה דווקא שם שרוצה להפוך מנוטפין לזוחלין אך כאן רוצה רק להמשיך.

דין זה של הווייה טהורה הוא סוג פסול שלישי (מלבד פסול שאובים ופסול הווייתו על ידי אדם) נחלקו אם הוא מדאורייתא או דרבנן, עוד נחלקו אם הוא בג' לוגים או דווקא ברוב, ומיהו אם היה מקוה שלם מ' סאה אין פוסל.

סילון של מתכת: הוא מקבל טומאה אף שאין לו בית קיבול, ולכן פסק שו"ע אסור להמשיך על ידו, כתבו דה"ה אם הוא של עץ מחובר ממתכת.

עוד פסק שו"ע, והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה, אבל אם נופלים על שפתו בחוץ, ונמשכין לתוכו, או שמחבר לפי הסלון של אבר צנור קטן של עץ או של חרס שהמים מקלחין ממנו למקוה, כשר. ביארו שאין צריך ג' טפחים בהמשכה כדלעיל סעיף מ"ה, שיש לחלק בין שאובים שממשיך למקוה לבין מי גשמים שצריך שיהיה הווייתו בטהרה כל שהוא.

חיבור לקרקע: עוד פסק השו"ע על פי הרא"ש, אם הסלון של מתכות מחובר לקרקע, אפילו מקלח, להדיא לתוך המקוה, כשר שהרי אינו מקבל טומאה, לפי שהוא בטל אגב קרקע. נחלקו כאן אם מה שמועיל חיבור לקרקע הוא רק בדבר שיש לו צורך לקרקע כגון נגר, עוד כתבו מספיק מחובר לדבר המחובר לקרקע. וכתב רמ"א אין חילוק בין אם הוא מעל או מתחת לקרקע. כאן דיברו לעניין חיבור לכתלי המקוה על ידי מסמרים או בטון.

סעיף מט

במה דברים אמורים, בממשיך מי גשמים בעלמא, אבל אם ממשיך ממעיין או ממקוה, אפילו על ידי דבר המקבל טומאה, כשר דחשבינן לזה המקום שממשיך המים לתוכו כאילו הוא מחובר למעיין או למקוה שממשיך המים משם. ויש מי שאינו מחלק בכך.

ממשיך ממעיין מועיל על מקבל טומאה

דין השו"ע כמבואר ברא"ש, ויש מי שאינו מחלק היא דעת הרשב"א. קי"ל סתם ויש הלכה כסתם ומותר להמשיך. נחלקו בדעת השו"ע האם מה שמועיל להמשיך על ידי דבר המקבל טומאה הוא רק כשיש עדיין חיבור למעיין או אפילו שאין חיבור, ש"ך מועיל כדין השקה, דרישה רק כשעדיין יש חיבור.

כתבו האחרונים חילוק בין הדין לעיל סעיף ח' שמים שעברו על שוקת נפסלו אף שיש חיבור למעיין, הואיל וכאן החיבור הוא להציל מדין הווייתו על ידי טומאה ושם החיבור הוא להציל מדין שאובים ולזה לא מועיל השקה הואיל והם עצמם שאובים.

סעיף ג

מקוה של מי גשמים שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק, אם ישארו בו מ' סאה אחר שיצאו קצתן שעד הסדק, כשר. ואם לאו, פסול משום דהוי ליה זוחלין ואין מקוה מטהר בזוחלין. הגה: ויש מחמירין אפילו אם ישארו מ' סאה עד הסדק, ויש לחוש לדבריהם לכתחלה לסתום הסדק (טור צשי"א וצ"י צסם המדלכי). וכל זה דוקא במקוה שאינה צאה ממעיין, אבל אם היא צאה ממעיין, אין לחוש לחילתה (צ"י צסם מהרי"ק שורש קנ"ו). ואין יליאת המים קרוי זוחלין, אלא כשאין חוזרין למקוה אבל כשיולאין מעט וחוזרין סס, לא מקרי זחילה. (ריב"ש סימן רל"ג). ואם בא לסתום הסדק כדי שישארו בו מ' סאה, לא יסתום אותו בידו ולא בכל דבר המקבל טומאה. ויש מי שמתיר לסתום בכל דבר שמקבל טומאה.

מקוה שנפרץ

נחלקו אם פסל זוחלין דאורייתא או דרבנן, בתוספתא למדו זאת ממיעוט 'אך מעיין' דווקא מעיין מטהר בזוחלין את מקוה לא. מהרי"ק ותרומת הדשן וכן פסק רמ"א לעיל שהוא מהתורה, מרדכי דרבנן.

מקוה שזוחלין מימיו אך ישארו מ' סאה: משנה מקואות (ה ה) "וְנוֹטְפִים שֶׁשָּׁאֵן זֹחֲלִין, סוּמְדָּ אֶפְלוּ מִקָּל, אֶפְלוּ קִנְהָ, אֶפְלוּ זָב וְזָבָה, יוֹרֵד וְטוֹבֵל, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כֹּל דְּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טְמֵאָה, אֵין מְזַחֲלִין בוֹ". (לעיל סעיף יג הובא ביאור משנה זו לענין מים היורדים מההר, כאן ביאור לענין מקוה שיצאו מימיו ועדיין ישארו בו מ' סאה, כגון שהנקב למעלה).

ר"ש המשנה דיברה במקוה שנפרץ ואחר הנזילה עדיין ישארו בו מ' סאה, ר' יהודה התיר לסתום על ידי דבר המקבל טומאה וכן אדם זב או זבה, ור' יוסי אסר. רא"ש דוחק בלשון המשנה להעמיד בציוור זה של מים נוטפין, וכן טעמו של ר' יוסי אסר לסתום במקבל טומאה אינו ברור, וכן מצינו משנה שהתירה בחרדלית (שטף מים) של גשמים לגדור ולטבול, וכן משמע מהתוספתא שפסול זוחלין הוא רק כשהכול נזחל. ומה שנחלקו הוא כשהמים נוטפין ולא ישאר מ' סאה על ידי זה. שו"ע פסק כרא"ש, נחלקו האחרונים האם מתיר לטבול גם בחלק העליון של המקוה או רק בתחתון. רמ"א פסק לחוש לר"ש. לפי זה כתבו האחרונים להיזהר שנקב ההשקה יהיה כולו מכוסה במים שלא יחשב זוחלין מבור לבור.

היתר במקוה הבא ממעיין: כתב מהרי"ק במקוה הבא ממעיין שהמשיך מעיין לתוך מקוה שיש בו סדק גבוה שעדיין ישאר בו מ' סאה, אין לחוש לזחילה, **וכן הביא הרמ"א**, הטעם ממאי נפשך אם כל המים נחשבים זוחלין כשר אפילו נפסק נביעת המעיין כמו גל שנתלש ועדיין לא נח באשבורן. ואם לא נחשב הכול כזוחל מטהר כדין מקוה מ' סאה. **לעיל** סעיף י' הובא מחלוקת זו. **כתב ש"ך** מדובר שעדיין מחובר המקוה למעיין. וכתב על זה המעיל צדקה לחוש בימות החורף שקפאו המים הנמשכים מהמעין וממילא נחשב לזוחלין לחוששים לר"ש, והוסיף המעיל צדקה לגזור בימות החמה אטו ימות הגשמים. **עוד** הביא הפת"ש בשם מעיל צדקה דווקא אם היה קילוח ממש מהמעין למקוה, אך חיבור בעלמא לא מועיל להציל מפסול זחילה, וכל שכן אם המקוה מקלח למעיין.

יוצאין מעט וחוזרין: כתב רמ"א בשם ריב"ש אין יציאת המים קרוי זוחלין, אלא כשאין חוזרין למקוה אבל כשיוצאין מעט וחוזרין שם (כגון שהמקוה נמוך), לא מקרי זחילה. אולם הרשב"ץ כתב שצריך כתלים גבוהים שמעכבים המים לצאת. כאן דנו האחרונים בעניין פילטר במקוה.

סתימת נקב בדבר המקבל טומאה: במשנה לעיל נחלקו ר' יהודה ור' יוסי אם אפשר לסתום בדבר המקבל טומאה (סומך אפלו מקל, אפלו קנה, אפלו זב וזבה, יורד וטובל, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, קל דבר שהוא מקבל טמאה, אין מזחילין בו), להלכה ר"ש אסור לסתום בדבר המקבל טומאה כדעת ר' יוסי במשנה. רא"ש מוכח המשנה מקואות (הו) "בית שמאי אומרים, מטבילין בחרדלית. בית הלל אומרים, אין מטבילין. ומודים שהוא גודר פלים וטובל בהם. וכלים שגדר בהם, לא הטבילו", שמותר לעשות חציצה בכלים ולטבול שם אף שהכלים מקבלים טומאה. פסק שו"ע בסתם להחמיר כר"ש והביא הרא"ש ביש אומרים. כתבו האחרונים מחשש סתימה על ידי דבר המקבל טומאה וכן מחשש שמא יזחלו מעט מים, לא עושים ניקוז וסתימה של בור המקוה אלא בעת הצורך שואבים המים במשאבה.

מקוה שמימיה נבלעים בקרקע: וקבעו נסרים סביבותיה למנוע הבליעה, והנסרים קבועים ביתדות ברזל, כתב הפת"ש בשם נו"ב אף בנסרים ישנים אין לחוש משום שאין היתדות גורמים להווית המקוה אלא מניעת הפסול שיהיה בעתיד וכל מה שפוסל הוא כאשר היו מים זוחלים בפועל ועיכבו אותם. עוד טעם יש לומר שמחובר לקרקע לא נחשב מקבל טומאה. כאן דיברו האחרונים על עשיית סתימה מגומי או מנייר.

סעיף נא

ניקב המקוה ומימיו נוטפים מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט, כשר לפי שאין זחילתן ניכרת.

זחילה שאינה ניכרת

דין השו"ע כמבואר ברשב"א, הואיל ואין לך מקוה שהמים לא מתמעטים משהו. יש לשים לב שהובאו כאן ב' אפשרויות או נטיפה מעט מעט או בליעה בקרקע. וכתבו האחרונים אם ניכר הבליעה אפילו שנבלע בקרקע ולא מטפטף לחוץ, פסול. כאן נחלקו האחרונים מה נחשב זחילה הניכרת האם בעיני שיראו תנועה על המים של זחילה או שמספיק שידוע שיציאת המים היא בזחילה ולא בטפטוף. הגר"א יש שלמדו בדעתו שאסור זוחלין אפילו שאינו ניכר, ולמעשה חששו לו במקום שלא ישאר מ' סאה אחר כך. ולמעשה היום חוששים לכל זחילה שלא תהיה לא בבור הזריעה ולא בבור הטבילה.

סעיף נב

הבא לערב מקוה פסול או חסר עם מקוה כשר, להכשירו. או ששניהם חסרים ובא לערבם להכשירם, צריך שיהא נקב שביניהם רחב כשפופרת הנאד וקילוח המים יהיה כרוחב הנקב (ריב"ז ט' סימן ל"ב נ"ג) מהמפסקים וכן כתב הגי' יוסף, ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר, אפילו רגע, נשאר לעולם בהכשרו, אפילו נסתם הנקב אחר כך. כל שיעמוד כשפופרת הנאד ממעטו,

אפילו דבר שהוא מבריית המים. ספק אם הנקב רחב כשפופרת הנאד אם לאו, פסול. אם יש נקבים דקים הרבה, מצטרפין לכשפופרת הנאד, אם המקוה האחד שלם והשני חסר. הגה: ומותר לחפור מקוה בצד הנהר ולטבול בה, אף על פי שאין בה מ' סאה, דהא ארעא חלחולי מתחלחלת והואיל והוא סמוך לנהר ואנו רואין החלחולים שביניהם, שהמים באין מן הנהר דרך החלחול, דהיינו מנקבים דקים שבקרקע, הוו חבור (מדכי ה"נ צ"ס ראב"ה). אבל אם שניהם חסרים, אין הנקבים הדקים מצטרפין לכשפופרת הנאד והוא הדין אם חלק מקוה בסל או שק, אם אין שיעור מקוה בצד אחד, פסול.

השקת מקוה פסול לכשר, צירוף נקבים דקים לשיעור

דין השקה למדו מהפסוק אך מעיין ובור, ודרשו ממה שנאמר יהיה טהור על כל אחד. ולמדו כמו שמטהר מים טמאים הוא הדין לעניין פסול שאוב וחסר והויתו בטומאה.

שיעור נקב העירוב: כאן מדובר כשהפסול הוא דאורייתא מחמת חיסרון מים או מים שהגיעו על ידי דבר המקבל טומאה, וכן כשיש מקוה תוך כלי, אבל פסול דרבנן סגי בנקב כשערה כדלקמן סעיף נ"ג. משנה מקואות מבואר במשנה ובתוספתא וכן פסק שו"ע עירוב מקואות ב' אצבעות. רמ"א הוסיף דברי הריב"ש צריך שקילוח המים יהיה כרוחב הנקב (לפי זה המקוה צריך להיות גבוה יותר ממי ההשקה). שיעור בס"מ נחלקו אם אצבע היא 19/24 מ"מ ולמעשה הורו לעשות נקב 5 ס"מ. (כתבו האחרונים גובה המים צריך שיהיה 122 וחור ההשקה פחות 2 ס"מ מזה, וגובה אוצר הזריעה הוא 30 ס"מ מעל נקב ההשקה).

אחר שהתערב רגע אחד, רא"ש ושו"ע פסקו שהוכשר כל המקווה אפילו נסתם אחר כך, הש"ך פסק טוב להחמיר לחשוש לר' ירוחם שצריך שתמיד תהיה השקה.

עוד פסק שו"ע כל שיעמוד כשפופרת הנאד ממעטו, אפילו דבר שהוא מבריית המים. ולא דמי לעיל סעיף ל"ג שיותר לטבול בעינו של דג, שבהשקה בעינן חיבור ממש ולפי זה מים קפואים חוצצים.

פסק שו"ע, ספק אם הנקב רחב כשפופרת הנאד אם לאו פסול, מבואר במשנה ורמב"ם משום שפופרת הנוד הל"מ, ודוקא כאן שעיקרו מהתורה אך הל"מ גרידא ספיקה להקל.

פסק שו"ע אם יש נקבים דקים הרבה, מצטרפין לכשפופרת הנאד, אם המקוה האחד שלם והשני חסר. **וכן רמ"א** כתב מותר לחפור מקוה בצד הנהר ולטבול בה, אף על פי שאין בה מ' סאה, דהא ארעא חלחולי מתחלחלת והואיל והוא סמוך לנהר ואנו רואין החלחולים שביניהם, שהמים באין מן הנהר דרך החלחול, דהיינו מנקבים דקים שבקרקע, הוו חבור. אבל אם שניהם חסרים, אין הנקבים הדקים מצטרפין לכשפופרת הנאד והוא הדין אם חלק מקוה בסל או שק, אם אין שיעור מקוה בצד אחד, פסול. **דין זה** לחבר על ידי נקבים מבואר במדכי בשם ראב"ה שלמד כן מגמרא חגיגה (כב). "אמר רבא סל וגרנותני שמילאן כלים והטבילין טהורין ומקוה שחלקו בסל וגרנותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא ובעינן דאיכא מ' סאה במקום אחד", ליישב ב' הדינים כתב **ראב"ה** לחלק בין מקום שיש מ' סאה לבין מקום שאין מ' סאה, ומה שלא מועיל ארעא מחלחלא הוא כשאין מ' סאה בכל בור. **הרבה ראשונים** חלקו וביארו שלא אמרינן ארעא מחלחלא גם כשיש מ' סאה, ולכן כתבו האחרונים שאין להקל בחפירה סמוכה לנהר אם אין חיבור ממש. **כאן** דיברו האחרונים על רשת בין הבורות בחיבור ההשקה שיש להיזהר כמבואר כאן.

סעיף נג

הבא להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב, אף על פי שאינו משיקו אלא כשערה, כשר ואפילו אין מי ההשקה רואין פני האויר. הגה: ודוקא בפסול שאינה פהיא מלכונן, אבל בפסול לאורייתא צעינן כשפופרת הגאל (ת"ה ור"ט במקואות) כמו שנתבאר. ואפילו בפסול שאינה יק חולקין (טור והרא"ש), וכן ראוי להורות.

שיעור השקה בפסול מקוה שאוב

כתב הרשב"א בהכשר מקוה שאוב מועיל השקה חיבור כחוט השערה, הואיל ושאוים דרבנן. יש שביארו גם למ"ד שאוים דאורייתא מועיל חיבור חוט השערה הואיל ומהות פסול שאוים הוא שניתקו ממקורן, ולזה חיבור כל שהוא מועיל. **וכן פסק שו"ע** כרשב"א שמועיל השקה כחוט השערה, **רמ"א בשם טור ורא"ש** כתב להחמיר גם בפסול שאוים בעינן כשפופרת הנוד. **נחלקו** בדעת רמ"א מה יסבור כשמיעוט שאוב ורובו כשר, **ש"ך** מועיל גם חיבור שערה (והרמ"א חילק בין דאורייתא לדרבנן ודעתו כדלעיל סעיף ג' כולה שאובה פסול דאורייתא), **ט"ז** לא מועיל וטעם רמ"א גזירה אטו השקה מחמת חיסרון דאורייתא, (וכן מורה התחלת דברי רמ"א ודוקא פסול שאיבה דרבנן וכו', מוכח שגם בפסול דרבנן הוא סובר שפופרת הנוד. והש"ך יבאר שנקט דרבנן אליבא דהשו"ע ומיירי בכולו שאוב שדעת רמ"א לעיל שהוא דאורייתא).

סעיף נד

כותל שבין ב' מקואות שנסדק מצד זה לצד זה, אפילו כל שהוא לשתי, מצטרף לערב שני המקואות להכשירם. ואם לערב, אינם מצטרפים עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנאד, ואם נפרץ הכותל למעלה זה לזה על רום בקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנאד, כשר. הגה: וה"ה אם היה גל של עפר בין ב' המקואות, אם נטל מגובה הגל מעט עד שמקלחין זה לזה כרוחב שפופרת הגאל כרום קליפת השום, סגי ללא צעינן כמלא שפופרת הגאל אלא צנקב (מרדכי ה"ט).

כותל מקואות שנסדק

משנה מקואות (ו ט) "כְּתֹל שְׁבִין שְׁתֵּי מְקוּאוֹת שֶׁנִּסְדַּק לְשֵׁתֵי, מְצַטְרֵף. וְלְעֵרֵב, אִין מְצַטְרֵף, עַד שְׂיֵהָא בְּמָקוֹם אֶחָד כְּשֶׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, חֲלוּף הַדְּבָרִים. נִפְרָצוּ זֶה בְּתוֹךְ זֶה, עַל רוּם, כְּקִלְפַת הַשּׁוּם. וְעַל רֹחַב, כְּשֶׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד".

נסדק שתי וערב: מבואר נפרץ שתי מועיל כל שהוא נפרץ ערב לא מועיל עד שיהא שפופרת הנוד, וכן פסק שו"ע. נחלקו הראשונים מהו שתי מועיל כל שהוא, **ר"ש ורא"ש** לרוחב, **רמב"ם** לאורך, למעשה יש להחמיר כשניהם ואין להקל אלא אם נפרץ כל שהוא גם למעלה וגם למטה.

נסדק למעלה זה לזה: פסק שו"ע מועיל כל שהוא, לאו דוקא נפרץ אלא כל שיש מעבר מין מזה לזה לא חשב הפסק. רמ"א הביא עוד ציור שהמים מקלחים כרוחב שפופרת הנוד בגובה קליפת השום.

סעיף נה

שלשה מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד עשרים סאה מים כשרים, ובאחד מהם עשרים סאה מים שאובין, ועומדין זה בצד זה, אם השאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בהם ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד, הוכשרו שלשתם, כיון שפעם אחת היו מחוברים ביחד מ' סאה מים כשרים, ואותם שטבלו בהם, טהורים. ואם השאוב באמצע, שאין שני הכשרים יכולין להתערב אלא על ידו, לא הוכשרו אלא נשארו כמו שהיו תחלה ואותם שטבלו בהם לא נטהרו.

עירוב ג' מקואות

משנה מקואות (ג ו) "שְׁלֹשָׁה מְקוּאוֹת, בְּזָה עֶשְׂרִים סָאָה, וּבְזָה עֶשְׂרִים סָאָה, וּבְזָה עֶשְׂרִים סָאָה מִים שְׁאוּבִין, וְהַשְּׂאוּב מִן הַצֵּד, וַיִּרְדּוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ בָהֶן וְנִתְעָרְבוּ, הַמְקוּאוֹת טְהוֹרִין וְהַטּוֹבְלִים טְהוֹרִים. הִיָּה הַשְּׂאוּב בְּאֲמֻצָּע, וַיִּרְדּוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ בָהֶם וְנִתְעָרְבוּ, הַמְקוּאוֹת כְּמוֹת שְׁהִיּוּ, וְהַטּוֹבְלִים כְּמוֹת שְׁהִיּוּ". וכן פסק שו"ע. כתב ש"ך על פי ריב"ש, גם אם בשעה שטובלים המים נשפכים לחוץ ואינם חוזרים למקוה לא נחשב לזוחלין, משום שכל זחילתן היא מחמת האדם הטובל בהם אך מצד עצמם אינם זוחלין, יש אחרונים החולקים וביארו שכאן מדובר שהמים לא נשפכים לחוץ אלא הכתלים החיצוניים מחזירים אותם.

במקרה השני שהשאובים באמצע, הקשו מדוע לא נפסול החיצונים מחמת ג' לוגים של שאובים שנכנסו, ותירץ ש"ך ריב"ש שיש ספק אם עברו ג' לוגים ולכן שאובים דרבנן ולקולא, יש שביארו שלא פוסל השאובים משום שנחשב שבאו לכשרים בהמשכה ואף שאין ג"ט מועילה המשכה כזו, ט"ז ביאר שיש להכשיר מב' טעמים הראשון כשיש ג' טפחים להמשכת השאובים וגם אם לא יש להכשיר שיש לומר לא הוחלפו המים וכל חד הדר לדוכתיה ומה שנשאר הוא תערובת מועטת ועל זה אמרינן בטל ברוב.

סעיף נו

שני מקואות של כ' כ' סאה, אחד שאוב ואחד כשר, ירדו שנים והשיקום וטבלו בהם, אפילו אדומים והלבינום או לבנים והאדימו, המקואות כמות שהיו והטובלים כמות שהיו.

ב' מקואות של כ' כ' סאה

דין השו"ע מבואר בתוספתא. גם כאן צריך לביאורי האחרונים מדוע לא פוסלים הכשרים מדין ג' לוג שאובים.

סעיף נז

כל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה ומטבילין בו. נומות הסמוכות לפי המקוה ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהם מים מעורבים עם מי המקוה כשפופרת הנאד, מטבילין בהם. הגה:

ולכן כלי המונח כלל המקוה, מנענע זידו המקוה כדי שיעשה גל צמים ויעצור על הכלי, ועולה לו הטזילה. וכלכד קלא יעקור הגל ממקומו, אלא יהא מחובר למקוה. (כן משמע בפ"ז דמקואות לדעת המפרשים).

המעורב למקוה

משנה מקואות (ה ו) "כל מקום שיש בו ארבעים סאה, טובלין ומטבילין. מטבילין בתריצין ובנעצין ובפרסת התמור המערבת בבקעה". **וכן פסק שו"ע** מותר להטביל במה שמעורב למקוה כשפופרת הנוד. **לעיל** סעיף ה' מבואר דין גל.

הרמ"א הוסיף עוד מקרה להטביל כלי סמוך על ידי יצירת גל מחבר. ביארו ש"ך וט"ז לא חשיב הוויתו על ידי טומאה, שכאן לא מהווה את עצם המקוה אלא רק את טבילת הכלי. עוד מבואר שכל עוד לא נתלש הגל אין בו פסול זוחלין. **נחלקו** בדין הרמ"א מתי גל שאינו מחובר פסול, **ט"ז** במקוה אבל במעיין כשר לכלים בכל שהוא אף שאינו מחובר, שמעיין מטהר כלים בכל שהוא, **ש"ך** בין מקוה בין מעיין שאף מעיין אם אינו מחובר למקורו אינו מטהר בכל שהוא.

נחלקו לפי זה בגל מ' סאה שנתלש ואינו באוויר אלא מחובר מצד אחד, מדוע אינו פסול בזוחלין: **ב"ח** מדובר שנתלש מהים, מצד אחד בעיני מ' סאה כמקוה מצד שני דינו כמעיין לטהר בזוחלין. **ט"ז** הואיל ובצד אחד נוגע בקרקע נחשב אשבורן. **ש"ך** משמע שלא הסכים לסברת הט"ז וכל ההיתר הוא רק בים או מעיין כב"ח.

סעיף נח

חורי המערה וסדקי המערה, מטבילין בהם אף על פי שאין המים שבהם מעורבים עם מי המקוה (אלא) בכל שהוא.

הטבלה בחורי המערה

דין השו"ע כמבואר במשנה, וביארו שלא בעיני כשפופרת הנוד הואיל והחורים לא מתמלאים מים אלא כשיש חיבור בינם למקוה.

סעיף נט

עוקה (פי' חפייטה) שבתוך המקוה, אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה ובין המקוה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה, אין מטבילין במים שבעוקה עד שיהיו מעורבין עם המקוה כשפופרת הנוד. ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה, אפילו אינם מעורבים אלא בכל שהוא, מטבילין בהם.

עוקה בתוך המקוה

משנה מקואות (ו א) "כל המערב למקוה, כמקוה. חורי המערה וסדקי המערה, מטביל בהם כמה שהם. עקת המערה, אין מטבילין בה אלא אם בן היתה נקובה כשפופרת הנוד. אמר רבי יהודה, אימתי, בזמן שהיא מעמדת עצמה. אבל אם אינה מעמדת עצמה, מטבילין בה כמה שהיא".

מבואר הלכה כר' יהודה, כשהעוקה יכולה להעמיד עצמה בעינין כשפופרת הנוד, כשאינה יכולה לא בעינין אלא היא חשוב כשאר המקוה. ומשמע שאין צריך אפילו שיהיה רביעית באותה עוקה.

סעיף ס

ג' גומות שבנחל, התחתונה ועליונה של כ' סאה, והאמצעית של מ', ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל, אף על פי שהוא נכנס לתוכן ויוצא מתוכן, אין זה עירוב ואין מטבילין אלא באמצעית, שאין הנזחלין מערבים אלא אם כן עמדו.

ג' גומות בנחל

דין השו"ע מבואר בתוספתא, ג' גומות עליונה ותחתונה של כ' סאה ואמצעית של מ' סאה, ר' יהודה ור' מאיר הורו שמצטרף משום גוד אסיק ואחית והלכה כחכמים שלא מצטרף ולא אמרינן גוד אסיק ואחית. פסק השו"ע לא מצטרף משום שהמים זוחלין (ביארו האחרונים שטעם השו"ע אינו סותר לטעם התוספתא, דהיינו הך לא מצטרפים הזוחלין משום שלא אומרים בהם גוד אסיק ואחית).

לעיל סעיף נ' נחלקו השו"ע ורמ"א בזוחלין של יותר ממי' סאה, דין השו"ע כאן שהאמצעית כשרה אף שזוחל ממנה, את"ש לשיטתו לעיל שאין פסול זוחל ביותר ממי' סאה, אך לדעת רמ"א שפסול יש שביארו שבאמת יאסור לטבול כאן באמצעית יש שביארו על פי הש"ך לעיל שפסול זוחלין הוא רק כשזוחל מחמת נביעה אך זוחל מחמת דבר מכריח אינו פסול.

כאן דנו האחרונים אם מים שאובים נטהרים בהשקה ממים כשרים זוחלין, דעת הש"ך להתיר, אך הרבה החמירו, ונפקא מינה במי שמוסיף על מי גשמים שיש בהם מ' סאה אך הם זוחלין מים שאובים. ולכן נזהרים בשעה שפותחים מברז מי העיר לבור הזריעה שיהיו המים באשבורן, ובזה יש בעיה שאז צריך שבור הזריעה צריך להיות גדול מאוד, והתקנה היא שברז מי העיר יגיע עם צינור מוארך עד תחתית בור הזריעה ובזה אינו נפסל.

סעיף סא

הכופת ידיו ורגליו וישב לו באמת המים, אם נכנסו מים דרך כולו, טהור.

ישב באמת המים

דין השו"ע מבואר בתוספתא וברמב"ם.

סעיף סב

מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות, האדם הטובל בתוכו לא יקפוץ לתוכו, שלא יחסרו המים בקפיצתו בתוכו. ולא יטבול בו פעמים זה אחר זה. טבלו בו שנים זה אחר זה, אף על פי שרגליו של ראשון נוגעות במים, השני בטומאתו, שהרי חסרו המים מארבעים סאה.

מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות

משנה מקואות (ו) "מקוה שיש בו ארבעים סאה מכונות, ירדו שנים וטבלו זה אחר זה, הראשון טהור, והשני טמא. רבי יהודה אומר, אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים, אף השני טהור". מבואר לת"ק הראשון טהור והשני טמא וכן הלכה.

דין השו"ע מבואר בתוספתא וברמב"ם. מה שלא יטבול ב' פעמים הואיל ויש לחוש שבראשונה לא יטבול כראוי ובשנייה המים יצאו, נחלקו מה הדין בדיעבד ולהלכה משמע משו"ע שיצא. כשטבלו שנים זה אחר זה אין נחשב מה שעל הראשון חיבור, הואיל והניצוק והקטפרס אינם חיבור, ומיהו כתבו הפוסקים לעניין פסול ג' לוגים כן נחשב חיבור הואיל ופסול ג' לוגין הוא דרבנן ולכן מי שיוסיף בשעה זו ג' לוגין אינו פוסל המקוה.

סעיף סג

הטביל בו בגד עבה שהמים נבלעים בתוכו, כל זמן שהבגד נוגע במקוה, הוא כשר אף על פי שזבו ממנו שלשה לוגין למקוה. העלהו ממנו, פסול, שנעשה שאוב מהמים שירדו מהבגד לתוכו. ואם מטביל בו יורה או שאר כלים, מורידן לתוכו דרך פיהן, שלא ינתזו המים כשמכניסן לתוכו ונמצא שהוא חסר, ומעלהו דרך שוליו כדי שלא ישאר בו מהמים ויחסר מהמקוה. הגה: כל המים שצכלי, וגם שהמים שצכלי יהיו שאובים, ואם יפלו אחר כך למקוה יפסלו אותה מאחר שלא נשאר בה כשיעור מקוה (מלשון הרמב"ם).

הטביל בו בגד עבה, הטבלת כלי עם פיה

במשנה שם "הטביל בו את הסגוס והעלהו, מקצתו נוגע במים, טהור. הפר והפסת של עור, כיון שהגביה שפתותיהם מן המים, המים שבתוכן שאובין. כיצד יעשה, מטבילין ומעלה אותם דרך שוליהם". כאן מועיל בשונה מאדם שרגליו נוגעות במקוה, משום שהכר בלוע כולו משא"כ באדם שרק על גבי גופו. הטעם שנחשב שאוב כשהגביה הכר אף שהכר אינו כלי, הואיל וידיו גרמו למים ליפול נחשב מקבלות טומאה. כתב ב"י סחט את הבגד בעודו במים אינו נחשב שאוב, לאפוקי מהרוקח שהחמיר.

עוד פסק השו"ע על פי התוספתא והראשונים, להטביל כלי דרך פיה מותר באופן שמורידו לתוך פיהן כדי שלא ינתזו המים כשמכניסן לתוכו ויראה חסר. יש להדגיש שהחשש הוא לחיסרון המקוה אך לא לפסול מים שאובים, הואיל ויש השקה לעולם. והמשיכו השו"ע ורמ"א לבאר כיצד יעלה אותו שלא יתחסר ממי המקוה, ומדוע לא מועיל להחזיר מהמים שבכלי. ומיירי שיש מעט יותר ממי' סאה ומשי"ה אין פסול ממים הטופחים על הכלים.

סעיף סד

המטביל כר או כסת במקוה שיש בו מ' סאה מכוונות, כיון שהגביה שפתותיה מהמים נמצאות המים שבתוכן שאובין. כיצד יעשה, מטבילין ומעלן דרך שוליהן. אבל הקופה והשק, מטבילין ומעלן כדרכן ואינו חושש.

כיצד להטביל בגד במקוה מצוצמצם

משנה שם "הכר והכסת של עור, כיון שהגביה שפתותיהם מן המים, המים שבתוכן שאובין. כיצד יעשה, מטבילין ומעלה אותם דרך שוליהם". בגד עור שאינו סוחט מכל מקום יש לחוש שהמים ייעשו שאובים, ולכן יזהר שלא להעלות אותם שלא דרך שוליהם. בגד בד כגון קופה ושק אינו צריך לחשוש בצורת העלאתו, אלא ממילא המים יוצאים, ויוצא שיש ג' סוגים כר וכסת שצריך לסחוט בגד עור ושק וקופה שהם בגד בד שיוצאים המים מאליהם.

סעיף סה

מקוה שהוא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממי' סאה ועולה בו, צריכה לחזור ולטבול כל זמן שלא ידענו בודאי שבשעה שטבלה היה בו מי' סאה. אבל אם לא הוחזק להיות מימיו מתמעטין כל כך שיעמדו על פחות מארבעים סאה, אף על פי שפעמים שמימיו עולין ופעמים מתמעטין, אינה צריכה לחזור ולטבול. ומכל מקום כשר הדבר לעיין קודם טבילה אם יש בו ארבעים סאה ועיין לקמן סעיף ע"א.

מקוה שמימיו מתמעטין

דין השו"ע כמבואר בתשובת הר"ן, הטעם משום שיש לה חזקת טומאה והמקוה הוא ספק. דנו האחרונים במקום שלא מדדו מתחילה אבל אחר טבילה נמצא שיש בו מי' סאה, האם גם מתירים או שאומרים שאין חזקה דמעיקרא יש להחמיר, ולקמן סעיף ע"א מבואר דעת הט"ז שיש להקל בזה.

סעיף סו

מקוה שמימיו מתפשטין ואינו יכול להתכסות בו, נותן בו מצד אחד אבנים או חבילי עצים, כדי שיקבצו מימיו אל מקום אחד ויעלו בענין שיוכל להתכסות בו, ובלבד שלא יחלקו כל המקוה. אבל בכלים, פסול. הגה: ואפילו אם יכולה להתכסות במים, אם אין המים עמוקים עד טבולה ולמעלה ממנו זרת, לא תטבול בה לכתחלה שמא לא תטבול יפה (ב"י בסימן ק"ח בשם תשובת הרשב"א וכ"כ רש"ז). מיהו אם אין מקוה אחרת וא"א לתקן, אפילו כריכה להשתטח על פניה מחמת שאין המים עמוקים, אם מתכסה גופה בדך זה בפעם אחת, טובלת פס (תשובת הרשב"א סימן תתי"ח) וע"ל סימן ק"ח.

מקוה שמימיו מתפשטין

משנה מקואות (ו ז) "מקוה שמימיו מרדדין, כובש אפלו חבילי עצים, אפלו חבילי קנים, כדי שיתפתחו המים, ויורד וטובל". בסעיף מבואר כיצד לגרום שהמקוה יהיה ראוי לטבילה על ידי אבנים ועצים ולא על ידי כלים, ויש להקפיד שלא יחלקו כל המקוה, וכתבו האחרונים אם מחלק ויש נקב כשופרת הנוד מהני. הסיבה שלא מועיל לכבוש על ידי כלים, כתב ט"ז שעל ידי כלים נחשב הוויה בטומאה, שאם לא היה כובש היה המקוה פסול מלטבול בו. ש"ך לא נחשב הווייתו בטומאה בגלל הכלים משום שפסול זה שאי אפשר לטבול במרודדין לא נחשב פסול בחפצא אלא רק עיכוב צדדי, וטעם הפסול בכלים משום שיש לחוש מחמת כובדם שלא יהיה ריווח ביניהם

כשפופרת הנוד, ודחו דבריו שיש לדמת הסדקים שבכלים לחורי וסדקי המערה. (יש שביארו בש"ך שכל הפסול בכלים הוא רק במניחם באמצע אבל מהצד כשרים, ודחו דבריהם).

בש"ך מבואר אף אם נותן את העצים סמוך לכתלי המקוה יש לדאוג שיהיה ריווח ביניהם כשפופרת הנוד, אולם להלכה לא החמירו כמותו.

כתב רמ"א בשם רשב"ץ ורשב"א לכתחילה צריך לא רק שיכולה לטבול במים אלא שיהא יותר מטבורה זרת, ודוקא לכתחילה אבל בדיעבד מועיל שתטבול כל שמתכסה גופה בזה.

כתבו הפוסקים לדייק מהרמ"א והשו"ע כאן (שפסל השו"ע במניח כלים משום שנחשב הווייתו בטומאה), אם לא יכולה לטבול גם בפישוט ידים ורגלים המקוה נחשב פסול, ולא יועיל להוסיף לו מים שאובים כדין מקוה רגיל של מ' סאה שכשר בתוספת.

סעיף סז

ספק מים שאובים, טהור. כיצד, מקוה שנסתפק אם נפלו לו מים שאובים או לא נפלו. ואפילו ידע בודאי שנפלו, ספק יש בהם ג' לוגין ספק אין בהם. ואפילו ידע בודאי שיש בהם ג' לוגין, ספק שהיה במקוה שנפלו בו מ' סאה ספק לא היה, הרי זה כשר.

ספק מים שאובים

בסעיפים הבאים מבואר כמה סוגי ספיקות, ספק אם נפלו או להיכן נפלו ג' לוגין, ספק מי מילא מקוה, ספק כיצד התמלא המקוה, ספק על הטובל אם והיכן טבל, ספק מתי המקוה נחסר, ספק כשנפלו ג' לוגין ב' פעמים.

משנה מקואות (בג) "סַפֵּק מֵיִם שְׂאוּבִין שְׁטֵהְרוּ חֲכָמִים, סַפֵּק נִפְלוּ, סַפֵּק לֹא נִפְלוּ, אֶפְלוּ נִפְלוּ, סַפֵּק יֵשׁ בָּהֶם אַרְבָּעִים סָאָה סַפֵּק אֵין בָּהֶם, שְׁנֵי מְקוּאוֹת, אֶחָד יֵשׁ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה וְאֶחָד אֵין בוֹ, נִפְלָ לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאִיזָה מֵהֶן נִפְלָ, סַפְקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֵׁישׁ לוֹ בְּמָה יִתְלָה. הָיוּ שְׁנֵיהֶם פְּחוּתִים מְאֻרְבָּעִים סָאָה, וְנִפְלָ לְאֶחָד מֵהֶם וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאִיזָה מֵהֶן נִפְלָ, סַפְקוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֵׁאֵין לוֹ בְּמָה יִתְלָה". **מבואר** משום ספק דרבנן לקולא. לעיל סעיף ג' נחלקו שו"ע ורמ"א, לרמ"א רובו שאובו דאורייתא לשו"ע דרבנן, ולפי זה דינם משתנה מתי מקלים בספק כאן. טעם הקולא משום שהוא ספק דרבנן ולא איתחזק איסורא דהיינו המקוה לא הוחזק כטמא, אך אדם הטמא אף שהוא מדרבנן וספק טבל יש להחמיר משום איתחזק איסורא.

כאן דנו האחרונים במקוה שייבשו אותו ורואים שיש מים המבצבצים מהאריחים, דיש ס"ס שמא אין ג' לוגין ושמא נחשב שבאו בהמשכה למקוה, אלא שיש להסתפק אם נחשב כבאו בהמשכה כשבצבו מהאריחים.

סעיף סח

ב' מקואות, אחד יש בו מ' סאה, ואחד אין בו. נפלו ג' לוגין מים שאובין לאחד מהם ואינו יודע לאיזו מהם נפלו, ספקו טהור מפני שיש לו במה יתלה. היו שניהם פחותים ממ' סאה ונפלו לאחד מהם ואין יודע לאיזה מהם, כל אחד משניהם פסול שאין לו במה יתלה.

ספק להיכן נפלו ג' לוגין

דין השו"ע כמבואר במשנה. גם כאן כתבו האחרונים שההיתר הוא משום ספק דרבנן לקולא, ותלוי הדבר במחלוקת שו"ע ורמ"א מתי נחשב דרבנן לרמ"א ברובו שאוב הוי פסול דאורייתא.

עוד הובא בתוספתא ב' מקואות חסרות ונפלו לאחד ואין ידוע איזה שהולכים לחומרא, אם מילא שניהם מ' סאה כשרים ועבר וטבל ואין ידוע באיזה טבל, חשיב ספק דרבנן ואזלינן לקולא, וכן פסק שו"ע לקמן סעיף ע"ג.

סעיף סט

מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא, כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה (ועיין לעיל ריש סימן זה מה שכתתי בזה).

מקוה שניחו ריק ומצאו מלא

דין השו"ע כמבואר בתוספתא. כתבו האחרונים אף רמ"א שסבר כולו שאוב דאורייתא פסול, יודה להקל בספק כאן, שיש עוד צירופים וכאן יש ידיים מוכיחות שלא התמלא לצרכים אחרים, ורוב המצויים אצל מקוה בקיאות ומכוונים לעשות כהכשר. יש שכתבו להתיר אף במקום שיש חשש שמילאו עכו"ם ויש שהחמירו. כתבו אחרוני זמננו אין לסמוך לטבל במקוה שאין פיקוח על ההכשר, הואיל ומצוי שנשים ועמי ארצות מטפלים בזה במקום שאין פיקוח רב, בטלה החזקה של בקיאות מצויים.

מבואר שיש להכשיר כשיש ספק אם נפלו ג' לוגין, וכן כשיש ספק אם המקוה התמלא בכשרות.

סעיף ע

צינור שמקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו, ספק מהצינור למקוה ספק מהמכתשת למקוה, הרי זה פסול מפני שהפסול מוכיח. ואם יש במקוה רובו מים כשרים, הרי זה כשר שזה ספק מים שאובים, שהרי יש שם מקוה כשר קבוע.

ספק מהיכן נפלו המים

דין השו"ע כמבואר בתוספתא, צינור המקלח למקוה ויש מכתשת יש להחמיר אף שהספק הוא על שאובים דרבנן משום שמוכח יותר שהמים באו מהמכתשת, אך אם יש כבר רוב מים כשרים כשר (ההבנה היא שיש חילוק בין מקום שלא יודעים כיצד התמלא מקוה משום שיש חזקה והסתברות שהתמלא בכשרות, לבין כאן שאף השו"ע שהיקל בכולו שאובים איסורו דרבנן לא היקל כאן אם אינו מלא ברוב, וכתבו האחרונים משום שמוכח יותר שהמים באו דרך המכתשת).

בש"ך הביא דעת ה**לבוש** שהשו"ע שהיקל כשיש רוב מים כשרים הוא לשיטתו שאפילו כולו שאוב דרבנן, אך לרמ"א שכולו שאוב דאורייתא אין להקל בצינור עם מכתשת בצידו אף ברוב מים כשרים. הש"ך חלק עליו וסבר שגם לרמ"א יש להקל כשרוב המים כשרים.

סעיף עא

טמא שירד לטבול, ספק טבל ספק לא טבל. ואפילו טבל, ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו, שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, טבל באחד מהם ואין ידוע באיזה מהם, טמא לפי שהטמא בחזקתו עד שידוע שטבל כראוי. וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר, בין שהיה המקוה ברשות הרבים בין שהיה ברשות היחיד, כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע טמאות, עד שידוע זמן שנמדד בו שהיה שלם (ועיין לעיל סעיף ס"ה).

ספק בטהרת האדם הטמא

משנה מקואות (ב) "מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל טהרות שנעשו על גביו למפרע, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים, טמאות. במה דברים אמורים, בטמאה חמורה. אבל בטמאה קלה, כגון אכל אכלים טמאים, ושטה משקין טמאים, בא ראשו ורבו במים שאובים, או שנפלו על ראשו ועל רבו שלשה לגין מים שאובין, וירד לטבל, ספק טבל ספק לא טבל, אפלו טבל, ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו. שני מקואות, אחד יש בו ארבעים סאה, ואחד שאין בו, טבל באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן טבל, ספקו טהור. רבי יוסי מטמא, שרבי יוסי אומר, כל דבר שהוא בחזקת טמאה, לעולם הוא בפסולו, עד שיודע שטהר. אבל ספקו לטמא ולטמא, טהור". **מבואר** אם יש חזקת טומאה וספק אם טבל, לת"ק טומאה דאוריתא פסול טומאה דרבנן כשר, לר' יוסי גם בטומאה דרבנן יש להחמיר.

להלכה רמב"ם פסק טמא מוחזק שספק אם ירד וטבל או ספק אם טבל כראוי טמא, וכן מקוה שנמצא חסר הכל טמא למפרע. וכתב בית יוסף שפסק הלכה כר' יוסי שהחמיר בין טומאה קלה ובין חמורה, והעתיק בשו"ע לשון הרמב"ם וכן כתב ט"ז שפסק שו"ע כר' יוסי. אולם **הפת"ש** הביא מל"מ ועוד אחרונים שברמב"ם עצמו מבואר דווקא בטומאה חמורה מחמירים במוחזק, וצריך לתקן בבית יוסף לרמב"ם פסק כת"ק ולא כר' יוסי, ואף בשו"ע שהעתיק לשון הרמב"ם דעתו רק בטומאה חמורה להחמיר, אך יש לסייג שלא כל טומאה דרבנן טהור לת"ק אלא רק טומאה דרבנן שאין לה עיקר מהתורה, אבל טומאת כתם ובתולים וכן כלים דרבנן עיקרן דאוריתא ולא בהם היקלו. הסיבה שכאן החמירו ואפילו דרבנן (שיש לו עיקר מהתורה) היא פשוטה משום שעל האדם יש חזקת טומאה, ולא דומה לגי' לוגין שאובין שנפלו וכדו'.

בספק של מקוה שנמצא חסר, כתב הט"ז שאם לא נמצא חסר סומכים לטהר אף אם לא נמדד בתחילה, ולא חוששים שמא בשעת טבילה לא היה כשיעור. הרבותא במקוה בין ברה"ר ובין ברה"י שאפילו ברשות הרבים לא אמרינן ספיקא לקולא.

סעיף עב

ב' מקואות שאין בהם ארבעים סאה, ונפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהם וידוע לאיזה מהם נפלו, ואחר כך נפלו שניים ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, הריני יכול לתלות ולומר: למקום שנפלו ראשונים נפלו שניים. אבל אם בראשונים לא נודע לאיזה מהם נפלו, ובשניים נודע לאיזה מהם נפלו, אין יכול לתלות ולומר: למקום שנפלו שניים נפלו הראשונים. אחד יש

בו ארבעים סאה ואחד אין בו, הריני אומר: לתוך של ארבעים נפלו. אחד שאוב ואחד שאינו שאוב, הריני אומר: לתוך של שאוב נפלו.

נפלו ב' פעמים ג' לוגין

דין השו"ע הראשון מבואר בתוספתא העיקרון הוא 'שאני אומר' למקום שנפלו ראשונים נפלו שניים. ומובא ג' אפשרויות לתלות כשנפלו ב' פעמים ג' לוגים או שאחד יש בו מ' סאה ואינו נפסל תולים שנפל אליו, וכן אחד שאוב ואחד לא.

במקרה של ב' מקואות פחותים ממ' סאה, כתב ש"ך מדובר שיש בהם רוב מים כשרים וכל חשש הפסול הוא דרבנן. ודבריו הם לשיטת רמ"א שרוב שאוב פסול דאורייתא, אך לשו"ע אף שאין רוב מ' סאה שאוב כולו דרבנן.

סעיף עג

שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהן ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, ואחר כך ירדו גשמים ונתמלאו, לא יטבול בשום אחד מהם לכתחלה.

ב' מקואות מסופקים והתמלאו

סעיף זה הוא המשך של סעיף ס"ח לקמן. הובא בתוספתא ב' מקואות חסרות ונפלו לאחד ואין ידוע איזה שהולכים לחומרא, אם מילא שניהם מ' סאה כשרים עדין לא יטבול באף אחד לכתחילה, ועבר וטבל ואין ידוע באיזה טבל, חשיב ספק דרבנן ואזלינן לקולא.

סעיף עד

כל המקואות הנמצאים, פסולין, שחזקתם שאובין.

מקואות הנמצאים

משנה מקואות (חא) "אָרְץ יִשְׂרָאֵל טְהוֹרָה, וּמְקוֹאוֹתֶיהָ טְהוֹרִים וְכוּ' שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁחוּץ לַמִּפְתָּח (חוץ לעיר), כְּשֵׁרִים אֶף לְגִדּוֹת. מִלִּפְנֵים מִן הַמִּפְתָּח, כְּשֵׁרִים לְבַעֲלֵי קְרִיין, וּפְסוּלִים לְכָל הַטְּמְאִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַקְּרוֹבִים לְעִיר וְלְדֶרֶךְ, טְמֵאִים, מִפְּנֵי הַכְּבִיסָה. וְהִרְחוּקִים, טְהוֹרִים". כתב הרמב"ם דווקא שהיו ישראל שרויים על אדמתם היה כשר חוץ למפתח אבל היום לא סומכים אף בא"י, וכן פסק שו"ע. כתב ש"ך דווקא 'הנמצאות' אך מקוה שידוע שנבנה לשם מקוה כשר, וכן אם רואים חפירה שנעשית בידי שמים כגון גומות וחפירות בשדה כשר, שכל הצד לפסול הוא מחשש שאובים.

סעיף עה

יש מי שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקוה לחממו, וכן למלאות מקוה מים חמין ולהברו לנהר בשפופרת הנוד. הגה: ויש מקילין ומתייזין להטיל חמין למקוה כדי לחממו (הגהות

מרדכי דהל' נדה זקס ראזי"ה וריז"א). ומכל מקום יק להחמיר אס לא במקום שנהגו להקל, אז אין למחות בידן (בנימין זאב). ובחמי טבריא מותר לכולי עלמא (מרדכי זסוף שבועות). ולאחר הטבילה זמי מקוה כשרים, מותרת ליכנס למרחץ כדי שתחמם עצמה (מרדכי). אבל לחזור ולרחוץ אחר כך, יק אוסרים (מרדכי זקס ר' שבט), וכן נהגו.

גזירת מרחצאות

כתב מרדכי בשם ר"ת אסור להטיל מים חמים לחמם המקוה וכן למלא מקוה מים חמים ולחברו כשפופרת הנוד, טעם הגזירה שמא יבואו לטבול במרחץ רגיל ושיבואו להתיר לטבול בשאובים. שו"ע העתיק האוסרים, רמ"א הביא המקלים, ושיש להחמיר ולא למחות במקום שנהגו להקל. למעשה נהגו היום לטבול במקוה חם הואיל ומצוי לחמם בקלות וכן ירדה חולשה לעולם. עוד כתב רמ"א חמי טבריא מותר.

לאחר הטבילה מותרת להיכנס למרחץ חם אך לא לשטוף עצמה, שלא יסברו שהטרה היא על ידי הרחיצה גם ובואו לזלזל בטבילה. ומהשמטת השו"ע למדו שלא סבר להחמיר בזה.

נושאים	סעיפים
מתי מקוה ומתי מעיין מטהרים	א – ג
מקוה גוי המושכר לישראל	ד
דין הימים	ה
כלים במעיין או במקוה	ו – ט
מעיין שהמשיכו לבריכה	י – יד
מים שאובים	טו – כד
שינוי מראה	כה – כט
מקוה מדברים שאינם מים רגילים	ל – לג
הבאת מים למקוה על ידי אמצעי	לד – מא
המניח כלים והתמלאו מים	מב – מג
המשכה	מד – מט
זחילת מים	נ – נא
עירוב והשקה	נב – ס
אופן הטבילה	סא – סב
אופן הטבלת כלים	סג – סד
ספקות במקוה	סה – עד
טבילה בחמין	עה